

stență la Isaccea a unei înfloritoare așezări preromane, strins legată economic de coloniile grecești din Dobrogea. Negustorii din Histria, Tomis și Callatis ar fi putut folosi acest loc drept punct de tranzit al mărfurilor destinate comerțului cu populațiile din nordul Dunării și al Mării Negre.

Tot aici este locul să notăm obiectivul arheologic elenistic de la „Suhat”, aflat la aproximativ 3,5 km în linie dreaptă față de cetatea Noviodunum, cunoscut pînă acum prin cercetări de suprafață doar pentru materialul roman și romano-bizantin.

În articolul nostru, mult mai bine ilustrată este epoca romană. Ceramica, în majoritate produsă în atelierele locale dar provenind și din import, reprezintă o mare parte din formele cele mai folosite în lumea romană. Aproape toate opațele sunt produse de lux. Deosebite ni se par cele descrise în catalog la nr. 6, 7, 11 și 12, din care se remarcă piesa purtînd marea LVPATI, foarte rară în țara noastră⁷⁴. Dintre celealte categorii de vase notabilă este cupa de la nr. 20, ce pare să fie o variantă locală a unui tip larg răspândit începînd cu sec. I e.n. Ceramica de lux este prezentă prin cupa de la nr. 19 dar mai ales de fragmentul de castron decorat cu „rotiță dințată”, nr. 22, piesă ce poate fi atribuită atelierelor din Galia⁷⁵. Dat fiind marea varietate și cantitate de ceramică descoperită la Isaccea, se poate presupune existența aici a unui important centru de producere a ei. Atelierele ceramice de la Noviodunum, ea și răspîndirea produselor lor în teritoriu și poate chiar în întreaga Dobrogea, se constituie într-o tematică a viitoarelor cercetări.

Dintre obiectele de podoabă se remarcă mărginea descrisă la nr. 34, pînă acum doar cu o singură analogie în Dobrogea⁷⁶.

Plăcuță votivă înfățișîndu-l pe Iupiter cu acvila, nr. 37, ca și fragmentul inscripției dedicat zeului, nr. 43, a dona descoperită la Isaccea pînă acum⁷⁷, pun în evidență deosebită răspîndire a cultului acestei divinități în zonă. Iar dacă la Niculițel și la Valea Teilor, așezări modeste din teritoriu, existau temple închinat lui Iupiter Dolichenus⁷⁸, cu atît mai probabilă ar putea fi descoperirea viitoare a unui asemenea lăcaș la Noviodunum.

La loc de cinstă se află și cultul lui Bacchus, prezent în lucrarea noastră prin piesele de la nr. 38–40. De remarcat că în toate cazurile, piesele legate de cult, sunt tot atîtea remarcabile realizări de artă, unele poate creații ale atelierelor locale.

Deși țigle cu ștampila flotei Moesice au mai fost descoperite la Noviodunum⁷⁹ exemplarele din catalogul nostru, nr. 45–49, diverse ea tip, își pot aduce contribuția la îmbogățirea ipotezelor de lucru pentru cunoașterea acestei unități militare redutabile, cu un rol deosebit în cadrul sistemului militar roman la Dunărea de Jos. De asemenea, prezența țiglelor ștampilate presupune existența unor ateliere ceramice deservite de militarii flotei⁸⁰.

Lotul de monede romane studiate, poate fi repartizat cronologic astfel:

- sec. I – 5 ex.
- sec. II – 7 ex.
- sec. III – 8 ex.
- sec. IV – 60 ex.
- sec. IV–V – 6 ex.
- sec. V – 1 ex.

Deși acoperă o lungă perioadă de timp, monedele descoperite la Isaccea sunt înegal repartizate pe secole. De aceea este prematur ca pe baza lor să ajungă la concluzii istorice deosebite⁸¹. Se remarcă totuși numărul mare de piese din epoca lui Constantin cel Mare și a fiului său Constantinus II, împărați a căror politică de consolidare a Seythiei Minor este cunoscută⁸². Dintre piesele rare notăm în primul rînd pe cea bătută la Lugdunum, nr. 110, ca și cele două exemplare de la Constantinus II, nr. 101 și Gratianus, nr. 126, a căror exergă este neîntîlnită în cataloage.

Problemele legate de persistența elementului autohton la Noviodunum, relațiile cu coloniștii greci și cuceritorii romani, structura socială, etc., vor fi desigur elucidate de cercetările viitoare. În acest sens, contribuția modestă pe care și-o aduce lucrarea de față nu poate fi decît necesară. (vezi ilustrația p. 585).

NOTE

1. R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, pg. 371–372, 426; V. Părvan, *Descoperiri noi în Scythia Minor*, Analele Academiei Române. Memoriile secției istorice, seria II, tom. XXXV, București, 1913, pg. 506–508; A. Aricescu, *Armata în Dobrogea română*, Ed. militară, București, 1977, pg. 70–74, 110–112.
2. Al. Suciuveanu, *Viața economică în Dobrogea română*, sec. I–III e.n. Ed. Academiei RSR, București, 1977, pg. 133–134; A. Rădulescu, *Atelierele ceramice militare de-a lungul Dunării de Jos*, Pontica VI, 1973, pg. 130.
3. Al. Suciuveanu, *op. cit.*, pg. 133–135.
4. I. Barnea, *Noi descoperiri la Noviodunum*, Peuce VI, 1977, pg. 103, nota 1, 2, bibliografie;
5. I. Barnea, B. Mitrea, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, MCA, V, 1959, pg. 472; E. Bujor, G. Simion, *Săpăturile de salvare din cimitirul roman de la Isaccea*, MCA VII, 1961, pg. 391–399; G. Simion. *Descoperiri noi pe teritoriul Noviodunens*, Peuce, VI, 1977, pg. 123–148; G. Simion, I. Vasiliu, studiu în curs de publicare.
6. I. Barnea, Peuce VI, 1977, pg. 103.
7. V. Părvan, *Cetatea Ulmetum*, I, AARMSI, seria II, tom. XXXIX, Buc. 1912, pg. 584, harta așezărilor și drumurilor antice; idem; AARMSI, tom. XXXV, 1913, pg. 504; Al. Suciuveanu, *op. cit.*, pg. 59–61, fig. 1.
8. Al. Suciuveanu, *op. cit.*, loc. cit., Bibliografia descoperirilor din teritoriul Noviodunens; adăugăm selectiv pentru Niculitel: V. H. Baumann, Peuce IV, 1976, pg. 109–123; idem, Peuce, VIII, 1980, pg. 367–414; Em. Doruțiu-Boilă, *Inscriptii din Scythia Minor*, V, București, 1980, pg. 265–267. Horia: V. H. Baumann, Peuce IV, 1976, pg. 61–88; Revărsareu: G. Simion, lucrare în manuscris, iar pentru Nifon, Ilanicearea, Căprioara, Parcheș, Balabancea – periegheze MDD Tulcea, pentru întocmirea repertoriului arheologic, în pregătire pentru publicare,
9. Mulțumim și po această cale înțelegerii cu care ne-au fost oferite spre studiu materiale inedite de către prof. N. Rădulescu, directorul Liceului industrial din Isaccea, dr. Dorin Nicolae din Tulcea și ing. O. Nazif din Isaccea.
10. Presecrările folosite în text: MDDTI = Muzeul Deltei Dunării – Tulcea; I_p = înălțimea păstrată; I_t = înălțimea terpii; D = diametru; D_m = diametru maxim; D_g = diametrul guri; D_b = diametrul bazei; G = grosime; L = lungime. Dimensiunile sunt date în cm.
11. I. B. Zeest, *Keramicheskie tara Bospora*, MIA, 83, Moscova, 1960, Thasos, pg. 21, pl. IX/20; asemănător la V. H. Baumann, Peuce, IV, 1976, pg. 41, nr. 30, Pl. VII/2.
12. R. H. Howland, *Greek Lamps and their Survivals*, The Athenian Agora, vol. IV, Princeton, 1958, nr. 323, 335, pg. 76–77, Pl. 11, 38; M. L. Berhnard, *Lampki starożytne*, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa, 1955, pg. 260, nr. 67, Pl. XI, pg. 78, Pl. XIII; exemplar identic la Histria datat sec. IV e.n. – informație M. Coja.
13. A. I. Melinkova, *Voornjenie skifov*, Moscova, 1964, încadrează tipul în grupa a III-a cronologică, pg. 25, Pl. 8 Jl; D. Berciu, *Arta traco-getică*, Ed. Acad. RSR, București, 1969, pg. 68–69, fig. 48–49; G. Simion, Peuce, II, 1971, pg. 126, fig. 32.
14. Pieșele de la nr. 4 și 5, ne-au fost cedate pentru publicare de către I. Barnea de la Institutul de arheologie București, căruia îi mulțumim și pe această cale.
15. V. Canarache, *Importul amforelor stampilate la Histria*, Ed. Academiei RPR, București, 1957, pg. 266, nr. 651; Livia Buzoianu, *Stampile rhodiene de la edificiul roman cu mozaic*, Pontica XIII, 1980, pg. 134, nr. 44.
16. Asemănător la M. Gramatopol și Gh. Poenaru Bordea, *Ampora Stamps from Callatis and South Dobroudja*, Dacia N. S., XIII, 1969, pg. 235, nr. 763.
17. T. Szenteleky, *Ancient Lamps*, Budapest, 1969, pg. 89–91; N. Gostar, *Inscriptii de pe lucernale din Dacia română*, Arheologia Moldovei, I, 1961, pg. 184.
18. D. Alicu, *Die Firmalampen von Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Dacia, N. S. XX, 1976, pg. 216, nr. 81–84, Pl. 2, nr. 36–38; N. Gostar, *op. cit.* pg. 167; Un exemplar se găsește și la Muzeul Unirii din Alba Iulia – informație C. Băntă.
19. C. Scorpă, *Tipi sconosciuti di lumini a olio romani e il problema di certe transmissioni nel primo feudalesimo*, Pontica VI, 1973, pg. 228, fig. 6/2.
20. C. Mușeteanu, V. Culică, D. Elefterescu, *Lampes à estampille de Durostorum*, Dacia, N. S., XXIV, 1980, pg. 303, nr. 95, fig. 14/5a, b.
21. D. Ivanyi, *Die pannonicischen Lampen. Eine typologisch – cronologische Übersicht*, Dissertationes Pannonicae, seria 2, nr. 2, Budapest, 1935, pg. 16–17, tip. XVII, Pl. XLVIII, pg. 31, Pl. XCIII/11–13; T. Szenteleky, *op. cit.*, nr. 124, 130, 133, pg. 89–91; M. L. Bernhard, *op. cit.*, nr. 452, pg. 358, Pl. CXXX; E. Buchi, *Lucerne del Museo di Aquileia*, vol. I, *Lucerne romane con marchio di fabbrica*, Associazione Nazionale per Aquileia, 1975, pg. 118, nr. 866, Pl. XLII, 866 a, b; nr. 863, Pl. XLII, 863 a, b; N. Gostar, *op. cit.*, pg. 184; C. Ironomu, *Opași greco-romane*, 1967, pg. 14, fig. 26; C. Scorpă, *op. cit.*, pg. 228; D. Alicu, *op. cit.*, loc. cit.
22. Mulțumim colegului dr. V. H. Baumann, pentru pieșele nr. 7, 15, 16, 50, cedate spre publicare.
23. C. Mușeteanu, V. Culică, D. Elefterescu, *op. cit.* pg. 301, fig. 11, 12.
24. D. Ivanyi, *op. cit.*, tip XVII, 16–18, 30; Pl. XLVIII, 5, Pl. LXXXII, LXXXIII.
25. C. Ironomu, *op. cit.*, pg. 18–19, nr. 238–634, fig. 105, 134, 135; J. Perizveig, *Lamps of the Roman period*, The Athenian Agora,

- VII, Princeton, 1961, nr. 144, 160, 162, 164, pg. 85–86, Pl. 6.
26. D. Ivanyi, *op. cit.*, tip. VII, pg. 12–13, Pl. XXVI–XXVIII; M. L. Bernhard, *op. cit.*, pg. 320–321, nr. 294–296, 30, Pl. LXXXI–LXXXII; C. Băluță, *Opaiele romane de la Apulum* II, Apulum, V, 1964, pg. 281.
27. C. Ieonomu, *op. cit.* pg. 72, nr. 250, fig. 110.
28. vezi nota 23, 24.
29. C. Băluță, *op. cit.*, pg. 291. Pl. VI, fig. 12.
30. M. L. Bernhard, *op. cit.*, pg. 348, nr. 392, Pl. CXIX.
31. D. Ivanyi, *op. cit.*, tip XIII, pg. 15, Pl. XLI; C. Ieonomu, *op. cit.*, pg. 27–28, fig. 53–56.
32. C. Ieonomu, *op. cit.*, pg. 28–30, fig. 57, 58; D. Tudor, *Olténia română*, ed. IV, Ed. Acad. RSR, București, 1978, pg. 9, fig. 22/2, 25/6.
33. H. S. Robinson, *Pottery of the Roman Period*, The Athenian Agora, V, Princeton, 1969, pg. 98, M95, Pl. 22, 73 – diferența gura; pg. 51, Jb, Pl. 11.
34. Gh. Popilian, *Ceramica romană din Olténia*, Craiova, 1976 – ulcioare cu o toartă tip 2, pg. 186–189, Pl. XLI–LXIII; E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, pg. 52, Pl. XXVII/1; A. Rădulescu, *Contribuții la cunoașterea ceramică de uz comun din Dobrogea*, Pontica, VIII, 1975, pg. 343–348, Pl. X.
35. H. S. Robinson, *op. cit.*, pg. 31, G. 96, Pl. 63; M. Bucovăță, *Traditionele elemisnice în materialele funerare de epocă romană timpurie la Tomis*, Pontica, II, 1969, pg. 312–318, fig. 31; A. Rădulescu, *op. cit.*, pg. 349, Pl. XIV, fig. 2, 2a.
36. H. S. Robinson, *op. cit.*, pg. 86, H6, 7, Pl. 18; M. Bucovăță, *op. cit.*, pg. 314, fig. 27/b, 29.
37. H. S. Robinson, *op. cit.*, pg. 84, M2, Pl. 18, 70; C. Ieonomu, *Cercetări arheologice la Mangalia și Neptun*, Pontica, I, 1968, pg. 256–257, fig. 37; A. Rădulescu, *op. cit.*, pg. 333, Pl. I, fig. 2 a.,
38. E. Chirilă și colab., *op. cit.*, pg. 44, Pl. VII, 3, 8; Gh. Popilian, *op. cit.*, pg. 111, tip. 4, Pl. LX, 723, 725.
39. Gh. Popilian, *op. cit.*, pg. 104–108, Pl. LV–LVII; A. Rădulescu, *op. cit.*, pg. 336–337; Pl. IV; A. Opati, *Considerații preliminare asupra ceramicii romane timpurii de la Troesmis*, Peuce, VIII, 1980, pg. 336, 365, nr. 39, Pl. VIII, 3 (bibliografie nota 37–41)
40. Gh. Popilian, *op. cit.*, pg. 54, 174, Pl. XXII/249 și Pl. XXXIII/252; Gh. Stefan, *Două vase de terra sigillata descoperite la Biserica-Garvă*, SCIV, 1, IX, 1958, pg. 61.
41. H. S. Robinson, *op. cit.*, pg. 29, G. 70, 71, Pl. 5; pg. 47, H7, Pl. 8, 68; A. Rădulescu, *op. cit.*, pg. 352, Pl. XVI fig. 1 a.
42. I. W. Hayes, *Late Roman Pottery*. The British School at Rome, London, 1972, pg. 349, 365, 369–370, fig. 79 b, c; Em. Popescu, *Ceramica romană târzie cu decor stampilat descoperită la Histria*, SCIV, 16, 4, 1965, pg. 707, fig. 7/3–6; Gh. Papuc, *Ceramica romană târzie cu decor stampilat, descoperită la edificiul roman cu mozaic din Tomis*, Pontica, VI, 1973, pg. 180, 187, fig. 24.
43. E. Chirilă și colab., *op. cit.*, pg. 91, Pl. XCIV/13–15.
44. C. Preda, *op. cit.*, pg. 56, Pl. XXVII, M. 356, 350; Gh. Diaconu, *Târgușor. Necropola din secolele III–IV e.n.*, Ed. Acad. RSR, București, 1965, pg. 108, Pl. CXXXVIII, 8.
45. C. Preda, *op. cit.*, pg. 56, Pl. XXVI, M. 352.
46. Gh. Diaconu, *op. cit.*, pg. 109, Pl. CXIV, 3.
47. C. Preda, *op. cit.*, pg. 58, Pl. XXVIII, M. 356, 339, 340.
48. *Idem*, pg. 55, Pl. XLVII, 3.
49. *Idem*, pg. 112, Pl. XXVIII, M. 339.
50. *Idem*, pg. 56, Pl. XXVIII, M. 317, pas.
51. V. Cheluță-Georgescu, *Morminte elemisnice și romane descoperite în zona de nord și nord-vest a necropolei callatiene*, Pontica, VII, 1974, pg. 180, Pl. 5/2.
52. C. Preda, *op. cit.*, pg. 56, Pl. XXVII, M. 209; Pl. XXVIII, M. 339.
53. *Idem*, pg. 59–60, Pl. XXVI, M. 331, 335; Gh. Diaconu, *op. cit.*, pg. 108, Pl. CXXXVII, 16.
54. La Isaccea și în teritoriul Noviodunens au mai fost descoperite monumente dedicate lui Iupiter: Em. Doruțiu-Boilă, *op. cit.*, pg. 285–286, nr. 274, altar cu inscripție votivă dedicată lui Iupiter și Fortunei (CIL, III, 14446), descoperit la Isaccea, iar din teritoriul, V. Părvan, *AARMSI*, seria II, tom. XXXV, 1913, pg. 504–505, inscripții descoperite la Niculitel (CIL, III, 7521) și la Meidanchioi, azi Valea Teilor, (CIL, III, 14445), provenind de la templele dedicate lui Iupiter Dolichenus.
55. N. Slobozianu, *Considerații asupra așezărilor antice din jurul lacurilor Techirghiol și Agigea*, MCA, V, 1959, pg. 745, fig. 7/1.
56. C. Scorpan, *Noi reliefuri din Scythia Minor*, Pontica, IX, 1976, pg. 197–198, fig. 3/2.
57. Cf. N. Slobozianu, *op. cit.*, p. 745; C. Scorpan, *op. cit.*, pg. 197. Imagine asemănătoare la o sculptură descoperită la Drobeta, cf. Al. Bărăcăla, *Une ville daco-romaine: Drobeta*, L'archéologie en Roumanie, București, 1938, pg. 36–37, Pl. XI, fig. 22 Margarita Tatscheva – Hitova, *Dem Hyppistos Geweihte Deukmäler in Thrakien*, în Thracia, IV, Serdicae, 1977, p. 283, fig. 6, piesă aproape identică, publicată fără dimensiuni.
58. M. Irimia, *Bronzuri figurate*, Muzeul regional de arheologie Dobrogea, Constanța, 1966, pg. 22–24, piese aproape identice.
59. *Idem*.
60. C. Boube-Piccot, *Les bronzes antiques du Maroc*, III, Les chars et l'attelage, Etudes et travaux d'archéologie marocaine, 1980, pg. 496, nr. 497, Pl. 102–103 – piesă semănătoare – decora o statuetă a lui Bachus fixată pe un car.
61. Piesa este apropiată de reprezentările zeiței Hecate, C. C. Petolescu, S. Chițu,

- Noi monumente de la Romula*, Buletinul Monumentelor Istorice, 3, 1974, pg. 63, fig. 33; exemplar asemănător la Histria, inv. V 8632 — informație M. Coja.
62. Vezi nota 54.
63. V. Pârvan, *op. cit.*, pg. 507, fig. 13.
64. *Ibidem*, Em. Doruțiu-Boilă, *op. cit.*, pg. 293, nr. 283, tip. b.
65. *Idem*, nr. 283 tip. a.
66. *Idem*, nr. 283, tip e și pg. 312, nr. 308.
67. Pieze asemănătoare la C. Boube-Piccot, *op. cit.*, passim, fig. 19, 20.
68. H. S. Robinson, *op. cit.*, pg. 81, L68, L69, Pl. 56; C. Preda, *op. cit.* pg. 64, Pl. XXIX, LXXVIII; V. H. Baumann, *Observații topo-stratigrafice asupra locurii de la Troesmis (casetele I–40)*, Peuce, VIII, 1980, pg. 189, Pl. 20/2.
69. E. Chirilă și colab., *op. cit.*, pg. 84, Pl. CIX, fig. 1, 2, 3. La nota 133 autorii amintesc și de posibilitatea ca piesa să servească la tragerea sirmiei; C. Scorpan, *Descoperiri arheologice la Sacidava*, Pontica, XI, 1978, pg. 170, Pl. X, fig. 51, Pl. XVIII, fig. 51, datare stratigrafică din sec. II pînă în sec. V, e.n.; V. H. Baumann, *op. cit.* pg. 172, 175, 191, Pl. 23, fig. 7, — în asociere cu ceramica specifică, sec. IV–VI e.n.
70. Descrierea incompletă a unora dintre piese se datorează fie stării proaste de conservare sau, în unele cazuri, lipsei cataloagelor necesare. Mulțumesc și pe această cale colegului E. Oberländer Târnoveanu de la Muzeul de Istorie al RSR, pentru ajutorul dat la întocmirea catalogului de monede.
71. Identic la E. Oberländer Târnoveanu, *Aspecte ale circulației monedei grecești în Dobrogea de Nord (sec. VI i.e.n. – I e.n.)*,
- Pontica, XI, 1978, p. 78, 65–66, Pl. III, fig. 4.
72. Cea mai mare parte a monedelor au fost găsite în zonele A și B, foarte rar și în C.
73. I. Barnea și B. Mitrea, MCA IV, 1957, p. 167; I. Barnea, în Peuce VI, 1977, p. 107; I. și Al. Barnea, *Săpăturile arheologice de la Noviodunum*, în volumul de față; V. H. Baumann, în Peuce, IV, 1976, p. 38, nr. 20, Pl. III, fig. 8; E. Oberländer Târnoveanu, *op. cit.*, p. 65–66, Pl. III, fig. 4, Pl. IV, fig. 1/4 și Pl. VI, fig. 2.
74. Vezi notele 17–21.
75. Vezi nota 40, Gh. Popilian.
76. Vezi nota 51.
77. Em. Doruțiu-Boilă, *op. cit.*, p. 285–286, nr. 274.
78. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 504–505.
79. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 506–508; Gheorghe Stefan și colab., în SCIV, II, 1, 2, 1954, p. 181; E. Bujor și G. Simion, în MCA, VII, 1968, p. 391–399; Em. Doruțiu-Boilă, *op. cit.*, p. 293.
80. A. V. Rădulescu, *Atelierele ceramice militare de-a lungul Dunării de Jos*, Pontica, VI, 1973, p. 130.
81. Pînă acum au fost publicate doar cîteva studii privind monedele romane descoperite la Isaccea: C. Preda și G. Simion, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Isaccea și atacul gotic din trecerea lui Galienus*, Peuce, II, 1971, p. 167, 178; E. Oberländer Târnoveanu, *op. cit.*, p. 59, 87; Idem, *Cronica descoperirilor monetare din nordul Dobrogei*, Peuce VIII, 1980, p. 499, 513; Gh. Poenaru-Bordea și V. H. Baumann, *Monede romane și bizantine provenind din nordul Dobrogei*, Peuce IV, 1976, p. 133, 173.
82. DID, II, p. 384–387, 390.

DE NOUVEAUX TEMOIGNAGES ARCHEOLOGIQUES A ISACCEA

(RESUME)

L'article se propose d'introduire dans le circuit scientifique quelques objets d'intérêt archéologique trouvés à l'emplacement même de l'antique localité de Noviodunum et dans son proche voisinage.

Bien qu'il ne s'agisse pas de pièces obtenues grâce à des recherches méthodiques, leur grande diversité et le fait que quelques unes sont rares, voire inédites, en Dobroudja peuvent poser des problèmes notables de chronologie, de typologie et d'analogie. Notons dans cet ordre d'idées les vestiges d'époque hellénistique qui, peu nombreux jusqu'à présent, viennent souligner l'importance de cette localité avant la conquête romaine. Mais la grande majorité des pièces en question sont, sous le rapport chronologique, d'époque romano-byzantine, c'est-à-dire de la période où

la cité de Noviodunum devait toucher à son maximum d'épanouissement historique.

Parmi les pièces les plus intéressantes, il convient de citer la lampe marquée de l'estampille LUPATI (III, 4), extrêmement rare en territoire roumain, deux masques de bronze de Bacchus (IX, 2, 3), un relief fragmentaire en marbre, d'une exécution artistique fort réussie, représentant Jupiter et son aigle (IX, 1), une estampille de la flotte militaire romaine sur le Bas-Danube: CLASSIS FLAVIA MOESICA (V), divers types de vases, de bijoux, etc.

Les conclusions de l'auteur mettent en évidence, entre autres, l'essor particulier des métiers et même de l'art provincial romain à Noviodunum. L'auteur relève aussi quelques points dans le proche voisinage de la cité appelant une recherche plus poussée.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE ENTDECKUNGEN IN ISACCEA (ZUSAMMENFASSUNG)

Die Arbeit setzt sich zur Aufgabe, neue archäologische Entdeckungen aus der antiken Siedlung von Noviodunum, bekannt zu machen. Wenn auch die Funde nicht aus systematischen Grabungen herstammen, dank ihrer Vielfältigkeit, einige sehr selten und unbekannt in der Dobrudscha, stellen sie wichtige chronologische und typologische Fragen. So weisen die nicht sehr zahlreichen hellenistischen Entdeckungen auf die Wichtigkeit der Siedlung bis zur römischen Eroberung hin. Die Mehrzahl der Entdeckungen gehören der römisch-byzantinischen Epoche an, in einer Zeit als die Festung von Noviodunum ihre Blütezeit erlangte.

Unter den interessantesten Stücken, seien die Tonlampe mit dem LUPATI-Stempel (III, 4), sehr selten auf dem Gebiet Rumäniens anzutreffen, zwei Bronzemasken mit Bacchus (IX, 2, 3), ein künstlerisch sehr gut realisiertes Marmorrelief mit Jupiter und Adler (IX, 1), Stempel der römischen Flotte von der unteren Donau: **CLASSIS FLAVIA MOESICA** (V), verschiedene Gefäßtypen, Schmuckgegenstände, usw., erwähnt.

In seinen Schlussfolgerungen hebt der Verfasser die besondere Entwicklung des Handwerks und sogar der römischen provinzialen Kunst in Noviodunum hervor. Gleichzeitig wird auf neue Forschungspunkte in der unmittelbaren Nähe der Burg aufmerksam gemacht.

PIESE SCULPTURALE ȘI EPIGRAFICE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE DIN TULCEA

V. H. BAUMANN

Creșterea deosebită a colecțiilor arheologice, urmare a cercetărilor și achizițiilor din ultimile decenii, impune astăzi mai mult ca oricând întocmirea unor repertoriu pe categorii de piese și monumente.

Necesitatea unui repertoriu al pieselor sculpturale și epigrafice existente în prezent în colecția muzeului tulcean derivă și din faptul că o mare parte din aceste materiale au rămas inedite, atât cercetătorilor cât și publicului iubitor de antichități. Repertoriul urmărește, totodată, să pună în evidență piesele arheologice cu valoare deosebită descoperite în teritoriul de la gurile Dunării. Studiu sistematic al acestora relevă aspecte încă inedite ale vieții materiale și spirituale ale locuitorilor acestor meleaguri în epoca de înflorire a civilizației romane.

Repertoriul este alcătuit din 55 de piese sculpturale și 24 de monumente epigrafice, însoțite de descriere și de un scurt comentariu. Cuprinde planșe cu fotografii și desene. Fiind variate sub aspect compozitional ca și sub aspect funcțional, piesele prezentate în repertoriu sunt structurate pe categorii unitare:

- A. Sculptura;
- B. Monumente funerare;
- C. Piese de sculptură arhitectonică;
- D. Inscriptii.

A. SCULPTURA

1. *Hercules*, fragment de statuie (inv. 2158; fig. 1)

Calear cretic de culoare alb-gălbui. Dimensiuni: h = 103 cm; l = 0,72 cm; g = 0,29 cm. Lipsește capul, piciorul drept, laba piciorului stîng pînă la gleznă și o parte din brațul drept. Provine din așezarea romană de la Horia. A fost descoperit în perioada interbelică și a intrat în colecția MDDTI prin intermediul lui Nichita Bonjug, primul director al acestui muzeu.

Eroul este redat în maniera tipului *Mastăț*, gol, purtind pe umărul stîng blana leului din Nemeea; capul și labele leului îi atîrnă sub antebraț. În palma stîngă ține cele trei mere de aur din grădina Hesperidelor. Corpul se sprijină ușor pe piciorul stîng.

Sculptura se remarcă prin redarea îngrijită a formelor anatomicice, mai puțin a elementelor auxiliare, rigid schematizate. Execuția și elementele prezente din simbolurile divinității trădează epoca Severilor (sfîrșitul sec. II – începutul sec. III e.n.). Precintă bune analogii la Tomis (*Pontica*, 8, 1975, pg. 10 și 11 – aediculae) și în Dacia, la Sălașul de Sus (*Sargeia*, X, 1973, fig. 1). *Inedit*.

2. *Hercules Romanus*, fragment de statuetă votivă (inv. 889; fig. 2)

Marmură albă. Dimensiuni: h = 15,8 cm; l = 6 cm; g = 3,5 cm. A fost descoperit în 1973, într-o așezare romană situată în zona nordică a localității Slava Cercheză. Capul, mina dreaptă și partea inferioară a picioarelor lipsește.

Statueta îl reprezintă pe Hercules tânăr, nud, în picioare, în poziție de repaos, sprijindu-se pe piciorul stîng. Pe antebrațul stîng ține pielea leului din Nemeea, elegant pliată, iar în palmă merele de aur.

Statueta este lucrată îngrijit pe toate fețele, după canoanele artei elenistice. Se remarcă grijă deosebită a artistului în șlefuirea suprafețelor, în redarea armonioasă a formelor anatomice ale corpului.

Tipul *Mastai*. Variantă a tipului Hercules Romanus cu merele de aur. Patru monumente asemănătoare se găsesc în muzeul din Constanța (*Pontica*, 8, 1975, pag. 406–413, cu bibliografia), o statuetă asemănătoare se află în Muzeul de istorie al Transilvaniei, la Cluj-Napoca (*Acta MNap.*, XIV, 1977, pt. VIII, 1). *Inedit*.

3. *Priapus*, fragment de statuetă votivă (inv. 900; fig 3)

Marmură albă, fin cristalizată. Dimensiuni: h = 10 cm; l = 3–3,5 cm; g = 4,5 cm. Lipsește capul și partea inferioară a statuetei. A fost descoperită în anul 1973, într-o locuire de tip „villa rustica” situată în zona de vest a comunei Niculițel.

Statueta este compusă din două elemente: în prim-plan este redat Priapus, în picioare, sprijinit de un *phalos* enorm, stilizat, care reprezintă cel de-al doilea element al compoziției. Imaginea divinității este stilizată. Zeul apare sub forma unui personaj cu barbă de *satyr*, împărțită în două ciocuri care-i cad pe piept. Este acoperit cu o cămașă scurtă care-i lasă în afara sexul în erecție. Peste cămașă poartă o mantie lungă, fără mîneci, care-i acoperă umerii și brațele. Mîna dreaptă, îndoită din cot, aproape că nu se observă, cu stînga își ține ridicată cămașa. Zeul are picioare scurte, terminate cu copite.

Divinitate agrestă, Priapus apare la Niculițel în ipostaza de protector al turmelor și păstorilor (vezi, în acest sens, cele două reliefuri de la Münehen, reproduse de K. D. White, *Roman Farming*, 1970, fig. 73 și 74). Statueta este fin executată în partea dreaptă și în față; este nefinisată în stînga unde corpul divinității nu se separă de *phalos*. Întreaga compoziție este marcată și realizată prin planuri drepte care îi dău o alură cicladică. *Inedit*.

4. *Dionysos cu Eros copil*, fragment de grup statuar (inv. 899; fig 4).

Marmură de Procones. Dimensiuni: h = 18,8 cm; l = 4–4,6 cm; plinta = 10 × 13,6 × 7,5 × 2 cm. Rezervat: imaginea lui Eros și labele picioarelor divinității principale. Piesa a fost descoperită în anul 1972, în așezarea romană din vatra localității Niculițel.

Ambele divinități sunt așezate pe o plintă trapezoidală. Piciorul stîng al lui Dionysos este legat organic de imaginea lui Eros, sculptată în altorelief. Eros-copil este prezentat nud, cu păr buclat despărțit în creștetul capului printr-o cărare la mijloc. Are figura plină, nasul și gura sparte din antichitate. Cu mîna stîngă adusă în față, pe abdomen, sprijină pumnul drept în care ține un cosor (*falx vineatoria*) cu *sinus*-ul încovoiat spre stînga. Are picioare scurte, cu pulpe groase unite. Din umărul stîng i se desprinde o aripă abia schițată, umărul drept făcind corp comun cu blocul de marmură. Trăsăturile anatomicice sunt doar schițate, figura zeului fiind lipsită de expresie. Partea din spate a rămas nefasonată, relevând aspectul votiv al grupului statuar.

Piesa, unicat în Dobrogea, reprezintă un produs al unui atelier local, probabil din Noviodunum, de la jumătatea sec. II e.n. *Inedit*.

5. Fragment de statuetă votivă (inv. 3686; fig 5)

Marmură albă, fină cristalizată. Dimensiuni: plinta rectangulară – L = 13 cm; l = 9,4 cm; g = 4,2 cm; laba piciorului – h = 4 cm; L = 8 cm; l = 3 cm. Rezervat: laba piciorului stîng pînă la gleznă și aprox. jumătate din plinta pe care era situată statueta. Provine din așezarea civilă română de la Troeșmis, din anul 1977.

Plinta are marginile laterale arcuite, cu două profili sănțuți și mijlocul concav. Laba piciorului este sculptată cu măiestrie. De altfel modul de realizare a acestei compozitii, cu pretenții artistice, relevă un atelier de sculptură care funcționa la Troeșmis pe la mijlocul sec. II e.n. Fragmentul aparține unei statuete votive, probabil cu imaginea lui Apollo sau a lui Dionysos. *Inedit*.

6. *Libera cu silen și pantera*, fragment de grup statuar (inv. 4202; fig 6). Marmură fină, galbuiu, cu urme de oxizi de fier; import. Dimensiuni: h = 12,5 cm; L = 13,2 cm;

$l = 8,5$ cm. Rezervat: partea din stînga jos a grupului statuar. Provine din vatra localității Dorobanțu, fiind preluată în 1976 de MDDTI din colecția școlii generale.

Pe un postament dublu profilat, cu latura din spate convexă, s-a păstrat partea din stînga a unei scene dionysiace sculptată în tehnica *rond-bosse*. În dreapta se observă piciorul unei divinități feminine, foarte probabil Libera, partenera lui Dionysos. Piciorul este acoperit de faldurile unei *palla* (*DA*, IV, pg. 285 și urm.) care-i lasă liberă o parte a labiei desculțe, cu degete prelungi, expresiv redate. Așezat la picioarele divinității, un copil (acolit) se sprijină de corpul panterei. Copilul ține în mîna stîngă un vas conic, iar dreapta o are ridicată în sus, spre un *tirs* înconjurat de un vrej de viță-de-vie. Pantera, căreia î se observă partea dorsală, cu coada situată în extremitatea stîngă a grupului statuar, se află așezată, ca și copilul, jos, la picioarele divinității. Spatele sculpturii a fost lucrat sumar, evidențind caracterul votiv al acesteia. Fără a prezenta analogii perfecte cu vreuna din piesele aflate pe teritoriul României, compoziția prezintă asemănări cu o scenă dionysiacă de pe o plăcuță votivă descoperită la Histria (vezi, G. Bordenache, *Sculture grece și romane*, București, 1969, pg. 59, 105, tav. XLVII, 105), din primele decenii ale secolului I e.n.

De bună tradiție elenistică, dar de proveniență locală, probabil pontică, fragmentul de grup statuar descoperit la Dorobanțu, în apropierea cetății Beroe de la Piatra Frecești, poate fi încadrat în linii generale în limitele secolului I și prima jumătate a sec. II e.n. *Inedit*.

7. *Epona*, lespede votivă (inv. 904; fig. 7)

Calcar cretic, cenușiu-gălbui. Dimensiuni: $h = 90$ cm; $l = 62$ cm; $g = 12,5$ cm. A fost descoperită în anul 1904 în localitatea Mircea Vodă (com. Cerna). Face parte din colecția MDDTI din 1949.

Bibliografie: O. Tafrali, *Artă și Arheologie*, Iași, fasc. 9–10 (1933–1934), pg. 14–18
Lespede rectangulară, cu una din fețe sculptată în formă de *aedicula*, în bassorelief. Sculptura redată imaginea unei divinități feminine, așezată pe un tron cu spătar înalt în interiorul unui sanctuar al cărui fronton triunghiular se sprijină pe două coloane simple monolitice. Deasupra frontonului sunt schițate două *pseudonacratre*. În spațiul dintre acestea și vîrful frontonului sunt figurate două animale marine – *delfini* (O. Tafrali – *iepuri*). Zeița este înveșmîntată într-o rochie lungă cu mîneci scurte, un fel de *tunică talaris*, prin să sub săni cu un cordon înnodat în față. O *palla* ușoară îi acoperă umbărul stîng, înfășurîndu-se prin spate și drăpîndu-se peste partea inferioară a corpului. Este încălțată cu *calceus* cu vîrfurile ascuțite. Pe cap zeița poartă o diademă semilunară (O. Tafrali – nimf circular și cîteva raze), pentru realizarea căreia sculptorul a făcut o nișă semicirculară în zona centrală a frontonului. În poală, zeița ține în mîna stîngă un coșuleț încărcat cu mere: cu mîna dreaptă întinde un nuăr unică dințe cei doi căluți care-i flanchează tronul. Căluții sunt redați în mers, cel din dreapta cu piciorul stîng din față ridicat în sus și îndoit, cel din stînga, realizând aceeași mișcare, dar cu piciorul drept. Caii sunt redați minîatural, într-o compoziție în general echilibrată care scoate în prim-plan imaginea zeiței. Figura acesteia, încadrată de păr bogat, strins la spate probabil într-un coc, marcată prin linii simple, adîncite, reflectă seninătate și majestate.

Tehnica compoziției, specifică *aediculae*-lor din sec. II e.n., o prezintă pe Epona – protecțoare a animalelor domestice, zeitate agrestă de origine neclară (latină sau celtică – cf. Lafaye, *DA*, *Epona*). O. Tafrali inclina pentru originea locală a Eponei (*AARh*, pg. 17). Oricum, asemănările cu reprezentările feminine de pe metopele de la Adamclisi sunt frapante. Monumentul de la Mircea Vodă este o prelucrare locală, executată în mediul rural, foarte probabil în atelierul unei *villa rustica*, relevând printre altele marea importanță economică a creșterii animalelor și a pescuitului pentru locuitorii din nordul Dobrogei.

8. *Liber-Dionysos*, fragment trapezoidal de tablită votivă (inv. 4886; fig. 8).

Marmură albă, poroasă, de calitate inferioară. Dimensiuni: $h = 7–12$ cm; $l = 15$ cm; $g = 3$ cm. A fost descoperită în anul 1979, în marginea de nord-est a municipiului Tulcea, pe dealul Bididia. *Inedit*.

Pe una din suprafețe, în interiorul unui chenar simplu, a fost sculptată în bassorelief o scenă dionisiacă. În prim-plan, Liber-Dionysos este reprezentat în picioare, acoperit sumar cu o piele de panteră (*nebris*) care coboară de pe umărul stîng, înfășurindu-i corpul în diagonală și lăsindu-i dezvelită partea dreaptă a pieptului. Figura tinără, imberbă și zeului, este înconjurată de bucle bogate care îl cad pe umeri în două șufe cîrlionțate. Pe creștet poartă cununa din ciorchini de struguri. Cu mâna dreaptă se sprijină într-un toiac înalt (*thyrsos*), cu brațul drept, întins în jos, ține probabil vasul (*kantharos*) cu care turna vin în gura panterei. Sus, în colțul din dreapta al tăbliței, este redat un satyr nud, cu piciorul drept înainte, urezindu-se pe o tulipă de viață-de-vie. În mâna dreaptă, acolitul ține strîns un cosor (*falx vineatica*) cu virful încovoiat (*sinus*), orientat spre cununa de ciorchini de pe creștetul divinității.

Tăblița își găsește analogii atât în cetățile pontice din Dobrogea (*Mangalia* — cf. C. Scorpan, *Reprezentări bacchice*, Constanța, 1966, pg. 23 și urm., fig. 2; *Histria* — cf. G. Bordenache, *Sculture*, pg. 59, 105 și tav. XLVII, 105; *Tomis* — *Ibidem*, pg. 61, 111 și tav. I, 111) cât și pe teritoriul fostei Daciei (*Alba-Iulia* — *Partoș* cf. C. Pop, *Apulum*, VI, 1967, pg. 172, fig. 1; *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* — cf. *idem*, în *Terra noastră*, 1971, pg. 65, n. 40). Cea mai apropiată din punct de vedere compozitional este o tăbliță votivă publicată de A. Buday în 1916 și aflată în Muzeul de istorie al Transilvaniei (Cluj — inv. 4389).

Execuția ingrijită, dar modestă a acestui *ex voto*, cu redarea sumară a atributelor anatomicice, trădează perioada Severilor, evidențiind existența unui atelier care producea astfel de piese sculpturale în apropierea cetății Aegyssus, la sfîrșitul sec. II și începutul sec. III e.n.

9. *Cavalerul Trac*, fragment de tăbliță votivă (inv. 896; fig. 9) Marmură albă. Dimensiuni: h = 23,5 cm; l = 32 cm; g = 6 cm. Se păstrează aproape complet partea dreaptă a tăbliței. Provine din localitatea Iazurile (com. Valea Nucarilor), fiind descoperită în anul 1967.

Bibliografie: A. Opaiț, *Două reliefuri ale Cavalerului Trac din nordul Dobrogei*, *Peuce*, IV, 1975, pg. 128—130, fig. 2

Deasupra unui profil simplu, a fost sculptată în basorelief imaginea Cavalerului Trac, veche divinitate autohtonă cu caracter chtonie. Eroul tinăr este redat călare, cu torsul și capul spre stînga, ținând în mâna dreaptă, înaintă din cot și ridicată în sus, probabil o lance pictată a cărei umeru nu se mai observă în prezent. Este îmbrăcat cu cămașă scurtă (*chiton*) pliată și încinsă la mijloc. O hlamidă prinsă pe umărul drept și flutură în spate. Este încălțat cu eizmulițe (*embades*). Cu călciașul drept îmboldește căbul care se lasă pe picioarele dinapoi, ridicând foarte probabil picioarele dinainte deasupra animalului răpus de lancea călărețului. Animalul căzut la pămînt (mistreț?), din cauza spărturii, îl se observă doar capul văzut din profil, spre dreapta.

Relieful se remarcă printr-o execuție ingrijită, mai ales în redarea realistă a clementelor anatomicice și, exceptând picioarele căbului, prin respectarea proporțiilor. Este asemănător unui relief descoperit pe teritoriul R. P. Bulgaria, la Dzsidăr-Koj (cf. G. Kazarow, *Die Denkmäler des thrakischen Reichsgottes in Bulgarien*, Leipzig, 1938, pl. XXIV, 144). În conformitate cu clasificarea lui Kazarow, tăblița de la Iazurile se încadrează în grupa B a reliefurilor care-l reprezintă pe Cavalerul Trac la vinătoare. Aspectul compozitional al reliefului îl placează în a doua jumătate a secolului al II-lea.

10. *Cavalerul Trac*, fragment de tăbliță votivă (inv. 897; fig. 10) Marmură albă, fin cristalizată. Dimensiuni: h = 14,5 cm; l = 12 cm; g = 3 cm. Lipsește aproximativ un sfert din partea superioară. Provine din apropierea localității Cerna, din punctul Mangina.

Bibliografie: A. Opaiț, *Peuce*, IV, 1975, pg. 128—130, fig. 1

Scena Cavalerului Trac se află sculptată în basorelief, în interiorul unui profil simplu, mai lat la bază. Eroul este redat din profil spre stînga, călare, în planul central la tăbliță. Poartă chiton scurt, pliat pînă la genunchi și încins la mijloc. Pe umeri și flutură obișnuită mantie din care s-a păstrat partea de jos a faldurilor. În mîni ține întins frîul căbului oprit în față unui altar situat în partea din stînga jos a tăbliței. Căbul, robust, cabrat sub

acțiunea frâului este reprezentat din profil spre stînga în momentul opririi sale. Coada foarte lungă și ajunge pînă jos, copitele sunt redată disproportional. Deasupra altarului se observă un vas pentru libații, iar în spatele altarului se distinge greu, datorită spăturii, trunchiul unui copac pe care se urcă un șarpe, cu capul întins spre botul calului. În partea dinapoi a altarului, a fost sculptat un personaj feminin, îmbrăcat cu chiton și chimation. Adoranta (cf. A. Opaiț, pg. 127), cu piciorul stîng ușor îndoit din genunchi, ține în mînă un vas micuț, în timp ce dreapta o are întinsă deasupra vasului pentru libații. Artistul a redat mai pregnant imaginea centrală și mai sumar gruparea de elemente complementare din stînga reliefului.

Prezentarea Cavalerului Trae în ipostaza sa „pașnică”, inclusiv acest relief în grupa A, subgrupa „e” a clasificării lui Kazarow (*Op. cit.* pg. 6), cu bună analogie în Bulgaria de nord-est, la Hammalare și Varna și în Dobrogea, la Constanța (vezi, A. Opaiț, *op. cit.*, pg. 127, notele cu toată bibliografia).

Execuția artistică reușită, atitudinea pașnică a Eroului, i-au facilitat primului editor închadrarea acestei tăblițe votive la mijlocul secolului II e.n., în epoca împăraților Antonini.

11. *Cavalerul Trae, tăbliță votivă* (inv. 898; fig. 11) Placă pentagonală din marmură albă. Dimensiuni: 29,5 × 23,5 cm.

Provine din apropierea localității Casimcea, din punctul Dulbenci unde a fost localizată o *villa rustica* (cf. V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598).

Bibliografie: A. Opaiț, *O plăcuță votivă a Cavalerului Trae de la Casimcea*, Peuce, VI, 1977, pg. 187–190, pl. I.

Scena Cavalerului Trae este sculptată în basorelief în interiorul unui chenar simplu, exceptând latura din dreapta care este trăsătă. Eroul este redat călare, din profil, spre stînga, cu torsul și capul întoarsă spre dreapta, văzut din față. Hlamida, prinsă într-o fibulă pe umărul drept, și flutură în spate. În picioare poartă *embades*. Brațele le are îndoite din cot; în mînă ține lejer frâul calului. Figura rotundă a călărețului, tinără și imberbă, este închadrată de păr scurt și buclat. Artistul a redat cu multă finețe ochii, nasul și gura Eroului. Calul, fin realizat, cu coama și coada impletite, este surprins în momentul sosirii în față altarului. Piciorul stîng dinainte, îl ține îndoit elegant din genunchi în față unui altar rectangular, situat în colțul drept al reliefului. În spatele acestuia se află arborele pe care stă încolăcit șarpele. Sub cal, un leu miniatatural reprezentat se îndreaptă spre altar.

Tăblița a fost sculptată în formă de *aedicula*, cu planuri bine proporționate, cu redarea realistă a perspectivelor și a detaliilor. Poate fi închadrată printre reliefurile din grupa A a clasificării lui Kazarow. Ca element relativ nou în Dobrogea, relieful de la Casimcea prezintă leul ca aelit al Cavalerului Trae. Tăblița votivă are analogie în Bulgaria (B. Kazarow, *op. cit.*, nr. 225, fig. 124; nr. 904, fig. 444; M. Operman, *Arheologie*, 2, 1970, pg. 22–23, fig. 7), mai puține pe teritoriul României (T. Sauciu-Săvăeanu, *BCMI*, XXXVII, 1944, pg. 41–44, fig. 1–2; I. I. Russu, *Acta MNap*, IV, 1967, pg. 100, nr. 25, fig. 5).

Compoziția, cu reale pretenții artistice, este foarte probabil produsul unui atelier vest-european din a doua jumătate a sec. II e.n.

12. *Cavalerul Trae, tăbliță votivă* (inv. 4223; fig. 12) Marmură albă. Placă trapezoidală cu baza mare semicirculară. Dimensiuni: h = 15–16 cm; l = 15,18 cm; g = 2,3 cm. Descoperită în anul 1977, în vatra localității Valea Nucarilor. *Inedit*.

Sculptura în basorelief, cu scena Cavalerului Trae, este mărginită de un chenar simplu, mai lat la bază. Eroul este redat din profil, spre stînga, cu capul și torsul întoarsă spre dreapta și văzute din față. Chitonul scurt, fără pliuri, cu mînele lungi, închis la mijloc, și ajunge deasupra genunchiului. Hlamida, prinsă pe umărul drept, și flutură în spate în trei falduri rigide. Figura tinără, rotundă, închadrată de păr bogat, pieptănăt deasupra urechilor, este executată cu stîngăcie, ca de altfel și corpul călărețului. Este închăpat cu obișnuitele *embades*. Frapează lipsă de proporții în redarea elementelor anatomică ale Cavalerului, în contrast cu animalul pe care îl călărește. Calul, fin realizat din punct de vedere artistic, se închadrează perfect în cîmpul reliefului. Picioarele dinainte

le are ridicate deasupra unui altar rectangular, situat în colțul din stînga jos. Mișcarea de cabrare a calului nu este justificată decât de încercarea artistului de a reda imboldirea acestuia de către călăreț cu călciiul piciorului drept. Din spatele altarului se observă țîșnind un mistreț. Sus, în colțul din stînga, a fost sculptată coroana unui arbore al căruia trunchi face corp comun cu chenarul tăblitei. Un șarpe gros coboară de pe ramuri, cu capul intins spre botul calului. Prin ușoara profilare a picioarelor din stînga, ale calului, artistul încearcă să creeze perspectivă.

Relieful este întrucîtva asemănător celui de la Casimcea. Cu toate că Eroul nu este înarmat, prezența calului în mișcare și a mistrețului, justifică încadrarea acestei tăblite votive în seria reprezentărilor Cavalerului Trae în ipostaza de vinător. Un relief apropiat din punct de vedere compozitional, unde însă Cavalerul apare înarmat și însoțit de cîine, este cunoscut la Tomis (vezi, G. Bordenache, *Sculture*, pg. 102, 208, tav. XC).

Tăblita de la Valea Nucarilor este cu siguranță opera unor artiști locali din mediul rural care imitau, în cea de-a doua jumătate a sec. II e.n., produsele de mai bună calitate ale atelierelor vest-pontice.

B. MONUMENTE FUNERARE

1. *Cap de femeie*, portret funerar (statuie, inv. 895; fig. 13). Marmură albă. Dimensiuni: h = 24,2 cm; h figurii = 21 cm; l = 13 cm. Descoperit în anul 1968, în localitatea Colina (com. Valea Nucarilor), în apropierea unei *villa rustica*.

Bibliografie: M. Alexandrescu-Vianu, *Un portret roman în nordul Dobrogei*, Pontica, 3, 1970, pg. 379–381.

Sculptura înfățișează portretul unei femei mature, cu figura plină, sensibil marcată de semne de obosale. Ochii mari, cu pleoapele bine conturate, privesc în sus. Pupile mici și rotunde sunt realizate prin trepanare, fiind încadrate de un iris semicircular incizat. Sprincene groase și lungi, realizate prin încizii paralele, se arcuiesc deasupra ochilor. Gura mică, cu buze pline, are colțurile măcate vertical. Cîte oblice în dreptul nărilor marchează obrajii. Sub ochi se disting cearcăne. Părul, împărțit în două printr-o cărare în creștetul capului, coboară peste urechi, fiind strîns apoi la spate într-un coe mare. De lobul urechilor sunt prinși cereci rotunzi cu pandantivi. Părul a fost redat prin șuvițe simple, ușor ondulate, pieptănătura alcătuind un triunghi pe fruntea înaltă a personajului.

Realismul portretului, tehnica realizării ochilor și nărilor prin trepanare, pieptănătura cu părul peste urechi strîns în coe la spate, indică sfîrșitul sec. II și începutul sec. III e.n. Portretul de la Colina reprezintă un produs local, provincial roman, aparținând unei statui funerare (vezi, în acest sens, G. B. Bordenache, *Dacia*, N. S., IX, 1965, pg. 253–281). Personajul trebuie să fi fost proprietara fermei de tip *villa rustica* localizată în apropierea locului de descoperire a portretului. Imaginea acestuia este cît se poate de relevantă pentru vremurile care începuseră să se tulbure la începutul sec. III e.n.

2. *Cap de femeie*, portret funerar (statuie), (inv. 4222; fig. 14). Marmură albă. Dimensiuni: h = 25 cm; l = 19 cm; l figurii = 13,5 cm; g = 20 cm. Figura puternic mutilată. Descoperit în anul 1978 la sud de localitatea Greci, în punctul „La izvor”. *Inedit*.

Sculptura înfățișează portretul unei femei trecută de prima tinerețe, cu figura ovală, plină, fruntea lată și țîmpile acoperite de păr. Ochii mari, migdați, cu pupile reliefate, sunt îndreptați în sus, spre dreapta. Figura parțial distrusă lasă să se întrevadă un nas drept, gura mică închisă, cu buze pline și bărbia rotundă. Întreaga figură este încadrată de un păr bogat, pieptănăt cu cărare pe creștetul capului în șuvițe buclate care-i acoperă jumătatea superioară a urechilor, realizate prin trepanare, cu lobii fin conturați. Părul este adunat la spate într-o coșită ridicată în sus și prinșă cu acul. Doi cîrlionți mici ies din pieptănătura în dreptul obrajilor.

Sculptura arhaizantă, imită prototipuri elenistice. Pieptănătura este caracteristica perioadei ultimilor împărați Antonini. Ca și portretul de la Colina, reprezintă un produs local cu caracter funerar, provenind probabil dintr-un atelier care funcționa la Troesmis în a doua jumătate a secolului II e.n.

3. *Cap de femeie*, portret funerar (statuie), (inv. 4885; fig. 15) Marmură albă. Dimensiuni: h = 25,5 cm; h gât = 3 cm; l = 21,5 cm; l figurii = 13,5 cm; A fost descoperit în anul 1975 în vatra localității Valea Nucarilor, în apropierea unei întinse așezări de epocă romană. *Inedit*.

Sculptura infățișează portretul unei femei tinere, cu figura ovală, plină, ușor mutilită. Are bărbie micuță, frunte lată, nas drept și ochi mari, migdaști, cu pupile rotunde foarte slab conturate. Gura mică, cu buze pline, o jine închisă. Părul este pieptanat elegant în șuvițe mari ondulate, despărțit în creștetul capului în două părți, rulat în față și strins la spate într-o coșită groasă, răsucită, adunată spiralic într-un coc de sub care îl ead pe cefă șuvițe rebele. În dreptul urechilor, două șuvițe sunt aranjate din piptănătură. Părul strins la timpele lasă în afară urechile mici, adincite cu ajutorul trepanului. Sub fruntea lată, două sprâncene fine sunt conturate prin șlefuire. Cu toată execuția îngrijită și realistă a figurii, portretul pare lipsit de expresivitate, trădind o manieră academică în redarea frumuseții senine proprije epocii lui Hadrian, de revenire la canoanele clasice. (Vezi, în general, D. Tudor, *Arheologia română*, Buc., 1976, pg. 244–245; Z. Covaceff, *Pontica*, 5, 1972, pg. 514; pentru analogii, v. *BMI*, nr. 3, 1973, pg. 10–14, fragment de *aedicula* din Deva, Muzeul județean.)

Piesa este lucrată cu multă finețe, ceea ce ne îndeamnă să o considerăm produsul unuia dintre atelierele care funcționau în cetățile grecești de pe malul vestie al Pontului Euxin.

4. *Statuie funerară*, fragment (inv. 2160; fig. 16). Bloc de marmură albă. Rezervat: plinta rectangulară și partea inferioară a statuiei. Dimensiuni: L = plintei = 53,5 cm; h = 37 cm; g = 30,5 cm; l statuiei = 45 cm; h = 25 cm; g = 24,5 cm. Descoperit în zona de sud-est a localității Casimcea, în punctul „La vie” (cf. V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598). În colecția MDDTI din 1970. În marginile plintei au fost săpată trei orificii pentru manevrarea statuiei.

Deasupra plintei s-a păstrat parte a inferioară a unui personaj feminin îmbrăcat cu *stola*, peste care o *palla* lejeră și cade în falduri verticale, acoperindu-i corpul în întregime și lăsându-i în afară vîrsurile picioarelor închisate cu *calceus*. Faldurile *palla*-ei, realizate schematic prin sănătire, acoperă aproape întraga compozitie, lăsând în spate o mică porțiune nefasonată în vederea prinderii statuiei într-un ansamblu probabil de tip *aedicula*. Faldurile *palla*-ei, verticale și imobile, dă compozitiei un aspect rigid. Compoziția clasicistă, cu caracter funerar, reprezintă o realizare provincială romană din perioada împăraților Antonini, de la mijlocul sec. II e.n. Cea mai apropiată analogie o întîlnim la *Apulum*, pe teritoriul Daciei (vezi, Dionisie Radu, *Trei monumente sculpturale de la Apulum*, în *Apulum*, VII, 1968, pg. 441, 3, fig. 4 – statuie feminină cu caracter funerar).

5. *Leu funerar*, fragment sculptură (inv. 2151; fig. 17). Calcar cretic, dens, de culoare galbuie. Rezervat: partea superioară a corpului, fără membre. Dimensiuni: L = 80 cm; h (în partea anterioară) = 60 cm; h (în zona posterioară) = 14 cm; l figurii = 13 cm; h figurii = 20 cm. Spărtură recentă în dreptul botului. Provine din localitatea Topolog; 1970. *Inedit*.

Piesa reprezintă un leu sculptat în poziție „șezind”, cu capul în sus și privirea întoarsă spre dreapta. Capul animalului este acoperit de o coamă bogată, ale căută din șuvițe groase, neregulate, frumos dăltuite; la fel pieptul și jumătate din spate. Are o figură prelungă, cu fruntea rotunjită, ochi rotunzi și apropiati, încadrati de pleoape reliefate și gura deschisă. Coada lungă intră între picioarele dinapoi. Corpul este acoperit cu păr fin, realizat cu dăltiță. În creștetul capului se văd urmele unui piron gros de fier, în partea dreaptă a corpului – o perforare circulară. În stînga, corpul prezintă o suprafață netedă, relevind faptul că leul era sprijinit în antichitate, în cadrul unui ansamblu monumental.

Face parte din categoria leilor funerari „de sine statutori” (cf. D. Isaac, V. Wolmann, I. P. Albu, *Sargenia*, X, 1973, pg. 142 și urm.) care „străjuiau intrări, ornamentau maușolee sau alte construcții funerare importante” (V. Wolmann, *Acta MNap.*, VI, 1969, pg. 534). Nefiind descoperit într-un context arheologic, se încadrează larg în limitele secolului II e.n. și, în conformitate cu modul de tratare a coamei, în șuvițe triple, în formă de *volute*, are analogie la Drobeta-Turnu Severin (S. Ferri, *Arte romana sul Danubio*,

Milano, 1933, pg. 272–284, fig. 348) și Alba Iulia (cf. *Ibidem*, fig. 345), ca și la Cluj-Napoca (Muzeul de istorie al Transilvaniei, inv. 16819 I 3187 – cf. *Sargetia*, X, pg. 142, n. 32). Tehnica redării părului în șuvițe groase întoarse în meleșori, este caracteristică reprezentărilor palmyrene (Z. Kadar, în *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, III, 1, 2, 1955, pg. 116–117, fig. 5 – apud *BMI*, nr. 3, 1973, pg. 42, n. 134). Leul funerar de la Topolog reprezintă un produs reușit al unui atelier local care funcționa probabil într-o villa din *villae-le rusticae* din zonă, aparținând unor elemente de origine orientală (vezi, în acest sens, altarul lui *Aufidius Helius* de origine phrigiană, descoperit la Topolog, la V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 597).

6. *Leu funerar*, fragment sculptură (inv. 1942; fig. 18)

Calcar cretacic, dens, de culoare gălbuiu. Rezervat: capul și o parte din torsul animalului. Dimensiuni: h = 58 cm; g capului = 34 cm; d tors = 30 cm. Provine din zona nord-vestică a localității Casimcea, punctul „La vie”. A intrat în colecția MDDTI în anul 1970. *Inedit*.

Reprezinta probabil un leu, sculptat pe toate fețele, în poziție „șezind”, ridicat pe picioarele anterioare. Capul mare este acoperit cu o coamă bogată, alcătuită din șuvițe groase, paralele, realizate prin dăltuire. Figura animalului este prelungă, cu fruntea teșită, îngustă și cu ochi mari, circumserși de pleoape inelare. Din botul mutilat se păstrează gura tăiată larg și adâncită. Fragmentul de tors păstrat este rotund. Trăsăturile figurii exprimă mai mult durere decât ferocitate, atitudine la care contribuie și inclinarea capului spre dreapta.

Face parte din categoria leilor funerari „de sine statutori” (cf. *Sargetia*, X, 1973, pg. 142 și urm.). Contextul arheologic în care a fost descoperit leul de la Casimcea, împreună cu fragmentul de statuie funerară prezentată mai sus (vezi, *supra*, nr. 4), evidențiază în punctul „La vie” existența unei construcții funerare de la mijlocul secolului II e.n., aparținând unor personaje înstărite din mediul rural, probabil proprietarii unei *villa rustica* din apropiere.

7. *Leu funerar*, sculptură (inv. 1096; fig. 19).

Calcar cretacic, dens, de culoare gălbuiu, cu urme de oxizi de fier. Spart transversal în două și restaurat. Dimensiuni: h = 42 cm (h membrelor = 18 cm; h capului = 24 cm); l capului = 17 cm; plinta = L = 30 cm; l = 20–24 cm; g = 4 cm. A fost descoperit în anul 1973, în așezarea civilă a cetății Noviodunum. *Inedit*.

Sculptura, realizată în bloc monolit, reprezintă un leu în poziție „șezind”, sprijinit pe membrele posterioare. Membrele anterioare, scurte și puternice, sunt terminate prin labe noduroase. Leul se află așezat pe o plintă trapezoidală cu colțurile rotunjite. Capul animalului, cu figura ovală încaadrată de o coamă bogată, este înălțat și ușor inclinat spre stînga. Este evidentă o oarecare disproporție a piesei sculptate. Artistul a acordat mai multă atenție părții superioare, partea inferioară a sculpturii, cu picioarele leului strinse și ceada, sprijinite de plintă, fără a fi schematizată, este realizată mai sumar. În schimb, corpul animalului, cu coastele profilate prin dăltuire, coama cu șuvițe scurte și groase, ca și figura, relevă o execuție îngrijită. Îndeosebi figura leului realizată prin șlefuire, cu privirea ridicată în sus, cu nările largi și gura deschisă, a fost umanizată de artist într-o expresie plină de patetism.

Piesa de la Noviodunum face parte din categoria leilor „de sine statutori”, inserindu-se printre piesele funerare folosite în provinciile dunărene ca anexe decorative, deasupra sau de o parte și de alta a construcțiilor funerare (vezi, Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice și sculpturale*, I, pg. 25; G. Murnu, *Monumente de piatră de la Adamclisi*, în *BMI*, an. VI, Bac. 1913, pg. 118–120 și fig. 33). Leul a fost sculptat într-unul din atelierele care funcționau cu siguranță la Noviodunum în sec. II–III e.n.

8. *Cap de sfinx(harpie)*, fragment sculptural (inv. 24538; fig. 20). Calcar cretacic de culoare gălbuiu, cu numeroase urme de oxizi de fier. Piesa este spartă în creștetul capului unde păstrează orificiul rotund al unui element de încastrare și imediat sub gură. Dimensiuni: h = 11,5 cm; l = 14,5 cm; l figurii = 10,3 cm; g = 15,5 cm. A fost descoperit în marginea de nord a localității Lunca (com. Ceamurlia de Jos), în anul 1973, la -1,60 m adâncime. *Inedit*.

Sculptura prezintă o figură umană, rotundă și plată, cu fruntea îngustă și ochii ovali ieșiți din orbite, cu pleoapele de sus pronunțate, nasul drept cu nările sparte din vechime și gura mică cu buze strinse. O figură încadrată de păr bogat, cu o cărare în creștetul capului care împarte în două părul sfinxului și care cade în șuvețe paralele pe spate, astupindu-i complet tîmpile și urechile. Piesa păstrează capătul superior al aripilor drepte, despărțită de păr printr-o sănătire semicirculară. Aripile sfinxului porneau probabil direct din umeri.

Harpia, ca motiv de decor arhitectural, servind drept acroteră unor *aediculae* sau mausolee funerare, este originară din Asia Mică (apud Radu Florescu, *Dictionar encyclopedic de artă veche a României*, Buc. 1980, pag. 179). Penetrația acestui motiv funerar în Dacia și Moesia Inferior, în cursul sec. II e.n., s-a produs dinspre Occident spre Răsărit, drumul fiind marcat de numeroase descoperiri asemănătoare din nord-estul Italiei, Britannia, Belgica, Germania Superior, Raetia, Noricum, Pannonia, Moesia Superior (cf. Marcel Renard, *Sphinx à masque funéraire*, Apulum, VII, 1968, pg. 303–304). Este singura piesă de acest gen descoperită în nordul Dobrogei, relevând la Lunca, pe malul lacului Razelm, existența unor coloniști sau veterani proveniți din provinciile occidentale ale Imperiului (cf. *Ibidem*, pg. 305).

9. *Coronament funerar* în formă de trunchi de piramidă, fragment sculptural (inv. 24537; fig. 21). Calcar cretic de culoare galbuie. Baza mare și o parte din suprafața din spate a coronamentului au fost sparte din antichitate. Dimensiuni: h = 44,5 cm; laturile bazei mici = 10,4 × 19,5 cm. Descoperit în anul 1979, în necropola tumulară a cetății Noviodunum. *Inedit*.

Coronamentul este decorat pe trei din suprafețele sale cu vrejuri de *hedera* cu frunze. Suprafața principală este decorată cu două vrejuri perfect simetrice, sculptate în basorelief, iar fețele laterale cu cîte un singur vrej, bogat împletit cu frunze pe cea din dreapta, cu o singură frunză pe cea din stînga. Este al doilea exemplar de acest gen descoperit în nordul Dobrogei (vezi, mai jos, nr. 10). Pentru analogii, cu comentariu și bibliografie, vezi H. Daicoviciu, *Un monument funerar din Dacia Superioră*, în Omagiu lui P. Constantinescu-Iași, Buc. 1968, pg. 101–108; *Idem, Coronamentele în formă de trunchi de piramidi arcuită pe teritoriul provinciei Dacia*, Apulum, VII, 1968, pg. 333–352. Originea acestui tip de coronament este nord-italică, ele fiind situate în antichitate deasupra altarelor funerare. Aceste monumente, tipice pentru Aquileia, s-au răspândit la sfîrșitul sec. I e.n. în provinciile dunărene — Noricum, Pannonia și Dacia Superior, după 106 e.n. (cf. Apulum, VII, 1968, pg. 350). Motivul decorativ de pe coronamentul de la Noviodunum ca și forma sa de trunchi de piramidă cu laturile drepte, relevă particularități locale care ne scapă în actualul stadiu al cunoștințelor.

10. *Coronament funerar* în formă de trunchi de piramidă, fragment (inv. 27682; fig. 22). Calcar cretic, galbui. Spart la capete și la spate. Dimensiuni: h = 31 cm; l baza mică = 7 cm; l baza mare = 17 cm; g max. = 11 cm. Provine din colecția Școlii generale din Horia. A intrat în colecția MDDTI în anul 1980. *Inedit*.

Coronamentul este decorat în basorelief, pe trei din suprafețele sale, cu cîte un lujer de *hedera*. Pe suprafața principală, ornamentalul este încadrat de un chenar simplu, în relief. Motivul decorativ, mult simplificat, este asemănător celui întlnit pe exemplarul de la Noviodunum. În ambele cazuri, avem de-a face cu un *pyramidion* cu laturile drepte care nu-și găsește analogii decît, poate, pe teritoriul Galliei în sec. I–II e.n., la unele monumente terminate în piramidă sau trunchi de piramidă cu laturile drepte (apud, H. Daicoviciu, Apulum, VII, 1968, pg. 347).

11. *Stelă funerară* în formă de *aedicula*, fragment (inv. 2152; fig. 23). Bloc rectangular de calcar cochilifer, spart lateral dreapta și jos. Dimensiuni: h = 66,5 cm; l = 49,8 cm; g = 30,5 cm. A fost descoperit la temelia bisericii „Buna Vestire” din Tulcea și donat muzeului în anul 1950. *Inedit*. Sculptură în basorelief. Cimpul sculptural este împărțit în două de un briu trapezoidal. Deasupra acestuia se află un fronton inseris decorat cu motive vegetale: decor meandrie cu frunze de *hedera*. Dedesubt, în interiorul unui chenar simplu de 6–8 cm lățime, într-o nișă a fost sculptată scena banchetului

funerar (*coena funebris*). În stînga este reprezentat defunctul, intins pe o *kline* eleganta cu spătar. Este înfășurat într-un *pallium* și poartă pe dedesubt o tunică cu mîneci scurte. În față se observă tablia unei *mensa*, iar în dreapta este sculptat un copil de casă (*camillus*) în picioare din față, ținind cu amîndouă mîinile un vas. Servantul este îmbrăcat cu *funica* cu mîneci scurte, lungă pînă la genunchi și strinsă cu cordon pe talie. Poartă pieptănătură rotundă de tradiție elenistică. Defuncțul ține în mîna dreaptă, ridicată în sus, coroana „*nemuririi*”.

Sub brîul trapezoidal care împarte cîmpul sculptural al stelei, părțile laterale au fost sculptate pe jumătate din grosime cu capitele ionice, redate schematic.

Din punct de vedere compozitional, stela se inscrie în tipul „*pontic*”, cu scena banchetului simplificată, caracteristic pentru cetățile grecesti din Pontul Stîng, de la Bizanț pînă în Delta Dunării (cf. G. Bordenache, *Temi e motivi della plastica funeraria, Dacia, N.S., IX*, 1965, pg. 258; vezi și Oct. Floca și W. Wolschi, *Aedicula funerară în Dacia romană*, în BMJ, an XLII, nr. 3, 1973, pg. 50). Cu toată execuția excelentă a motivului floral din interiorul frontonului, materialul întrebuită, anumite disproporții sesizabile în redarea defuncțului (mîna scurtă și mare în comparație cu corpul, laba piciorului), schematizarea și o anumită rigiditate în atitudinea personajelor, vin să ateste un atelier local în funcțiune la începutul secolului IIIe.n.

12. *Stelă funerară* în formă de *aedicula*, fragment (inv. 2157; fig. 24). Bloc paralelipipedic de calcar cretacic, spart din antichitate stînga jos și tăiat transversal sus, pentru a fi folosit ca material de construcție. Dimensiuni: h = 27 cm; l = 46 cm; g = 41 cm. A fost descoperit la Troesmis în anul 1950. *Inedit*.

Pe una din suprafete, în interiorul unui chenar simplu (4 cm în dreapta), mai lat la bază (8 cm), a fost sculptat într-o nișă bustul unui personaj în basorelief. Personajul este îmbrăcat cu *pallium* din care îl ieș mîinile. În mîna stîngă ține între degetul arătător și cel inelar un obiect micuț tronconic. *Pallium*, elegant drapat, este realizat prin adâncituri paralele; mîinile executate cu precizie.

Piesa se inscrie printre stelele funerare în formă de *aedicula*, fiind situată probabil pe un soclu înalt, basorelieful reprezentând bustul defuncțului (cf. A. Schober, *Die römischer Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Viena, 1923, fig. 198, 199, 200, 202, 205; apud Floca – Wolski, *op. cit.* pg. 50). Are analogii în Dacia la Drobeta-Turnu Severin (Gr. Florescu, *I monumenti funerari della Dacia Superior*, în Ephemeris Dacoromană, 1930, pg. 90) și printre stelele funerare din nordul Italiei și coasta dalmată (cf. A. Schober, *op. cit.*). Monumentul, echilibrat și bine proporționat, reprezintă o reușită execuție locală, încadrindu-se cronologic în limitele secolului IIe.n.

13. *Stelă funerară* în formă de *aedicula* cu relieful în nișă arcuită (pentru acest gen de monumente, vezi, Gr. Florescu, *Op. cit.*, pg. 84–104). Fragment (inv. 2283; fig. 25). Lespede rectangulară de calcar cretacic gălbui cu urme de oxizi de fier. Rezervat aprox. 2/3 din partea superioară. Dimensiuni: h = 34 cm; l = 47,5 cm; g = 14,5 cm.

Nu i se cunoaște precis locul de proveniență; probabil Noviodunum.

Nișa, mărginită de un chenar dublu semicircular în partea de sus, are forma unei bolti sprînjinate lateral de două coloane terminante în capitele corintice. Colțurile stelei sunt ocupate de pseudoacrotere decorate cu frunze de acant. În interiorul nișei s-au păstrat capetele a două personaje (cel din stînga – bust), despărțite prin spătarul înalt și curbat al unei *kliné*. Figurile ambelor personaje sunt mutilate. Personajul situat pe *kliné* este o femeie (defuneta) cu părul scurt, buclat, pieptănat peste urechi cu cărare la mijloc. Personajul din stînga, situat între spătarul patului și coloană, este o *camilla*, servantă îmbrăcată cu mantie deasupra unei *funica*, cu părul buclat adunat în creștetul capului într-un coc. Coafura personajelor este specifică perioadei Antoniniilor (mijlocul sec. IIe.n.) și o regăsim pe peretii unei *aedicula* descoperite la Micia, în Dacia (vezi, Floca – Wolski, *op. cit.*, pg. 6, fig. 2,3). Ca și celelalte stele funerare prezentate mai sus, sintem în față unui produs local, apartinând atelierelor de piatrari din nordul Dobrogei.

14. *Lespede funerară*, fragment (inv. 2311; fig. 23 B) calcar cretacic, gălbui de Babadag. Rezervat; aprox. un sfert din întreg. Dimensiuni: h = 30 cm; l = 50,5 cm; g = 15–17 cm. Provine din cetatea Argamum (Cap. Dolojman), a. 1977. *Inedit*.

Fragment de formă rectangulară, are pe una din fețe sculptată în relief o cruce latină, cu brațe inegale, două cîte două, cu capetele lățite. A fost descoperit de M. Coja în așezarea română tîrzie. Forma crucii pledează pentru o datare tîrzie — secolele V—VIe.n. (cf. Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, 1976, pg. 76, 40). Fragmentul păstrează urme de mortar pe spate, relevind apartenența sa unui complex funerar.

C. PIESE DE SCULPTURĂ ARHITECTONICĂ

1. *Cornișă (syma)*, fragment (inv. 2162; fig. 26) marmură. Are colțurile sparte și este acoperit de crustă calcaroasă. Dimensiuni: h = 45 cm; L = 100 cm; l = 50 cm; g = 42 cm. Provine din punctul „Dulbeni”, situat la nordul localității Casimcea; a intrat în colecția MDDTI în anul 1971. *Inedit*.

Bloc rectangular, sculptat în relief pe una din fețe. Are profilul carenat și decorat cu pătrătele în relief (*guttæ*). Cornișa de la Casimcea se înscrie în ordinul doric roman (vezi, R. Bordenache — H. Stern, *Documentar analitic. Studiul ordinelor clasice. Arhitectura Romei antice*, pl. XXVI, fiind singurul exemplar de acest gen descoperit în nordul Dobrogei. A fost descoperit printre dărîmăturile unei *villa rustica* (V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598).

2. *Capitel* (inv. 4576; fig. 27). Dimensiuni: h = 14 cm (abac = 4 cm; echin = 6 cm; fus = 4 cm); latură abac = 33 cm. A fost descoperit în anul 1978 în satul Neatîrnarea din com. Beidaud. Calcar cretacic alb-gălbui. *Inedit*.

Prezintă un profil simplu: abac patrulater, echin oblic, ușor curbat înspre începutul de fus circular. Atât abacul cît și fusul sunt prevăzute cu orificii centrale rotunde (d = 5,5 cm; h = 3,5 cm). La baza echinului, capitelul prezintă o dublă carenă realizată prin sănătuire.

Capitelul face parte din ordinul doric elenistic roman (cf. R. Bordenache — H. Stern, *op. cit.*, pl. XXI—XXII). Cronologie aparține sec. I—II e.n.

3. *Capitel* (inv. 1098; fig. 28). Marmură albă, de calitate inferioară. Una din volute spartă din antichitate. Dimensiuni: h = 20 cm; latură abac = 38 cm; d. cavitate coloană = 33,5 cm; d. volută = 17 cm; g. suł = 5 cm. A fost descoperit în anul 1973, în așezarea civilă a cetății Noviodunum. *Inedit*.

Capitelul are abacul patrulater, echinul reliefat între volutele circulare și drept deasupra sulurilor laterale, gituite la mijloc. Volutele, perfect circulare și grupate două cîte două, sunt decorate în relief cu spirale terminate printr-un lob central (*oculus*). Pe suluri au fost incizate sub formă de meandre, frunze de acant stilizate. Echinul a fost decorat între volute cu decor floral și ova în relief, iar deasupra sulului cu decor incizat.

Capitelul este specific ordinului ionic roman (cf. și R. Bordenache — H. Stern, *op. cit.*, pl. XXVIII și XXXIV — sec. IIe.n.). Are analogii pe teritoriul Daciei (vezi, *Sargenia*, X, 1973, pg. 155 și fig. 1) și în Bulgaria la Plovdiv (vezi, L. Botușarova, în *Ann. du Musée Nat. arch. Plovdiv*, 1960, pg. 87, fig. 14 — capitel de marmură), în sec. II—IIIe.n. Decorația simplă, realizată prin incizie, încadrează cronologic piesa de la Noviodunum la începutul sec. IIIe.n., fiind fără indoială produsul unui atelier local.

4. *Capitel* (inv. 2169; fig. 29). Calcar cretacic gălbui. Descoperit în 1958 la Noviodunum de I. Barnea. Dimensiuni: h = 25 cm; latură abac = 44 × 43 cm; g. abac = 5 cm; latură echin = 39 cm; d. cavitate coloană = 38,5 × 39,5 cm; d. volută = 20 cm.

Formă asemănătoare piesei de mai sus, diferă decorul. Abacul este marcat de o linie incizată. Echinul este decorat cu ova în relief, iar deasupra sulurilor cu floare de lotus. Sulurile au fost realizate în formă de muguri de lotus așeași cu baza la mijloc și despărțite printr-o sănătuire verticală. Volutele, îngroșate lateral, sunt decorate cu spirale terminate într-un lob rotund (*oculus*).

Capitelul aparține ordinului ionic roman, fiind o reușită realizare locală de la mijlocul secolului II e.n. (vezi, *Sargenia*, X, 1973, pg. 155, fig. 1).

5. *Capitel* (inv. 1097; fig. 30). Calcar cretacic, dens, gălbui, de Babadag. Dimensiuni: $h = 19,5$ cm (abac = 7 cm; echin = 7 cm; fus = 5,5 cm); latură abac = $36 \times 36,5$ cm; d. echin = 41 cm; d. fus = 32 cm. Provine din *villa romană* de la Horia, cercetată în anul 1971.

Bibliografie: V. H. Baumann, *O villa romană la nord-vest de Horia (jud. Tulcea)*, BMI, nr. 4, 1972, pg. 45–52

Capitel cu profil simplu: abac patrulater, echin curbat și fus cilindric.

Execuție locală din secolul II e.n., se inscrie în ordinul simplu toscan (R. Cagnat – V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, t. I-er, Paris, 1917, pg. 34 fig. 12,2; vezi și R. Bordenache – H. Stern, *op. cit.*, pl. XXVI – ordinul doric roman). Are analogii în Transilvania (*Sargetia*, X, 1973, pg. 156, fig. 2) și în Bulgaria (vezi L. Botușarova, *op. cit.*, pg. 89 – piesă identică de marmură închiriată larg în sec. II–III e.n.).

6. *Capitel*, fragment (inv. 1927; fig. 31). Bloc de calcar cretacic asemănător celui de mai sus. 3/4 din abac au fost sparte din antichitate. Provine din *villa romană* de la Horia. Dimensiuni: $h = 17$ cm (abac = 6,5 cm; echin = 8 cm; fus = 2,5 cm); latură abac = 36 cm.

7. *Capitel*, fragment (inv. 1928; fig. 32). Calcar cretacic alb-gălbui, de Niculițel. Rezervat un sfert din întreg. Dimensiuni: $h = 16,5$ cm (abac = 7 cm; echin = 5,5 cm; fus = 4 cm). Provine din *villa rustica* cercetată în anii 1972–1977 la Niculițel.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Dacia*, N. S., XXIII, 1979, pg. 131–146, fig. 12, 1; *Idem*, în *Peuce*, VIII, pg. 367–414, pl. XXI, 1.

Același profil simplu ca și în cazul pieselor identice de la Horia: abac patrulater, echinul cu o curbură pronunțată și fusul cilindric. Execuție locală din sec. II e.n., se inscrie în ordinul simplu toscan.

8. *Capitel*, fragment (inv. 2163; fig. 33). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Ighița. Rezervat: un sfert din corp și o jumătate din baza cilindrică care se sprijinea pe fusul coloanei. Dimensiuni: $h = 17$ cm; l = 31 cm. Provine de la Troesmis, Cetatea de Est. *Inedit*.

Realizare locală în basso și altorelief, reprezentând frunze mari de acant care pornesc de la baza capitelului, intrerupte probabil în patru locuri de colțurile unei plinte (*plinthus*) scunde, deasupra căreia a fost sculptat decorul floral. Se inscrie în ordinul corintic roman (vezi, R. Bordenache – H. Stern, *op. cit.* și D. Tudor, *Arheologia română*, Buc. 1976, pg. 29), înădrindu-se cronologie în sec. II–III en.

9. *Capitel* (inv. 1094; fig. 34). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Ighița. Spart într-un colț, la bază. Dimensiuni: $h = 40$ cm; latură abac = 50 cm; D = 40 cm; d = 34,5 cm. A fost descoperit la Troesmis, în așezarea civilă, în anul 1971. *Inedit*.

Sculptură în bloc de calcar bitroneonic, cu abacul în formă de stea cu patru colțuri triunghiulare, canelate pe cant, care circumseră o bază scundă, cilindrică, de susținere a arhitravei. Capitelul se termină în partea inferioară printr-un fus cilindric care se sprijinea pe coloană. Colțurile abacului sunt sprijinite pe patru grupuri de volute reprezentând patru perechi de coarne de berbeci sculptate în altorelief. Între colțurile abacului au fost sculptate în basorelief patru flori de lotus cu vrejul ondulat atîrnind în jos. Capitelul este decorat pe trei rînduri cu cîte opt frunze de acant realizate prin traforare. Pe primul rînd de sus se sprijină volutele, pe ultimul rînd frunzele de acant împreunate la bază.

Capitelul, specific stilului compozit roman (ef. R. Bordenache – H. Stern, *op. cit.*), este o reușită execuție locală a unuia din atelierele din Troesmis, din prima jumătate a secolului III e.n.

10. *Capitel* (inv. 2166; fig. 35). Marmură de Procones. Dimensiuni: $h = 48$ cm; latură abac = 50 cm; d. bază = 33 cm. Provine din localitatea Nifon-Tiganea (com. Hameearca).

Bibliografie: I. Barnea, *Peuce*, VI, 1977, pg. 107; *Idem*, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Buc. 1968, pg. 532, fig. 43,1

Piesă masivă în formă de trunchi de piramidă răsturnată, sculptată pe toate fețele. Profil simplu, abac patrulater, baza rotundă cu orificiu central de prindere de fusul coloanei.

Sculptură în basorelief pe două registre: jos — reprezentarea simbolică a coșului din care ies patru flori de acant, situate în dreptul liniei mediane a laturilor abacului; în partea superioară — frunze de acant dispuse în dreptul colțurilor abacului și încadrate de un lujer meandric care, în cele patru colțuri înlocuiește volutele și în interiorul căruia se află cîte o foaie de acant.

Capitelul aparține ordinului corintic roman, fiind caracteristic secolelor V—VI e.n. Pare să fie o piesă de import, dar poate să fi fost executat într-un atelier tomitan. Vezi, mai jos, piesa de la Isaccea.

11. Capitel (inv. 2155; fig. 36). Marmură de Procones. Piesă deteriorată (abacul spart), asemănătoare celei de la Nifon. Provine dintr-un punct necunoscut al cetății Noviodunum. Dimensiuni: h = 50 cm; d = 40 cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Peuce*, VI, 1977, pg. 118, pl. Xb.

Sculptură în basorelief realizată prin trepanare, destul de bine conservată. Prezintă foi de acant grupate în două registre; cele de la bază mărginite de patru flori de acant cu peduncul înalt. Ca și exemplarul de la Nifon, aparține ordinului corintic roman, fiind caracteristic secolelor V—VI en. e.n.

12. Capitel, fragment (inv. 1067; fig. 37). Marmură de Procones. Rezervat: aprox. o jumătate din întreg. Dimensiuni: h = 39,5 cm; L = 27 cm; l = 72 cm. Provine din vechile săpături ale lui G. G. Mateescu efectuate în cetatea Ibida (Slava Rusă), după primul război mondial. Împreună cu alte trei exemplare asemănătoare, a fost scos din ruinele unei biserici creștine. A intrat în colecția MDDTI în anul 1953.

Bibliografie: I. Barnea, *Roman-Byzantine Basilicae discovered in Dobrogea between, Dacia, N.S.*, II, 1958, pg. 346—347.

Piesa a fost realizată dintr-un singur bloc. Face parte din categoria capitelurilor ionice cu impostă. Imposta masivă, în formă de dublu trunchi de piramidă, este organic legată de capitel printr-un abac abia schițat. Imposta a fost decorată pe una din fețe cu o cruce din care se mai păstrează marginea unui braț. Decorația capitelului a fost executată prin incizie; se păstrează una din volute și o frunză de acant cu două virfuri, stilizată pe porțiunea de sus nedistrusă. Realizarea sfingace a principalelor caractere ale capitelului, relevă o execuție tirzie și locală. Cronologie, aparține secolului VI e.n.

13. Capitel, fragment (inv. 1068; fig. 38). Marmură de Procones. Rezervat: aprox. un sfert din întreg. Dimensiuni: h = 35 cm; L = 45 cm; l = 42 cm. Scos din biserică creștină de la Ibida.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 347, fig. 12,2

Impostă masivă în formă de dublu trunchi de piramidă, detașată sculptural de capitelul propriu-zis printr-un abac profilat pe lungime. Una din fețe a fost decorată în relief cu o cruce latină având între brațele inferioare o floare de crin stilizată. Decorația capitelului, complet distrusă. Ca și piesa de mai sus, aparține sec. VI e.n.

14. Capitel, fragment (inv. 1066; fig. 39). Marmură de Procones. Rezervat: o jumătate din impostă. Din capitel s-a păstrat jumătate dintr-o volută și una din cele două frunze trilobate care umplau spațiul dintre volute. Dimensiuni: h = 42 cm; L = 55,8 cm; l = 42 cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 347.

Pe una din suprafețele lungi ale impostei a fost sculptată în relief o cruce latină cu capetele brațelor trapezoidale.

15. Capitel, fragment (inv. 2251; fig. 40). Marmură de Procones. Asemănător celor de mai sus și având aceeași proveniență. Întreg blocul spart în două pe diagonală. Din capitel se păstrează numai un mic fragment. Dimensiuni: h = 28,6 cm; L = 72 cm; l = 53,3 cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 346—347, fig. 12,4.

Imposta decorată pe lungime cu un disc în relief. Corpul impostei unit de capitel printr-un prag crenat; abacul tăiat drept.

16. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2310; fig. 41). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Ighiș. Spira păstrează aproximativ o jumătate din întreg. Provine din așezarea romană timpurie de la Troesmis; descoperit în anul 1977. Dimensiuni: h = 30 cm; latura plintei = 44 cm; d. fus = 34 cm. *Inedit*.

Profil simplu: plinta patrulateră, înaltă, dusina puternic curbată, fusul înalt cu orificiu central de prindere a coloanei. Se inseră în ordinul simplu toscan (R. Cagnat – V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34, fig. 12, 4 – cf. *Vitruvius*, IV, 1), caracteristic secolelor II–III e.n.

17. *Bază de coloană* (inv. 1095; fig. 42). Calcar cretacic, dens, gălbui, de Bașchioi. Dimensiuni: h = 17,5 cm; latura plintei = 36,5 cm; d. fus = 33 cm; d. orificiu de prindere = 6 cm. Provine din *villa* romană de la Horia; anul 1971.

Bibliografie: V. H. Baumann, *BMI*, nr. 4, 1972, pg. 49, fig. 7; *Idem*, în *Peuce*, IV, 1975, pg. 61–75, pl. I, 1.

Profil simplu: plinta patrulateră, dusina scurtă (5,5 cm) și curbată spre fusul scurt și perforat adânc (7 cm) pe centru, în vederea susținerii coloanei. Aparține ordinului simplu toscan (R. Cagnat – V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34), fiind produsul meșterilor locali din teritoriul cetății Troesmis. Își găsește corespondențe în Dobrogea (vezi, mai jos, piesele de la Niculițel) și în Transilvania (cf. *Sargetia*, X, 1973, pg. 160–161, fig. 6–7), în sec. II–III e.n.

18. *Bază de coloană* (inv. 1929; fig. 43), asemănătoare celei de mai sus și provenită din același loc. Piesa, deteriorată, a fost găsită „în situ” în zona colonadei. Dimensiuni: h = 13,5 cm; latura plintei = 40,5 cm; d. fus = 35 cm; d. orificiu de prindere = 6,5 cm.

Bibliografie: V. H. Baumann, *op. cit.*, pg. 49, fig. 4.

Execuție locală; ordinul simplu toscan; cronologie, aparține sec. II e.n.

19. *Bază de coloană* (inv. 2312; fig. 45). Calcar cretacic, bej-gălbui de Niculițel. Dimensiuni: h = 20 cm; latura plintei = 40 cm; d. fus = 33 cm. A fost descoperită în anul 1974 în *villa rustica* de la Niculițel, pe zidul unui peristil.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Dacia*, N. S., XXIII, 1979, pg. 144, fig. 12, 3; *Idem*, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 400, pl. XXI, 2b.

Profil simplu: plinta patrulateră, dusina curbată, cu marginea dreaptă, fus tronconic cu baza mică sprijinită pe dusină. Marcaj incizat pe diametrul fusului și pe înălțime. O piesă identică, din care s-a păstrat plinta și trei sferturi din dusină a fost descoperită în același loc, făcând parte, ca și cea prezentată, din construcția peristilului (fig. 44). Ambele aparțin stilului simplu toscan, larg răspândit în mediul rural al lumii romane provinciale.

20. *Bază de coloană* (inv. 2315; fig. 46 a). Rocă asemănătoare exemplarului de mai sus și descoperită în același loc. Dimensiuni: h = 14 cm; latura plintei = 52 × 44 cm; d. fus = 34–36 cm.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Peuce*, VIII, 1980, pg. 402, pl. XXI, 3.

Plinta rectangulară, dusina sub formă de colac aplatisat și fusul scurt, ovoidal. Execuția neîngrijită a piesei relevă o improvizare. Baza de coloană, identică cu alte două exemplare descoperite deasupra zidului peristil (MDDT1 – inv. 2314; 2316; fig. 46 b și c), reprezintă o refolosire a unor postamente de bază de coloană. Încadrarea cronologică în a doua jumătate a sec. II e.n. s-a făcut pe baza unei monede de la Faustina Junior, descoperită sub prezentul exemplar.

21. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2172; fig. 47). Calcar cretacic, alb-gălbui de Babadag. Fusul și plinta sparte din antichitate. Dimensiuni: h = 37 cm; latura plintei = 46,5 cm; d. fus = 32 cm. A intrat în colecția MDDT1, fiind adusă de la Slava Rusă (cetatea Ibida). *Inedit*.

Profil elegant: plinta groasă, patrulateră, dusina alcătuită din trei tori (coneav și dublu convex), fusul gros și înalt. La baza plintei, în centru, un orificiu patrat (7,5 × 7,5 cm) relevă că piesa era situată pe un pilastru. Aparține stilului simplu toscan (cf. R. Cagnat – V. Chapot, *op. cit.* pg. 34, 3), fiind caracteristic perioadei romane târzii. Reprezintă o lucrare îngrijită a meșterilor locali, cetatea Ibida fiind unul din centrele

dobrogene unde în antichitatea romană se extrăgea și se prelucra calcarul cretacic de Babadag.

22. *Bază de coloană* (inv. 2173; fig. 48). Dolomit; spărțuri mari pe tot corpul. Dimensiuni: h = 29 cm; latura plintei = 46 cm; d. fus = 34 cm. A fost adusă de la Măcin în anul 1978. *Inedit*.

Plinta patrulateră, dusina înaltă, dublă (convex-concavă), bazamentul fusului cu marginea rotunjită și orificiu de prindere a coloanei, pătrat (6×6 cm), situat pe centru. Aparține stilului ionic roman, derivat al bazei „attice” (cf. R. Cagnat—V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34), înadrințându-se cronologic în sec. IV—V e.n.

23. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2173; fig. 49). Marmură de Procones. Rezervat aprox. jumătate din întreg, cu colțurile plintei sparte. Dimensiuni: h = 29 cm; latura plintei = 73 cm; d. fus = 47 cm. Provine din vechile săpături ale lui G. G. Mateescu de la edificiul basilical de sec. VI e.n. de la Ibida. *Inedit*.

Piesa are plinta masivă, patrulateră, dusina înaltă, dublă (convex-concavă), bazamentul fusului rotunjit și cu prag scurt la partea superioară. Dusina este susținută organic de două benzi laterale, realizate în relief prin sculptarea profilului acesteia. Piesa reprezintă o variantă târzie a ordinului ionic roman, fiind asemănătoare în parte bazei de coloană de la Măcin.

24. *Fus de coloană*, fragment (inv. 2170). Marmură de Procones. Dimensiuni: h = 143 cm; d = 41 cm. A fost adus de la Stava Rusă și provine foarte probabil de la edificiul basilical de sec. VI e.n. din cetatea Ibida. *Inedit*.

Stilp rotund, monolitic, păstrează longitudinal o porțiune de 12 cm lățime nefinisată, ceea ce relevă că era adosat unui zid. Lateral, păstrează un orificiu de prindere adânc de 3 cm. Ca toate piesele arhitecturale ale edificiului basilical de la Ibida, aparține ionicului târziu.

25. *Fus de coloană* (inv. 2181; fig. 52). Calcar coehilifer. Dimensiuni: h = 232 cm (8 p.r.); D = 34 cm; d = 23,5 cm. Provine din localitatea Casimcea, fiind descoperit împreună cu fragmentul de cornișă (inv. 2162) prezentat mai sus. *Inedit*.

Stilp monolitic, tronconic, cu secțiune circulară, avind la bază, pe centru, un orificiu rotund de prindere în baza de coloană. Aparține ordinului doric roman (stilul simplu toscan), înadrințându-se cronologie în sec. II—III e.n.

26. *Bază de coloană* (inv. 31897; fig. 45 a). Calcar cretacic. Dimensiuni: h = 16,5 cm (6,5; 6; 4); plinta = $37,3 \times 37,3$ cm; d. dusina = 37,4 cm; d. fus = 30,5 cm. Provine din *villa rustica* de la Horia, a. 1971. *Inedit*.

Bază de coloană sculptată în bloc de calcar, cu plinta patrulateră, dusina înaltă, tăiată oblic în partea superioară, fusul scurt, perfect rotund. Profil simplu, elegant, aparține ordinului simplu toscan (vezi mai sus, piesele de la Horia, villa romană, sec. II e.n., în special nr. 17).

27. *Bazin-apeduct* (inv. 2167; fig. 50 a). Calcar cretacic. Dimensiuni: h. ext. = 85 cm; h. int. = 66 cm; L. ext. = 90 cm; L. int. = 60 cm; l. ext. = 85 cm; l. int. = 56 cm; d. orificei alimentare = 19,16,6 cm. Provine din zona cetății Noviodunum, a. 1959. *Inedit*.

Bazin pentru alimentare cu apă, cioplit într-un bloc masiv de calcar. Forma aprox. cubică, cavitatea interioară largă; prezintă trei orificii circulare în pereții laterală: două dintre ele, mai largi — pentru introducerea segmentelor de apeduct ceramic, cea de-a treia, mult mai mică, servea pentru surgerea apei într-un jgheab.

28. *Cămin-apeduct* (inv. 1069; fig. 50 b). Calcar sarmatic, coehilifer, alb-gălbui. Dimensiuni: h = 45 cm—46 cm; L = 45 cm; l = 45 cm; d. orificei de alimentare = 15,5; 12,5; 9,5 cm. Provine de la Troesmis, Cetatea de Est, a. 1974.

Bloc de formă cubică, prevăzut cu trei orificii cu cîte două praguri interioare folosite pentru imbinarea conductelor ceramice. *Inedit*.

29. *Bazin (alveus)* inv. 31898; fig. 51). Calcar cretacic. Dimensiuni: h = 23—31,5 cm; L = 78,5—86 cm; l = 54—58 cm; g = 8—9 cm. Provine din aşezarea civilă romană de la Troesmis, a. 1980. *Inedit*. Rezervat: aprox. trei sferturi din întreg.

Bazin rectangular, cu laturile inegale, săpat în bloc de calcar, cu interiorul luerat cu spital; exteriorul rămas nefasonat, cu colțurile rotunjite spre bază. Bordura bazinului

abia schițată. La baza laturii mici a fost săpat, din interior, un orificiu de scurgere a apei, oval la interior ($d = 3-5$ cm) și rotund în exterior ($d = 4$ cm). Bazinul aparținuse foarte probabil complexului termal, descoperit în anul 1977, în apropierea Cetății de Est (vezi, A. Opait, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 197-217).

*

D. INSCRIPTII

a) INSCRIPTII FUNERARE

1. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2153; fig. 53). **Calcar cretacic.** Dimensiuni: $h = 72$ cm; $l = 82$ cm; $g = 14$ cm; l. cimp inscripție = 46 cm. A fost descoperită la Tuleea, pe str. Banatului, nr. 3-5, în pavajul curții. Provine foarte probabil din necropola cetății Aegyssus. Spartă la ambele capete. A fost prezentată la sesiunea Muzeului de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca (25-27 mai 1980) de V. H. Baumann, *Inscriptii funerare descoperite la Tuleea*.

Cimpul inscripției este mărginit de un chenar dublu profilat, decorat în relief cu un vrej gros și sinuos de viață-de-vie de care atîrnă ciorchini de strugure și frunze mari de viață. Chenarul din dreapta este aproape complet distrus de spărtura care a afectat și cimpul inscripției. Text lacunar, rezervat din inscripție doar 7 litere înalte de 5,5 cm, dispuse pe trei rânduri: 1 - în dreapta sus, la începutul rândurilor; 2 - în stînga jos, la sfîrșitul euvintului. Literele E și T, în ligatură. Înăind seama de mărimea literelor și de spațiul dintre ele, inscripția cuprindea rânduri formate din 9-10 litere în primele rânduri și de 11-13 litere în r.3. Lipsesc astfel închinarea către zei cît și numele defunctului de la începutul textului. Lectură posibilă:

„[D(is)M(anibus)sic ! /] vix[it annis] / XX [..... /
... fra] ter / [benemerenti posuit]”

„Zeilor Mani, a trăit XX ani frate, celui vrednic a pus
(acest monument)”

Conform grafiei, inscripția a fost scrisă în a doua jumătate a secolului II en. Se încreză că probabilitatea în cl. AB, gr. VI sau VII a stelelor danubiene din clasificarea M. Alexandrescu-Vianu (*Contributions à une classification des stèles funéraires de la Mésie Inférieure*, Dacia, N.S., XVII, 1973, pg. 219-220 și 228).

2. *Stelă funerară*, fragmentată în 6 părți (inv. 2405; fig. 54). **Calcar cretacic**, dens, gălbui. Dimensiuni: $h = 40-73$ cm; $l = 87$ cm; l. cimp inscr. = 50 cm; $g = 7,5$ cm. Provine din același loc ca și precedenta. A fost văzută de C-tin Moisil la începutul secolului nostru.

Bibliografie: C-tin Moisil, în *BCMI*, 3, 1910, pg. 95, fără ilustrație; Em. Doruțiu-Boilă, *Inscriptiile din Seythia Minor*, vol. V, Buc., 1980, pg. 295.

Cimpul inscripției este cuprins într-un chenar dublu profilat, asemănător atât ca mărime cît și compozițional piesei anterioare. Chenarul din stînga este distrus. În cimp avariat al inscripției s-au păstrat patru rânduri de litere, înalte de 7,8 cm, cu *apices*, adînc săpate. Literele de la sfîrșitul rândurilor variază între 4,3 cm(T) și 5,7 cm (R și L). Textul folosește preseurtări (VAL = Valeria; MAT = mater) și ligaturi (C și A; E și R; V și A; M și A; T, E și R în r. 3), iar ca semn de punctuație - frunzuletele de hedera (*hederae distinguentes*) în r. 3 și 4 și punctul triunghiular după prescurtări. Din text lipsesc primele rânduri, cu închinarea către zei, numele și vîrsta defuncțului și formula finală. Conform ultimului rînd păstrat în întregime, inscripția era formată din rânduri compuse din 7-8 litere. Lectura posibilă:

„[D(is)M(anibus) sic ! / vixit ann(is) /] Cornel (ius) /
Nicander / p[er]a[ter] et Val(eria) / Casta mat(er) / [f(i)l(io) b(e)ne] m (erent) p(osuerunt)]
„Zeilor Mani a trăit ani Cornelius Nicander tatăl și
Valeria Casta mama, fiului (fiicei) meritos, au pus(acest epitaif)”

Interesantă *cognomina* celor doi soți. Nicander apare pentru a doua oară în inscripțile dobrogene (vezi, V. Pârvan, în *AARMSI* s. II, t. XXXIV, pg. 556, nr. 12) pe cînd Casta, Castus, sau Castinus (în Dacia — cf. IDR, II, 175) sunt destul de frecvente.

3. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2154; fig. 55). Calear cretic galben-cenușiu, structurat în falii orizontale. Dimensiuni: h = 75 cm l = 49 cm; g = 13 cm. A fost descoperit în anul 1970, pe str. Miron Costin, în zona sudică a municipiului Tulcea, în urma unor ploi torențiale care au antrenat din amonte ceramică romană și material de construcție. Provine foarte probabil dintr-o *villa rustica*, aflată la 1,5 km sud de cetatea Aegyssus (V. H. Baumann, *Inscripții funerare descoperite la Tulcea*, comunicare susținută la Cluj în mai 1980).

Cimpul inscripției este lipsit de chenar. Fragmentul păstrat, de formă rectangulară, este puternic avariat prin lovire și exfoliere; zona rezervată decorației funerare este distrusă aproape în întregime. Deasupra inscripției, din basorelieful funerar, cu scena Cavalerului-ero, se mai observă curbura abdominală a calului și picioarele călărețului de la glezne în jos, încălțate cu *embades*.

Textul inscripției cuprinde 8 rînduri incomplete, cu litere îngrijit gravate, dar inegale, variind între 4 și 4,5 cm înălțime chiar pe același rînd. Ies din comun literele: R — din r. 1 (mai înălțime și cu piciorul lung); M — din r. 4 și 7 (cu laturile oblice) și F — din r. 7 (cu hâstele inclinate). Textul lacunar, cuprinde numeroase prescurtări, ceea ce face ca lectura să fie uneori ipotetică. Ca unic semn de punctuație este folosit punctul triunghiular. Lipsește invocația către divinitate. Lecturi posibile:

- a) „[.] Fl(avius) R[omanus] / dec(urioni) ter<r>(itori)i A[egyssensis] sic / v(ixit) ann(is)] / XL. S(upra)s(cript)i Ati[lianus sive mianus] / dum vive[bat] vie[lo] / VRBIIN [.....] / Obitu[s ad vil(I)am s(uam)]. / F(ieri) i(ussit) IM[.....] / ses[quiplicarius]”
„Lui Flavius Romanus, decurion al teritoriului Aegyssens, a trăit 40 de ani. A servit Ati (lianus — mianus) pe cînd trăia în vicus VRBIIN A murit la conacul său. După poruncă, i-a făcut (monument) IM seseviplicarul”
- b) „[.] Fl(avius) R[omanus] / dec(urioni) ter<r>(itori)i A[egyssensis] v(ixit) ann(is)] / XI. Sciat[i]s quod] / dum vive [bat vie] / o VRBIIN Obitu[s ad villam s(uam)]. / . F(ieri) i(ussit) IM[.....] / ses[quiplicarius].”
„Lui Flavius Romanus decurion al teritoriului Aegyssens, a trăit 40 de ani. Stiați că, pe cînd trăia în vicus VRBIIN A murit la conacul său. După poruncă, i-a făcut (mormîntul) IM seseviplicarul.”

Necunoscută pînă în prezent prescurtarea TERI pentru „territorium” (vezi, CIL, III, 7587 — T; CIL, III, 12507 — TERR; IDR, II, 190 — TERRIT; CIL, III, suppl pg. 2671, 14370¹⁰ — TERRITOR). Întrarearea A[egyssensis] a fost făcută în contextul DEC. TERI. A. care presupune pe magistratul teritoriului unei așezări importante din apropierea orașului Tulcea, așezare care nu poate fi decît anticul Aegyssus.

Cu toată restituția ipotecă, inscripția ne furnizează prima știere epigrafică asupra organizării administrative a unei cetăți despre care informațiile noastre continuă să fie lapidare. Menționarea unui personaj care deținea funcția de „*decurio territorii Aegyssensis*” în a doua jumătate a sec. al II-lea, presupune existența în jurul cetății a unui „territorium” cu organizare administrativă autonomă, în fruntea căruia se afla un „*ordo decurionum*”, consiliu de conducere care rezida foarte probabil la Aegyssus. Acest „territorium” era alcătuit din mai multe așezări rurale de tip „*vicus*” și „*villa rustica*.“ Dacă lectura noastră este corectă, atunci unul din aceste sate se numea „*vicus VRBIIN*...”, iar defunetul trebuie să fi fost proprietarul *villa*-ei din apropierea cetății, înmormînat „*ad villam suam*”. Menționarea unui seseviplicar care, din poruncă cuiva, i-a ridicat monument decurionului Flavius, prezintă un interes aparte întrucât, deoarece abstracție de un fragment tegular descoperit în 1979 în săpăturile de la Aegyssus, cu stampila „*Cohors II Flavia Brittonum*”, nu deținem alte dovezi asupra cantonării la Aegyssus a unor trupe auxiliare în perioada Imperiului timpuriu. Fiind una din bazele secundare ale flotei dunărene — „*Classis Flavia Moesica*”, abia în sec. IV c.n. avem știri asupra staționării

unei vexilații a legiunii I Jovia (cf. inscripției lui Valerius Proclus — I. Barnea, în SCIV, II, 1950), și a unui "cuneus equitum armigerorum" — cf. *Not. Dig. Orientis*, XXXIX, 17). Conform interpretării lui A. Opaț (comunicare susținută la sesiunea Muzeului de istorie națională și arheologie, Constanța nov. 1980), cohorta de brittoni staționa la Aegyssus la începutul sec. III e.n. Lăsind discuția deschisă, pare normal ca în teritoriul unei cetăți de pe limes-ul dunărean să se fi exercitat autoritatea militară din interior, autoritatea civilă aflându-se sub controlul acestora. O situație similară se întâlnește la Sucidava unde șeful suprem al întregului teritoriu era comandanțul garnizoanei. Nu întimplător expresia „*curial(es) teriil(orii) Sucidavensis*” — „decurionii teritoriului Sucidavensis” vezi D. Tudor, *Olténia română*, Buc. 1978, pg. 206—208; *IDR*, II, 190), asemănătoare expresiei întâlnite în inscripția de la Tulcea, o întâlnire la Sucidava. Se pare că toate cetățile de pe limes-ul dunărean care nu s-au putut ridica la rang de „municipium”, au continuat să rămână centre ale unor teritorii în situația juridică și administrativă de „pagus”, fenomen ce pare să se fi petrecut și cu anticul Aegyssus.

Grafia inscripției este specifică secolului II e.n. Pentru tipul de stelă funerară fără chenar, vezi la Gr. Floroscu, *Capidava*, I, 1958, pg. 101—103 și mai ales nr. 25 — stela lui Cocceius Vitales de la sfîrșitul secolului II e.n.

4. *Lespedea funeraria*, fragment (inv. 905; fig. 56). Calcar cretic de Bididia (Tulcea). Lipsescă partea de sus a inscripției; colțul din dreapta este spart recent. Dimensiuni: h = 142 cm; l = 79—82 cm; g = 12—17 cm. Lespedea a fost descoperită în anul 1949 pe str. Gloriei nr. 24 din Tulcea, la aprox. 300 m sud de cetatea Aegyssus. Provine din necropola acesteia.

Bibliografie: I. Barnea, *O inscripție de la Aegyssus*, SCIV, II, 1950, pg. 175—184; Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, Buc. Ed. Acad., 1976, pg. 280—281.

Lespedea este mai lată și mai groasă în partea inferioară care era înfiptă în pămînt. Cimpul adincit al inscripției este mărginit de un chenar simplu, lat de 12 cm (h. cimpului = 58 cm; l. cimpului = 54 cm). Textul inscripției, realizat prin incizie, conservă 7 rânduri scrise neregulat, cu litere înalte de 4—6 cm. Textul inscripției sună astfel:

..... equitis vixil / lat(ionis) Egissesis / Val(erius) Proclus / miles leg
(ionis) I Ioviae / pro parentib(us) ex prelepto Deci / prepositi”

„Aegyssensis — la I.B.; Aegyssensis — la Em. P.; Proclus — la I.B.
și Em. P.; Jovis — la I. B.; Ioviae — Em. P.; ex praecipto — la I.B. și
Em. P.; praepositi — la I.B. și Em.P.

Lectură corectă:

..... equitis vixil / lat(ionis) Aegyssensis / Val(erius) Proclus /
miles leg(ionis) I Joviae / pro parentib(us) ex praecipto Deci / praepositi”

..... a călărețului din detașamentul (vexilația) de la Aegyssus. Valerius
Proclus, ostaș din legiunea I Jovia (a pus acest epitaf) în locul părinților și din
sfatul preositului (comandanțului) Decius.”

Decius nu este cunoscut în alte documente. Inscriptia face confirmarea arheologică a celorlalte știri transmise de Ovidius, (*Epistulae ex Ponto*, VIII, 1; *Not. Dign. Or.*, XXXIX, 18, 34; Procopius, *De aedif.*, IV, 7; Hierocles, *Synecdemus*, 637, 11; *Not. Episcopatum*, ed. De Boor, pg. 531, nr. 866, asupra localizării la Tulcea, pe dealul Monumentul Independenței, a cetății Aegyssus. Caracterele lingvistice și epigrafice, asemănările cu inscripția de la Salsovia, închinată „*Dei Sanctis Solis*” (cf. I. Barnea, op. cit., pg. 180 și Em. Popescu op. cit., pg. 282), plasează monumentul funerar de la Tulcea între domnia lui Diocletian și aceea a lui Constantin cel Mare (vezi, discuția asupra relației „*vexilatio — cuneus*” la Barnea, pg. 180 și Em. Popescu pg. 282).

5. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2156; fig. 57). Marmură albă, de calitate superioară. Dimensiuni: h = 27 cm; l = 43 cm; g = 10,5 cm; l. cimpului = 30 cm. A fost descoperit în anul 1958, în necropola cetății Noviodunum, la vest de șirul „Movilelor dese” (zona „d”).

Bibliografie: Exp. Bujor și G. Simion, în *Materiale și cercetări arheologice*, VII, 1961, pg. 396; Em. Doruțiu-Boilă, *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. V, pg. 292, 282.

Cimpul inscripției este înădrat de un cehenar din frunze de laur, sculptat în relief, de 5 cm lățime. Fragmentul are o formă rectangulară, astfel partea superioară cit și cea inferioară fiind sparte din antichitate. Din text s-au păstrat 10 litere dispuse pe trei rânduri. Înălțimea literelor variază între 9,5 cm — în r. 1 și 7 cm în rest; litera O — mai mică. Literele, ca *apices*, au fost săpată cu multă grijă. Ca semn de punctuație, textul folosește frunza de hedera și unghiuțul cu vîrful spre stânga.

Lectura textului existent:

„D(is) M(anibus) / M. Cocceius / Sabi[nus]
„Zeilor Mani. M. Cocceius Sabi[nus]

Scrierea este specifică perioadei Antoninilor, sec. II en.

6. *Lespede funerară*, fragment rectangular (inv. 2301; fig. 58) din calcar cretacic. Dimensiuni: h = 15,5 cm; l = 38,5 cm; g = 13,5 cm. Provine din necropola cetății Noviodunum; anul descoperirii — 1977. *Inedit*.

Din text s-au păstrat 10 litere înalte de 5,5 cm, săpate îngrijit, ca *apices* și dispuse la intervale egale, pe două rânduri; aprox. 9–10 litere pe rind. Lipsesc primele două rânduri. Ca semn de punctuație este folosit punctul triunghiular.

Lectură posibilă:

„[D(is) M(anibus) sic ! / / Alexa]ndro / [vix(it) ann(is)] XXX.
T(itus) sic ! Fl(avius) /
„Zeilor Mani ! lui Alexandros(care) a trăit ani 30. T(itus) Flavius

Ca și în cazul inscripției lui Cocceius Sabinus, scrierea îngrijită relevă perioada Antoninilor.

7. *Tabula ansata* pe un sarcofag de marmură de Procones (inv. 2138; fig. 59). Dimensiuni: h = 61 cm; l = 69 cm. Sarcofagul, spart și profanat din antichitate, a fost descoperit în anul 1958, în necropola cetății Noviodunum.

Bibliografie: Exp. Bujor și G. Simion, *MCA*, VII, 1961, pg. 396–397; Exp. Bujor, *Dacia*, N.S., 4, 1960, pg. 538; Em. Popescu, *RÉSEE*, 8, 1970, nr. 2, pg. 323–326, nr. 26; *Idem*, *Clio*, 52, 1970, pg. 376–378; L. Robert, în *Bull. Ép.*, 1971, nr. 444.

Tabula ansata sculptată în relief pe una din laturile mari ale sarcofagului. În dreapta, sculptată în basorelief, o coroană (*corona*) din frunze de acant (d = 37 cm), de care atîrnă marginile unei panglici (*taenia*). În interiorul coroanei se află o floare de acant cu patru petale răsfrînte. Textul inscripției, dispus pe 8 rânduri, este alcătuit din litere cu *apices*, înalte de 4,5 cm, exceptie făcind A și O — de 4 cm. Frunza de hedera, ca semn de punctuație.

Lectura textului în lb. greacă:

„Θ[εοῖς] κ[αταχθονίοις] / Ἀλέξανδρα /, Αλέξανδρῳ Ἡρακλέωνος τ/ῷ πατρίνει καὶ γεροντάσειν/τὴν σορὸν ἔθηγκε. χέρε.“

„Zeilor Infernului. Alexandra a pus acest sarcofag pentru Alexandros, fiul lui Heracleon, socrului (patronului — Em. Popescu) și gerusiastului. Salutare (treptatorule)!“

Grafica inscripției este caracteristică primei jumătăți a secolului al II-lea (cf. Alexandra Ștefan, *Applications des méthodes mathématique à l'épigraphie*, Studii clasice, XIII, 1971, pl. I și II, pg. 29–45), încadrare cronologică care corespunde celor 4 monede de bronz găsite în interiorul sarcofagului, aparținând sec. I–II en. și pe care Exp. Bujor nu le atribuise inventarului originar.

8. *Stelă funerară*, spartă în două fragmente, aparținând unei lespezi rectangulare (inv. 4577; fig. 60). Calcar cretacic, alb-gălbui. Dimensiuni: L = 63 cm; l = 48 cm; g = 27 cm. A fost descoperită în anul 1979 în necropola cetății Noviodunum, la sud-est de cetate. *Inedit*.

Inscripție săpată în interiorul unui cehenar dublu-profilat. Rama decorată prin incizie cu vrej de viață-de-vie de care atîrnă struguri mari, cu boabe rotunde. Din text, rezervat

trei litere înalte de 6,3 cm, dispuse pe un singur rind, între două linii incizate. Inscriptia pare neterminată.

..... ANN (probabil *ann(is)*), fără să excludem posibilitatea unui nume propriu. Ann[aeus].....

9. Fragment de *cippus* sau *altar funerar* (?) (inv. 2146; fig. 61). Calcar cretacic de culoare gălbuiu. Dimensiuni: h = 22 cm; l = 5–13 cm; g = 49 cm. Provine foarte probabil de la Troesmis (cf. R. Vulpe, Repertoriul arheologic). Fragmentul facea parte dintr-un bloc rectangular, în prezent rupt sus și jos și spart la stînga jos.

Bibliografie: Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, 1980, pg. 170–171 (139), inv. 1919.

Suprafața scrisă este avariată. Textul lacunar păstrează 30 de litere, înalte de 2 cm, dispuse pe șapte rinduri. În rindul 5, literele V și A sunt în ligatură. Punctul este folosit ca semn de punctuație. Textul conține o listă de nume. Se poate citi:

..... PRO / C(aio) Iuli(o) No[.....] / C(aio)
Clod(io) T[.....] / C(aio) Iul(io) Iu[lisno] ... Q. Val(erius)
[.....] / Q. D / N

Scrierea este asemănătoare celei de pe altarul lui *Venusius* de la Capidava (vezi, Capidava, I, 1958, pg. 102, 24), monument datat în a doua jumătate a secolului al II-lea.

10. Fragment dintr-un *cippus* (inv. 2147; fig. 62). Calcar cretacic, galben-cenușiu. Bloc rectangular, spart neregulat pentru a fi folosit ca material de construcție. Păstrează marginea din stînga. Dimensiuni: h = 50,5 cm; l = 28 cm; g = 8 cm. Provine din vechea colecție a muzeului, fiind adus de la Turcoaia prin anii 1949–1950. *Inedit*.

Text lacunar dispus pe trei rinduri, totalizând 19 cm înălțime, cu litere neregulate de 4 cm înălțime. În rindul 1, folosit H în loc de E; litera N este înclinată spre dreapta, în rindurile 1 și 2; în rindul 3 – semn pentru „*centurio*”. Lectură posibilă:

..... erunt / MCENDI / M et centurio
co(n)s(ularis) /

Grafia este caracteristică perioadei de la sfîrșitul secolului II en.

11. *Stelă funerară*, fragment (inv. 1820; fig. 63 a). Calcar cretacic provenit din masivul calcaros Babadag. Rezervat – colțul din stînga sus. Dimensiuni. h = 60 cm; l = 54 cm; g = 46 cm. Fragment ușor rectangular, extras în 1950 din zidul de incintă al cetății Ibida de la Slava Rusă.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, nr. 4, 1971, pg. 594–595, fig. 1, 2.

Cimpul inscripției (rezervat: 30×27 cm) este încadrat de un chenar dublu profilat. Din inscripție s-au păstrat parțial trei rinduri cu litere înalte de 8 cm în r. 1 și 7 cm în rest. Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / Duris[es] Bi] / ti vix(it) a[nn(is)] /
„Zeilor Mani! Durises al lui Bitus a trăit ani

Grafica inscripției este caracteristică celei de-a doua jumătăți a sec. II en. Numele defunetului, redat cu patronim, este bine cunoscut în onomastica tracă. Un *Durisses Bithi* ocupa în anul 149 en., în *vicus Quintonis*, funcția de magistrat (cf. V. Pârvan, *Histria*, VII, 1924, pag. 55–56, nr. 5, 46). Inscriptia de la Ibida face atestarea populației autohtone din zona pădureoasă de pe valea Slavelor, ocupată în secolul II e.n. foarte probabil cu extragerea și prelucrarea calcarului din dealurile Babadagului.

12. *Lespede funerară*, fragment (inv. 1819; fig. 71). Calcar cretacic de Babadag. Lespede rectangulară, spartă la bază și tăiată sus, pentru a fi folosită ca material de construcție. Dimensiuni: h = 72 cm; l = 103 cm; g = 18 cm. Provine din zidul fortificației justiniene de la Ibida. A intrat în colecția MDDT în anul 1970.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, nr. 4, 1971, pg. 595–596, fig. 1, 3; A. Aricescu, în *SCIV*, 23 (1972), pg. 116; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 247, nr. 228.

Cimpul inscripției (de 48–49 cm lățime) este încadrat de un chenar lat, ornamentat cu motivul viaței-de-vie, foarte greu vizibil în prezent. Cimpul inscripției a fost vopsit în antichitate cu vopsea roșie, pentru detasarea textului de restul pietrei luerate cu spital. Din text s-au păstrat 9 rinduri, cu litere a căror înălțime variază între 5,2 și 6,6 cm; din ultimul rind se observă capetele superioare a 5 litere.

Lecturi propuse pentru ultimele trei rinduri neclare:

A. Aricescu: et Iu / l*fius*) Pussi(s) puer
Em. Doruțiu: et Lup / ussi PEVER / MCA / AT

Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / Othis Sen / tis vivo se posuit si / bi et Bithid / i(a)e Biti con / iugi et IVP / VSSIEVER / V... MAT!!

„Zeilor Mani! Othis, fiul lui Seutes, a pus pentru sine, fiind în viață, și pentru soția sa Bithidia, fiica lui Bitus, și

Grafia, caracteristică secolului II en. Toate persoanele amintite în text poartă nume grecești. *Othis*, neatestat în această formă, are analogie imediată în *Uthis* (*CIL*, III, 13743, Tomis-Urfu-köj); *Bithidia*, forma feminină a numelui *Bithus*, apare pentru prima dată în inscripția de la Ibida (cf. V. H. Baumann, *op. cit.*, pg. 595–596).

Alături de stela funerară a lui *Durises Biti*, prezentată mai sus, documentează epigrafie una din așezările autohtonilor din apropierea cetății de la Ibida. Ambele monumente se înscriu în cl. AB, gr. VI sau VII a stelelor danubiene din clasificarea M. Alexandrescu Vianu (*op. cit.*, pg. 219–220 și 228).

13. Stelă funerară, fragment (inv. 672; fig. 64). Marmură albă cu dungă negre regulate. Dimensiuni: h = 54 cm; l = 52 cm; g = 14 cm. Provine din punctul „Baia romană”, situat la 1 km sud-est de gara Cataloi unde în 1940 terasamentul de cale ferată a distrus o parte dintr-o *villa rustica*. Stela, ruptă sus, jos și la stînga, a intrat în colecția MDDTI în anul 1955.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4(1971), pg. 593–594; A. Aricescu, în *SCIV*, 24, 1(1973), pg. 113–116; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, vol. V, pg. 258–259 (244).

În mijlocul inscripției este înconjurat de un chenar profilat și de o ghirlandă din frunze de laur, terminată jos printr-o „taenia”. Textul, scris cu multă grija, păstrează doar opt rânduri fragmentare, cu litere care variază între 6 cm în r. 1 și 4,5 cm în rest; mai mici literale de la sfîrșitul cuvintelor. Ligaturi: în r. 1 (I și L), în r. 2 (N și N). Cifra 18, scrisă sub forma **XIX**.

r. 1: [Satur]nina fil(i)a – (V.H.B); – nina fil(i)a – (A.A. și Em. D – B);
r. 2: [ei]u)s – (V.H.B și Em.D.B); s(u)a – (A.A.);
r. 5: [?]Caesius – (V.H.B); [Iul – sive Ael]ius – (A.A.); [?Ul]pius – (Em. D – B)
r. 7: (gi et fil(ior) ben) – (V.H.B); (gi ben) – (A.A.); (gib(us) ben – (Em. D – B);
r. 8: [tis pos] – (V.H.B și Em. D – B); [tae pos] – (A.A.).

Lectură posibilă:

„[Et] Caesia / Satur]nina fil(i)a / [ei]u)s vix(it) ann(is) **XIX** / Caesius Satur / minus
et / [?Ul]pius Eutu / [ches] comiu / [gib(us) ben] emeri / [tis pos]ueru [nt.]”

„... și Caesia Saturnina, fiica ei, a trăit 18 ani. Caesius Saturninus și Ulpius Eutyches au pus (acest epitaf) soților care au binemeritat.”

Scrierea este caracteristică epocii împăraților Antonini, mijlocul secolului II en. Inscriptia face atestarea documentară a proprietarilor *villa-ei rustica* de lîngă Catalei.

14. Coloană cu inscripție funerară, fragment (inv. 1817; fig. 73). Coloană cretică de Bașchișoi. Dimensiuni: h = 93 cm; l = 48 cm. Rezervat — o parte a coloanei, spartă longitudinal și jos. Circumferința coloanei nu poate fi calculată. A fost deseoperită la 1 km nord-vest de localitatea Nalbant, în punctul „la Taptic”, în 1961, în cimitirul feudal timpuriu și în apropierea unui nucleu de așezare română.

Bibliografie: G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, pg. 221–248, pl. V, 1; Alexandra Stefan, *Inscripție funerară descoperită la Nalbant (județul Tulcea)*, Peuce IV, 1975, pg. 89–96, cu foto, estampaj și desen; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, vol. V, pg. 257 (242).

S-a păstrat profilatura superioară a coloanei, marcată de două cercuri paralele îngrijit incizate pe un briu profilat, despărțit de bordura de deasupra, mai reliefată, printr-o adâncitură lată. Din textul inițial, scris în lb. greacă, s-au păstrat parțial 11 rânduri incomplete ale unei duble inscripții funerare. Literele, executate îngrijit, sunt înalte de 3–4 cm, în primele opt rânduri și de 2,5–3,5 cm, în celelalte (excepție făcind litera Φ = 5,2 cm).

Lectură posibilă:

„... OC/Εὐφροσύνω[ι]/,[άδ]ε[λ]φῶν/ηρως,/Ζησαν[τι θ]τ[η]/κέ[μνη]η[ζ]/χάρη[ν];/
χα[τ]ηρε./

M(άρχος) Οδλπι[ος] Φορτο[υ]νάτον μγ/, ηρως χα[τ]ηρε.”

„... lui Euphrosynos, fratelui, defunetului care a trăit 25 de ani, spre amintire; rămăși cu bine! Marcus Ulpius Fortunatus, de 45 de ani, defunct, rămăși cu bine.

Nu credem că această coloană a fost adusă de pe litoral cum presupune Em. Doruțiu, deoarece calcarul din care a fost realizată a fost extras de la 7 km depărtare. Ni se pare mai plauzibil ca cei doi frați, cetăteni romani de origine greco-orientală, să fi fost proprietari de pămînt în zona Nalbant-Trestenic unde se întâlnesc și alte mărturii din epoca romană. O serie de particularități paleografice includ coloana funerară de la Nalbant în epoca Severilor (sfîrșitul sec. II – începutul sec. III e.n.).

15. *Stelă funerară*, fragment (inv. 1909; fig. 65). Rezervat: aprox. un sfert din întreg; lipsește aproape în întregime partea inferioară. Dimensiuni: h = 68 cm; l = 85 cm; g = 24 cm. A fost descoperită întimplător în imprejurimile localității Casimcea și întrebuințată ca material de construcție. În colecția MDDTI din anul 1970.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4 (1971), pg. 597–598, fig. 5; A. Aricescu, în *SCIV*, 24, 1 (1973), pg. 117; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 152–153, nr. 131 (cu mici modificări).

Cimpul inscripției, încadrat de un chenar cu ornamental distrus, are deasupra un fronton, cu o rozetă în centru, încadrat de două pseudoacrotere. Din textul inscripției s-au păstrat cinci rânduri cu litere înalte de 4 cm, exceptie făcind cele din rândul I – de 6 cm.

r. 3: [.....] IOR – (V.H.B); [unt...] Viator – Em. D – B;

r. 4: et...sio – (V.H.B); et...tio – (Em. D – B);

r. 5: [.....]simiu – (V.H.B); [.....]u iu – (Em. D – B).

Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / [H]ave viator! Hic siti s[unt] / [.....]IOR v<e>t(eranus)
ala(e) Da / [rd(anorum) et ... sio] Valeris / [.....] simiu /

„Zeilor Mani. Salutare trecătorule! Aici zac IOR, veteran al alei de
Dardani(sic!) și sio Valeris simiu

În cazul în care lectura „v<e>t(eranus) ala(e) Da[rd(anorum)]” este corectă, prezenta inscripție, coroborată de vestigii arheologice din partea locului, atestă familia unui veteran a cărei unitate de cavalerie era staționată la Arrubium, dar care se stabilise în zona Casinicei ca proprietar de pămînt. Grafia inscripției este caracteristică epocii Severilor (sfîrșitul sec. II – începutul sec. III e.n.). Monumentul se încadrează în cl. AB, gr. a VI-a a stelelor danubiene din clasificarea Marii Alexandrescu-Vianu (cf. *op. cit.*)

16. *Altar funerar*, fragment (inv. 1821; fig. 69). Calcar cretic, alb-gălbui. Dimensiuni: h = 63 cm; l = 50 cm; g = 50 cm. A fost descoperit în condiții necunoscute în imprejurimile localității Topolog și achiziționat de MDDTI în anul 1974.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4 (1971), pg. 597, 4 și fig. 4; A. Aricescu, în *Pontica*, VI, 1973, pg. 105–110; Em. Doruțiu-Boilă în *ISM*, V, pg. 252, nr. 234.

Bloc monolit, de formă paralelipipedică, cu secțiuni pătrată; este tăiat la ambele capete pentru a fi refolesit ca material de construcție. Pe latura opusă inscripției au fost perforate 4 orificii rotunde de prindere și două litere (D și A) fără legătură cu inscripția. Din textul inscripției s-au păstrat 7 rânduri, cu litere drepte cu *apices*, îngrijit executate, înalte de 8 cm, exceptie făcind cele din ultimul rând a căror înălțime este dublă. Lipsesc primele două rânduri cu invocarea către divinitate și prima parte a numelui defunțului.

Lectură posibilă:

„[D(is) M(anibus) / Au – sive Fu] fidius / Helius domo Amurio / vivo si/bi/
f(aciendum) e(uravit)”

„Zeilor Mani! Au-sau Fufidius Helius, originar din Amurion, s-a îngrijit să se facă
pentru sine (acest monument) încă din timpul vieții.”

Scrierea este specifică epocii Antoninilor, primei jumătăți a sec. II en. Indiferent de *nomen gentilae* al defunetului, monumentul atestă un colonist roman de origine microasiatică (Amurion, oraș din Phrygia, provincia Asia), foarte probabil proprietar al uneia din fermele romane localizate arheologic lângă Topolog.

17. *Stelă funerară*, fragment (inv. 24511; fig. 70). Calear cretacic de Bașciori. Dimensiuni: h = 42–66 cm; l = 86,5 cm; g = 14 cm. A fost descoperită în 1977 în satul Turda (com. Mihai Bravu) de către prof. Gh. Mihaleea din Horia; în colecția MDDTI din anul 1980. Are forma unei lespezi trapezoidale, sparte transversal în două și cu ambele capete distruse din antiechitate. A fost prezentată de V. H. Baumann în cadrul sesiunii științifice a Muzeului de istorie al Transilvaniei din mai 1980.

Cimpul inscripției se află în interiorul unui chenar dublu profilat cu rama lată ornamentată cu un vrej gros de viață-de-vie, de care atîrnă spre interior ciocniri grei de stăruie și frunze spre exterior. Din text lipsește invocația către zei; s-au păstrat 7 rânduri cu litere adine săpate dar inegale, variind între 3–3,5 cm (I,L,S); 4,8–5 cm (V,A); 5,5–5,8 cm (S,X,T); 6 cm (T și ligaturile ET și TR). În text sunt întrebunțate numeroase ligaturi: AN, ET, NE, MV, TR. Semne de punctuație – punctul triunghiular și frunza de hedera. OPP! – de la începutul rîndului 4 – întregit ipotetic.

„[D(is) M(anibus)?] Iul(ius) Epipha / nes vixit / annis CII. / O(ratrix-sive-ices) p(ro) pi(etate) Iul(ia) filia / et Julianus nep(os) / et Fl(avius) Onesimus /, b(ene) m(erito) patri p(oguerunt).”

„Zeilor Mani(?) Julius Epiphantes a trăit 102 ani. Aceia care se roagă pentru îndurare: Iulia fiica și Julianus nepotul și Flavius Onesimus, au pus (acest epitaș) tatălui meritos.”

Graflia, numărul mare de ligaturi și abrevieri, lipsa de *trianomina* din numele personajelor, indică prima jumătate a secolului III en. Inserția atestă pentru a doua oară familia Iulilor în așezarea romană de la Turda (vezi, inscripția lui *Iulius Silvanus*, la A. Rădulescu, *NMEpSM*, pg. 168, nr. 16 – sec. II en.). Iulius Epiphantes a cărei longevitate este un fapt notabil pentru acele vremuri, trebuie să fi fost probabil un libert al Iulilor din Turda, de origine greacă și de o importanță deosebită relevată de însăși cognomenul („strălușitul”) pe care îl poartă. În aceeași situație, Flavius Onesimus, ginecle lui Iulius Epiphantes, *Onesimus*, cognomen atestat pentru a treia oară în Dobrogea (Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV–XIII descoperite în România*, pg. 198, 189, 6 = *Sacidava*; I. Stoian, *Temis*, pg. 129,30 = *Temis* – sf. sec. II–început. sec. III en), este destul de răspândit în Dacia, Dalmatia și Italia, sub acest nume fiindu-ne cunoscute persoane de condiție socială modestă: selavi, liberji, intendenți, secretari, cubiculari, etc. (cf. Al. Popa, I. Bereciu și Roman Pop, *Trei monumente epigrafice de la Ampelum*, în Apulum, VII, 1968, pg. 405 cu bibliografia).

Stela lui Iulius Epiphantes din Turda face parte din cl. AB a stelelor danubiene de pe teritoriul Dobrogei.

18. *Stelă funerară*, fragment (inv. 24966; fig. 67). Calear cretacic, gălbui. Lespede spartă sus și lateral stînga; partea de jos a fost tăiată drept pentru a fi refăcută. Dimensiuni: h = 62 cm; l = 73 cm; g = 16 cm. A fost descoperită întimplător în anul 1935, în curtea familiei Beșliu Niculina din satul Cerbu (com. Topolog), la ~ 1,60 m adâncime. În colecția MDDTI din 1980. *Inedit*.

Cimpul inscripției (45–46 cm lățime) înădrătat de un chenar dublu profilat, cu rama lată, decorată cu motivul viață-de-vie. Rama, foarte avariată, s-a păstrat numai în stînga inscripției. Din text, rezervat 7 rînduri, cu litere adine gravate, înalte de 8 cm în r. 1 și de 6 cm în rest, excepție făcind cifra VII și litera S de la sfîrșitul rîndului 6, prima de 5,5 cm, a doua de numai 3 cm. Ligaturi întîlnite în text: MA – în r. 5; AN – în r. 6; Cifra LV apare sub forma *LV* V; litera S din cuvîntul „an(n)o(s)” este inscrisă în litera O. „Vixit”, scris cu „xs”; „annos”, scris cu un singur N. Pentru grafia „xs”, specifică sfîrșitului secolului II și începutul sec. III en, vezi, S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, 1961, pg. 69. În text, ca semn de punctuație, este folosit punctul triunghiular. Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / El(ius) Auluse / [m]ius, vix>s<it / a<n>nos [¶] V. El(ius) / Marcus fil(ius) / [vi]x>s<it a<n>nos VII / [...] D]IES VI>s<
 „Zeilor Mani ! Elius Aulusenius a trăit 55 de ani. Elius Marcus fiul a trăit 7 ani
 zile 6 (sic !)

Cognomenul *Aulusenius* este necunoscut în onomastica inscripțiilor din teritoriul ţării noastre (un *Aulusans*, de proveniență tracică – la Tibiscum cf. *IDR*, III, 1, pg. 191, nr. 163). Pare să fie un substantiv propriu derivat, nume compus din AVLVS și EMIVIS (*aula-ae* – curte, ogradă, palat – subst. f. și verbul *emo*, *emi*, *emptum*, *emere* = a lăua, a cumpăra). Gentiliciul defunctului relevă o veche familie de cetăteni romani stabiliți pe la mijlocul sec. II en., în apropiere de Topolog și Simbăta Nouă unde, pe lingă numeroase materiale arheologice romane (vezi: C. Iaconu, *Opoașe greco-romane*, Constanța, 1967, passim; V. H. Baumann, *SCI*V, 22,4 (1971), pg. 597; A. Arieescu, *Actes de la Conférence „Eirene”*, pg. 695, n. 3), au fost localizate: o întinsă așezare romană, o necropolă tumulară și mai multe „*villae rusticae*”.

19. *Inscripție martirică* (inv. 906; fig. 68). Calcar cretic, de culoare gălbuiu, de Babadag. Iespede trapezoidală – dimensiuni: h = 33–37,5 cm; l = 63–67 cm; g = 4–5,5 cm. Descoperită în 1973, cu ocazia lucrărilor arheologice efectuate în *basilica paleocreștină* din localitatea Nicuilești. Astupă intrarea părții inferioare a criptei martirice.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Noi dovezi arheologice referitoare la vechimia martirilor de la Nicuilești*, în *BOR*, an. XCIV, nr. 5–6, 1976, pg. 582–583; *Idem, Cîteva precizări rezultate din cercetarea monumentului paleocreștin din com. Nicuilești – jud. Tulcea*, în *Acta MNap*, XIV, 1977, pg. 256, pl. I, 4.

Inscripție cu text în lb. greacă, dispus pe trei rânduri. Literele, adine gravate și vopsite cu vopsea roșie, au înălțimea de 5 cm, exceptie făcind ... în r. 2 – X = 7 cm și P, din r. 1, 2 – de 8 cm. În r. 1, literele ΚΞ – în ligatură; Χε pentru χαλ, reprezentă o formă tîrzie atestată în Dobrogea din vremea lui Marcus Aurelius (L. Stoian, *Tomisana*, 1962, pg. 159). Adverbul ὅδε κε ὅδε cu sens de loc, tradus prin expresia „aici și acolo” – cf. *Anthologia palatina*, V, 128 – *Automedon Epigrammaticus*, sec. I en. Cuvîntul

ἴχωρ-ώρος intîlnit pentru întâia oară la Homer (*Iliada*, V, 340), desemnând „singele zeilor”, capătă prin extensie la Eschil (*Agamemnon*, 1480) sensul de „singur” în general, sens preluat și de inscripția martirică de la Nicuilești. Lectura inscripției ne-a fost sugerată de Alexandra Stefan de la Inst. arheologic din București.

„ὅδε χε ὅδε / ίχωρ / μαρτύρων”

„Aici și acolo (se affă), singele martirilor”

Grafia inscripției ca și celelalte date oferite de cercetarea monumentului paleocreștin, relevă era de-a doua jumătate a secolului al IV-lea. Importanța inscripției rezidă și din faptul că evidențiază un moment distinct în martirizarea celor 6 creștini din criptă, moment legat de resturile osteologice din zona inferioară a criptei, aparținând unor martiri necunoscuți la data înhumării celor 4 martiri ale căror nume ne-au fost transmise de comunitatea creștină din Nicuilești.

b). INSCRIPTII VOTIVE

20. *Altar votiv*, fragment (inv. 2148; fig. 66). Calcar dur, granulos, cenușiu. În starea actuală este spart sus, jos și la stînga și este fisurat longitudinal. Dimensiuni: h = 30,5 cm; l = 39 cm; g = 38,5 cm. A fost descoperit în anul 1949, la mijlocul distanței dintre localitatea Turcoaia și cetatea Troesmis; în colecția MDDT din 1950.

Bibliografie: A. Rădulescu, în *NMEpSM*, Constanța, 1964, pg. 181–183, nr. 2; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 202, nr. 164.

În cîmpul inscripției s-au păstrat parțial 5 rînduri, cu litere înalte de 4,5–4,7 cm; din r. 6 – numai capetele superioare ale literelor V. Ca semn de punctuație este folosit punctul.

În r. 2: „*Ael(io) Aeliano*” – A.R.; la Em. D – B – „[.] *Ael(io) Aeliano*”; în r. 3: „*aed(ili) duumviro*” – A.R.; „[q]uaestori) aed(ili) (duum)viro” – la Em. D – B; în r. 5: „..... [A]urelius” – A.R. „[M.A]urelius” – Em. D – B.

La A.R., în r. 6 – „[ex voto pos]u[it]”

Em. D – B. propune un rind în plus, în r. 7 – „[ex v(oto) posuit]”
Lectură posibilă:

„I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [.] Ael(io) Aeliano / [q(uae)stori] aed(ili)<duum>viro / [m]uni(cipii) Tro(e)s(mensium) / [M.A]urelius / / [ex v(oto) posuit]. „Lui Jupiter cel prea bun și mare, pentru Aelius Aelianus, questor, edil și duumvir al municipiului Trebisond, M. Aurelius a pus (acest altar) după făgăduință.”

Inscriptia a fost pusă în cîstea magistratului suprem al municipiului Trebisond „între sfîrșitul sec. II și cel mai tîrziu începutul sec. III en” – A.R.; secolul al III-lea, Caracalla – propune Em. D – B.

21. *Altar votiv* (inv. 1818; fig. 72). Calcar cretacic galben-cenușiu, extras din deaurile Niculiteiului. Dimensiuni: h = 100 cm; l = 38 cm; g = 19 cm. A fost descoperit în anul 1960, în vatra satului Nifon (com. Hamearcă). Pe latura stîngă a blocului paralelipipedic se mențin încă profilaturi sus și jos, distruse pe suprafață serisă în urma unei dăルturi ulterioare. Piatra a fost refolosită ca material de construcție.

Bibliografie: A. Rădulescu, în *NMEpSM*, pg. 179–181, nr. 1, fig. 1; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V pg. 264, nr. 248.

Pe suprafață serisă inscripția se păstrează intactă, cu excepția rindului 5 care a suferit unele stricăriuni. Numele dedicantului: „Q(uintus) Valerius Atim[i]-uel Atin[i]-anus”, la A.R.; „Q. Valerius Atim[i]anus”, la Em. D – B. După înclinarea și lățimea literelor este mai plauzibil un M la sfîrșitul rindului 5. Lectură posibilă:

„Dianae sacrum / pro salute M(arci) Cato / ni Vindicus, leg(ati) Aug(usti) / pr(o) pr(aetore) / Q. Valerius Atim[i] / anus, b(en)ficiarius co(n)sularis ex vo / [to] posuit”.

„Dianei închinare, pentru sănătatea lui Marcus Catonius Vindex, legat imperial de rang pretorian; Quintus Valerius Atimianus, beneficiar consular, a pus (acest altar) împlinind o făgăduință.”

Acest altar este al treilea monument închinat Dianei în zona fostei mănăstiri Taia (CIL, III, 6160 (7497) – Gr. Tocilescu, AEM, VI, 1882, pg. 45: „Dianae Regin(ae)”; CIL, III, 6161 – cf. V. Pârvan, *Ulmelum*, I, pg. 584: „Dian(a)e aet(er)nae”), ceea ce atestă în pădurea de lingă Nifon, existența unui sanctuar dedicat zeiței (cf. și ISM, V, pg. 265). Înund totodată a doua inscripție care menționează un „beneficiarius consularis”, confirmă existența unei *statio* și a unei importante intersecții rutiere în apropiere de Nifon. În conformitate cu perioada guvernării lui Q. Catonius Vindex în Moesia Inferior, stabilită de o inscripție din Tomis (vezi, Em. Doruțiu-Boilă, în *Dacia*, N.S., XII, 1968, pg. 400–403), altarul poate fi închiriat cu precizie în timpul domniei lui Marcus Aurelius, între anii 166–172 en.

22. *Altar votiv* (inv. 2710; fig. 74). Calcar cretacic, galbui, de Babadag. Dimensiuni: h = 52 cm; l. coronament = 30 cm; l. corp = 23,5 cm; l. bazament = 34 cm; g. coronament = 20 cm; g. corp = 16,5 cm; g. bazament = 20,5 cm. A fost descoperit în anul 1978, la 2 km nord-est de localitatea Slava Cereheză, într-un nucleu de așezare romană.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 289–290.

Deasupra unei benzi profilate, coronamentul a fost sculptat cu o cunună de frunze de măslin, avînd în centru o floare de măslin cu 5 petale. De o parte și de alta a cununei ieș capetele unei „taenia”, iar deasupra acestora două frunzule de hedera cu virful spre coroană. În colțurile coronamentului au fost sculptate două pseudoacrotere. În cimpul inscripției se văd urme de vopsea roșie. Pe cele 2 pseudoacrotere, în ligatură literele DE (în stînga și AE în dreapta). Literă cu apices, frumos gravate, înalte de 3–3,5 cm; în text, numeroase ligaturi: ER – în r. 2; MV – în r. 4; VL – în r. 5 și VN, în același rind; RVM – în r. 6. Semne de punctuație întrebuintate: frunza de hedera și punctul triunghiular. Text pe 6 rînduri, lectură posibilă:

„[DE]ae / Minervae / matri / Musarum. / Iul(ius) Iucun / dus, sacrum.”

„Zeitei, Minervei, mamei Muzelor. (De la) Iulius Iucundus, inclinare!”

Ipostaza cu totul inedită în care apare Minerva la Slava Cercheză, de „mamă a muzelor”, foarte probabil datorată procesului de „interpretatio Romana”, face din acest altar votiv o piesă unică a genului. Cea mai apropiată analogie în inscripția versificată din templul roman de la Talmis-Kelibaș din Egipt, unde Minerva apare în asociație cu Apollo și muzele (*CIL*, III, pars I, pg. 16, nr. 77). Numele dedicantului, *Iulius Iucundus*, întîlnit pentru prima dată pe teritoriul Dobrogei, este de origine italică (vezi, *CIL*, XIII, 7070, *Magonza* și *CIL*, III, 1553 = *IDR*, III, 1, pg. 232–233, nr. 269, *Caransebes*).

23. *Stilp miliar*, fragment (inv. 1924; fig. 76). Coloană de calcar, spartă longitudinal și la bază. Dimensiuni: h = 128,5 cm; d = 31,5 cm. A fost descoperit în anul 1975, în apropierea m-rii Saun, în marginea unei întinse așezări de epocă română.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Despre un stilp miliar descoperit la m-reia Saun, în Pontica*, X, 1977, pg. 325–331; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 268, nr. 250 bis. Pe trei sferturi din circumferința coloanei, text dispus pe 11 rânduri, cu litere înalte de 6 cm în r. 1 și de 5 cm în rest. Au fost martelate din text numele împăraților care au suferit „*damnatio memoriae*.“ Grafia inscripției, „*cognomina triumphalia*“ din titulatura împăraților și martelarea numelor, plasează miliarul în vremea lui Maximinus Trax, permisind următoarea restituție a textului:

„*Imp(eratori), Caes(ari), / [C. Julio Vero / Maximino.] / pio feliei in / vieto Aug
(usto) / [Germ(anico) max(imo) / Dacico max(imo) / Sarmat(ico) ma / x(imo),
trib(unicae) pot(estatis) / III co(n)s(uli), p(ater) p(atriae) et / [C. Julio Vero /
Maximo, n]o[bi]llissimo Carsari, G]erm(anico) / [Max(imo)]. Dacico ma / x(imo),
Sarma(tico) max(imo) / m(illia) p(assum)?]*”

„*Împăratului, Caesarului, C. Julius Verus Maximinus Pius Felix, neinvinsului Augustus, învingător al germanilor, al dacilor și al sarmaților, investit consul pentru a treia oară, părinte al patriei, și lui C. Julius Verus Maximus, învingător al germanilor, al dacilor și al sarmaților,? nui de pași]*”

Miliarul a fost pus la sfîrșitul anului 236 en. cînd Maximinus Trax preia pentru a treia oară puterea tribuniciană. Monumentul face parte din seria celor patru miliare descoperite în Dobrogea din vremea domniei același împărat, atestînd o intensă activitate de refacere a rețelei rutiere la Dunărea de Jos, într-o zonă vulnerabilă atacurilor „barbare” (*CIL*, III, 14462 = Corbu; *CIL*, III, 7612 – cf. V. Pârvan, *Ulpmetum*, I, pg. 678, n. 4 = Slava Rusă; *CIL*, III, 7605 = Hirșova).

24. *Altar votiv* (inv. 27941; fig. 75). Calcar cretacic, dur, gălbui. Dimensiuni: h = 68 cm; l. coronament = 30 cm; l. bazament = 37 cm; g = 23 cm. Provine dintr-o mare așezare rurală română, situată la sud de localitatea Neatîrnarea (com. Beidaud). Descoperit în anul 1980, a intrat în colecția MDDTI în 1981. *Inedit*.

Bloc paralelipipedic cu capetele troneconice, spart pe grosime în două fragmente; fragmentul superior prezintă o spărtură în stînga. Pe una din suprafețe inscripție latină. Text alcătuit din 10 rânduri, primele două situate pe latura dreaptă și pe cea înclinată a coronamentului. Literele, cu *apices*, adine incizate, au înălțimea variabilă: 5 cm – în r. 1, 2, exceptînd litera O = 3 cm, A și N = 1,7 cm; în r. 3–6 – 2,5 cm; în r. 7–10 – 1,5 cm. În text, numeroase ligaturi: A și N – în r. 1; T și E – în r. 4; N și T – în r. 3; V,L,P – în r. 4, 6 și 9. Ca semn de punctuație este întrebuită punctul. În r. 7 – *conlegio* în loc de *collegio*, consonatism *LL>L* și asimilare –*ll>nl*. Folosirea în același cuvînt a literei H(eta) pentru E, trădează mină unui lapicid grec. Trecerea de la O la V (întîlnită în text la numele CLVDIANVS) este pentru a doua oară atestată în inscripții din Dobrogea (cf. S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, Buc. 1961, pg. 71, II). Căderea consoanelor finale: M, în Ac. sg. al cuvîntului *sacerdote(m)* și S, în Nom. sg. al numelui *Ulpianu(s)*, ține de flexiunea substantivelor, fiind un fenomen constatat încă din sec. III i.e.n.

Text:

„*[De]o San(eto) Silvano / [pr]o salute / [i]mp(eratoris) Mar(ci) Ant(onii) Gor /
diani et(sic!) Ulp(ius) Valeri / anus et filius ei / us Ulp(ius Clidianus) / ara co>n<*

(I)legio Sil / vani donaverunt / per sacerdote(m) Ulp(its) Ulpianu(s)."

„Sfintului zeu Silvanus ! Pentru sănătatea împăratului Marcus Antonius Gordianus și (sic !) Ulpius Valerianus și fiul acestuia Ulpius Clodianus, au dăruit altarul colegiului(de închinători) lui Silvanus, prin sacerdotul Ulpius Ulpianus.”

Altarul de la Neatfnarea este cel de-al treilea monument votiv din Dobrogea dedicat lui Silvanus (vezi, Em. Doruțiu-Boilă, *Inscriptiile din Scythia Minor*, Buc. 1980, vol. V, pg. 89, nr. 66; pg. 92, nr. 67, cu bibl., ambele provenind de la Ulmetum și publicate de V. Pârvan, în *Ulmetum II*, 2, pg. 374–378). În Dacia sunt cunoscute 84 de monumente dedicate lui Silvanus (cf. Adriana Rusu, în *Sargis*, X, 1973, pg. 395–401, cu bibl., și I. Piso, în *Apulum*, XIV, 1976, pg. 444, fig. 3).

Divinitatea de origine italică, zeul pădurilor, păsunilor, casei, proprietății rustice și lucrătorilor din carierele de piatră (cf. *Apulum*, VII, 1968, pg. 403; R. Floreșteu, în *Dictionar encyclopedic de arăz veche a României*, Buc. 1980—*Silvanus*), Silvanus a cunoscut o largă răspândire în întreaga lume romană, fiindu-i assimilate sincretistic o serie de divinități locale (vezi, în acest sens, Cecil Bennett Pascal, *The cults of Cisalpine Gaul*, 1964, Bruxelles, în col. Latomus, LXXXV, pg. 170–176, cu note). Pe monumente închinăte lui apare însoțit de epitetă ca: *Domesticus*, *Silvester*, *Augustus*, *Sanctus*, *Aeternus* și *Sutor*. Uneori este asociat cu Liber Pater sau Dionysos, cu Diana și în mod excepțional cu Jupiter Optimus Maximus. Epitetul de *Sanctus* atribuit lui Silvanus este frecvent atestat în inscripții. Monumentele de la Ulmetum sunt puse la sfîrșitul sec. II e.n. de colegiul de închinători grupat în jurul cultului lui Silvanus, în ipostaza de zeu al casei și al semănăturilor (*Sator*). Importanța altuarului de la Neatfnarea rezidă din faptul că face atestarea unui nou colegiu de închinători ai lui Silvanus, în zona de lăstură și pietroasă din nordul podișului Casimcea. Altarul datează din vremea împăratului Gordian III (238–244 e.n.), fiind dăruit colegiului de familia sacerdotului Ulpius Ulpianus cu ocazia unui eveniment important pentru împărat sau pentru asociația de închinători ai lui Silvanus. De obicei, acestea altare erau puse la 1 iunie, cu prilejul sărbătorii anuale a lui Silvanus care coincidea cu sărbătorirea Rosaliilor. Uneori punerea lor era dictată de aniversarea intemeierii colegiului, sau de ziua de naștere a împăratului (vezi disenția la Em. Doruțiu-Boilă, op. cit., pg. 91). Altarul de la Neatfnarea a fost pus în mod sigur la 1 iunie (probabil a. 240 e.n.), pentru sănătatea împăratului Gordian III, ziua corespunzînd și preluării anuale a puterii tribuniciene de către acesta. (vezi ilustrația p. 597)

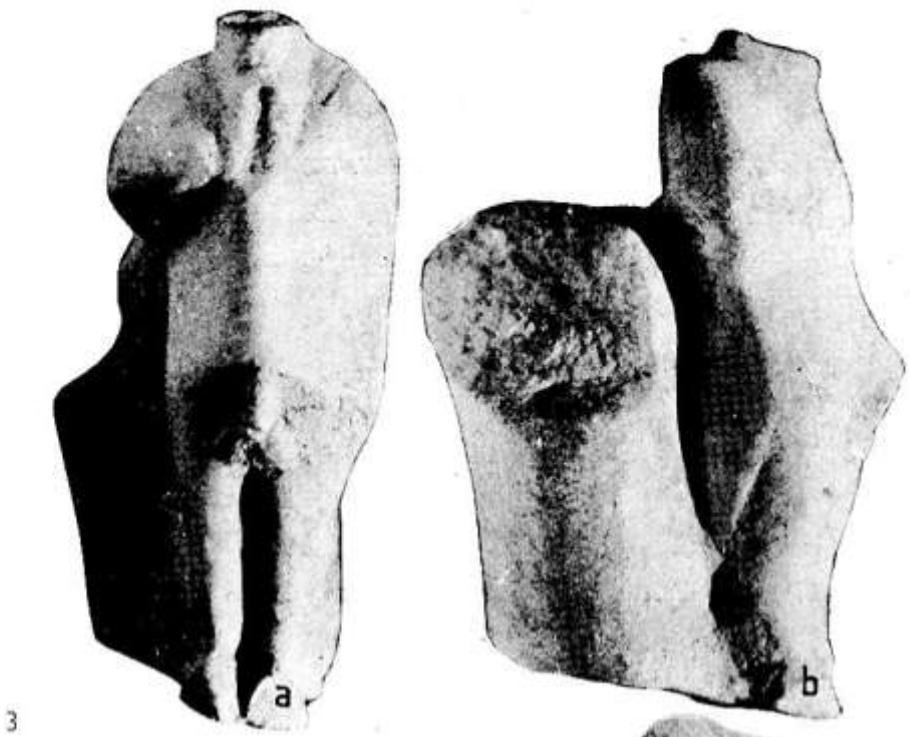
PIESE SCULPTURALE ȘI EPIGRAFICE ÎN
COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE DIN TULCEA

(text, p. 207)

V. H. BAUMANN

FIG. 1 — HERCULES; FRAGMENT DE STATUETTE; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN ASEZAREA ROMANA DE LA HORIA; EPOCA SEVERILOR.
 FIG. 2 — HERCULES ROMANUS; FRAGMENT DE STATUETTA VOTIVA; MARMURA. PROVINE DIN ASEZAREA ROMANA DE LA SLAVA
 CERCHEZA; MILLOCUL SEC. II P.
 FIG. 1 — HERCULES; FRAGMENT DE STATUETTE; CALCAIRE CRÈTACIQUE, ORIGINAIREE DU SITE ROMAIN DE HORIA; ÉPOQUE DES
 SEVERES.
 FIG. 2 — HERCULES ROMANUS; FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. ORIGINAIREE DU SITE ROMAIN DE SLAVA
 CERCHEZA; MILLET DU IIe SIÈCLE P.
 ABB. 1 — HERCULES; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTE; KRETAKISCHER KALKSTEIN. FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG VON
 HORIA; SEVERER — PERIODE.
 ABB. 2 — HERCULES ROMANUS; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG VON SLAVA
 CERCHEZA; MITTE DES II. JHS.

3

4

FIG. 3 — PRIAPUS; FRAGMENT DE STATUETĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA — NICULIȚEL, ZONA DE VEST.

FIG. 4 — DIONYSOS CU EROS COPIL; FRAGMENT DE GRUP STATUAR; MARMURĂ DE PROCOXES. PROVINE DIN VATRA LOCALITĂȚII NICULIȚEL; MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 3 — PRIAPUS; FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. ORIGINAIRE D'UNE VILLA RUSTICA, DE LA ZONE OCCIDENTALE DE NICULITEL.

FIG. 4 — DIONYSOS ET EROS ENFANT; FRAGMENT DE GROUPE STATUAIRE; MARBRE DE PROCONÈSE. TROUVÉ DANS L'AIRE DE LA LOCALITÉ DE NICULITEL; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 3 — PRIAPUS, BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: VILLA RUSTICA WESTLICH VON NICULITEL.

ABB. 4 — DIONYSOS MIT EROS ALS KIND; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTENGRUPPE; MARMOR; FUNDORT: NICULITEL; MITTE DES II. JHS.

5

6

FIG. 5 — FRAGMENT DE STATUETĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN AŞEZAREA CIVILĂ ROMANĂ DE LA TROESMIS; MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 6 — LIBERA CU SILEN ȘI PANTERA; FRAGMENT DE GRUP STATUAR. PROVINE DIN VATRA LOCALITĂȚII DOROBÂNTU; SEC I — PRIMA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 5 — FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE ROMAINE DE TROESMIS; MILIEU DU II SIÈCLE P.

FIG. 6 — LIBERA AVEC SILÈNE ET LA PANTHÈRE; FRAGMENT DE GROUPE STATUAIRE, TROUVÉ DANS L'aire de la LOCALITÉ DE DOROBANTU; I^e SIÈCLE — PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 5 — BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: RÖMISCHE ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; MITTE DES II. JHS.

ABB. 6 — LIBERA MIT SILEN UND PANTHER; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTENGRUPPE; FUNDORT: DOROBANTU; ERSTE HÄLFTE DES II. JHS.

7

8

FIG. 7 — EPONA; LESPEDE VOTIVĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN LOCALITATEA MIRCEA VODĂ (COM. CERNA); SEC. II P.

FIG. 8 — LIBER-DIONYSOS; FRAGMENT DE TĂBLITĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN ZONA DE NE A MUNICIPIULUI TULCEA (DEALUL BIDIDIA); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 7 — EPONA; DALLE VOTIVE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA LOCALITÉ DE MIRCEA VODA (COMMUNE DE CERNA); IIe SIÈCLE P.

FIG. 8 — LIBER DIONYSOS; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LE SECTEUR NORD-EST DU MUNICIPE DE TULCEA (LA COLLINE DE BIDIDIA); ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

ABB. 7 — EPONA; VOTIVPLATTE; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: MIRCEA VODĂ (GEM. CERNA); II. JH.

ABB. 8 — LIBER-DIONYSOS; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT NORD-ÖSTLICH VON TULCEA (BIDIDIABERG); SEVERER — PERIODE.

►
FIG. 9 — CAVALERUL TRAC; FRAGMENT DE TĂBLITĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN SATUL IAZURILE (COM. VALEA NUCARILOR), A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 10 — CAVALERUL TRAC; FRAGMENT DE TĂBLITĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN APROPIEREA COM. CERNA (PUNCTUL MANGINA); MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 11 — CAVALERUL TRAC; TĂBLITĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DINTR-O VILĂ RUSTICĂ DIN APROPIEREA COM. CASIMCEA (PUNCTUL DULBENICI); A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

9

11

10

12

FIG. 12 — CAVALERUL TRAC; TĂBLITĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN VATRA LOCALITĂȚII VALEA NUCARILOR; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 9 — LE CAVALIER THRACE; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LE VILLAGE DE IAZURILE (COMM. DE VALEA NUCARILOR); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 10 — LE CAVALIER THRACE; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LES ALENTOURS DE LA COMMUNE DE CERNĂ (LIEU-DIT MANGINA); MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 11 — LE CAVALIER THRACE; TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉE DANS UNE VILLA RUSTICA À PROXIMITÉ DE LA COMMUNE DE CASIMCEA (LIEU-DIT DULBENCI); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 12 — LE CAVALIER THRACE; TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉE DANS L'aire de la commune de Valea Nucarilor; seconde moitié du IIe siècle p.

ABB. 9 — *THRAKISCHER REITER* (BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE); MARMOR; FUNDORT: IAZURILE, GEM. VALEA NUCARILOR; ZWEITE HÄLFTE DES II. JHS.

ABB. 10 — *THRAKISCHER REITER*; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: GEM. CERNA, BEI MANGINA; MITTE II. JHS.

ABB. 11 — *THRAKISCHER REITER*; VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: VILLA RUSTICA NEBEN GEM. CASIMCEA BEI DULBENCI; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 12 — *THRAKISCHER REITER*; VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: VALEA NUCARILOR; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

FIG. 13 — CAP DE FEMEIE; PORTRET FUNERAR; MARMURĂ. PROVINE DIN SATUL COLINA (COM. VALEA NUCARILOR), DIN APROPIERA UNEI VILLA RUSTICA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 14 — CAP DE FEMEIE; PORTRET FUNERAR; MARMURĂ. DESCOPERIT LA SUD DE LOCALITATEA GRECI (PUNCTUL „LA IZVOR“); A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 13 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE. TROUVÉE AU VILLAGE DE COLINA (COMM. DE VALEA NUCARILOR), DANS LE VOISINAGE D'UNE VILLA RUSTICA; ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

FIG. 14 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE. TROUVÉE AU SUD DE LA LOCALITÉ DE GRECI (LIEU-DIT « LA IZVOR »); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 13 — *FRAUENKOPF*; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: COLINA, GEM. VALEA NUCARILOR, NEBEN EINER VILLA RUSTICA; SEVERER — PERIODE.

ABB. 14 — *FRAUENKOPF*; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: SÜDLICH VON GRECI, BEI „LA IZVOR“; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

13
14

15

FIG. 15 — CAP DE FEMEIE; PORTRET FUNERAR; MARMURĂ. PROVINE DIN LOCALITATEA VALEA NUCARILOR; EPOCA PRIMILOR ANTONINI.

FIG. 15 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE. TROUVÉE DANS L'AIRE DE LA LOCALITÉ DE VALEA NUCARILOR; ÉPOQUE DES PREMIERS ANTONINS.

ABB. 15 — FRAUENKOPF; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: VALEA NUCARILOR. PERIODE DER ERSTEN ANTONINE.

FIG. 16 — STATUIE FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ. PROVINE DIN ZONA DE SE A LOCALITĂȚII CASIMCEA (PUNCTUL „LA VIE”); EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 16 — STATUE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE. TROUVÉE DANS LA ZONE SITUÉE AU SUD-EST DE LA LOCALITÉ DE CASIMCEA (LIEU-DIT «LA VIE»); ÉPOQUE DES ANTONINS.

ABB. 16 — GRABSTATUETTE, BRUCHSTÜCK; MARMOR. FUNDORT: SÜD-ÖSTLICH VON CASIMCEA, BEI „LA VIE“, ANTONINER — PERIODE.

►
FIG. 17 — LEU FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN LOCALITATEA TOPOLOG; SEC. II P.

FIG. 18 — LEU FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN ZONA DE NV A LOCALITĂȚII CASIMCEA (PUNCTUL „LA VIE”); MILLOCUL SEC. II P.

FIG. 19 — LEU FUNERAR; SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN MARGINEA ASE-ZĂRII CIVILE A CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. II—III P.

FIG. 20 — CAP DE SFINX (HARPIE FUNERARĂ); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN MARGINEA DE NORD A SATULUI LUNCA (COM. CEAMURLIA DE JOS).

FIG. 17 — LION FUNÉRAIRE; FRAGMENT DE SCULPTURE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA LOCALITÉ DE TOPOLOG; IIe SIÈCLE P.

FIG. 18 — LION FUNÉRAIRE; FRAGMENT DE STATUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA ZONE SISE AU NORD-OUEST DE LA LOCALITÉ DE CASIMCEA (LIEU-DIT «LA VIE»); MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 19 — LION FUNÉRAIRE; SCULPTURE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ À LA LIMITÉ DE L'AGGLOMERATION CIVILE DE NOVIODUNUM; IIe—IIIe SIÈCLES P.

FIG. 20 — TÊTE DE SPHINX (HARPIE FUNÉRAIRE); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À LA LIMITÉ SEPTENTRIONALE DU VILLAGE DE LUNCA (COMM. DE CEAMURLIA DE JOS).

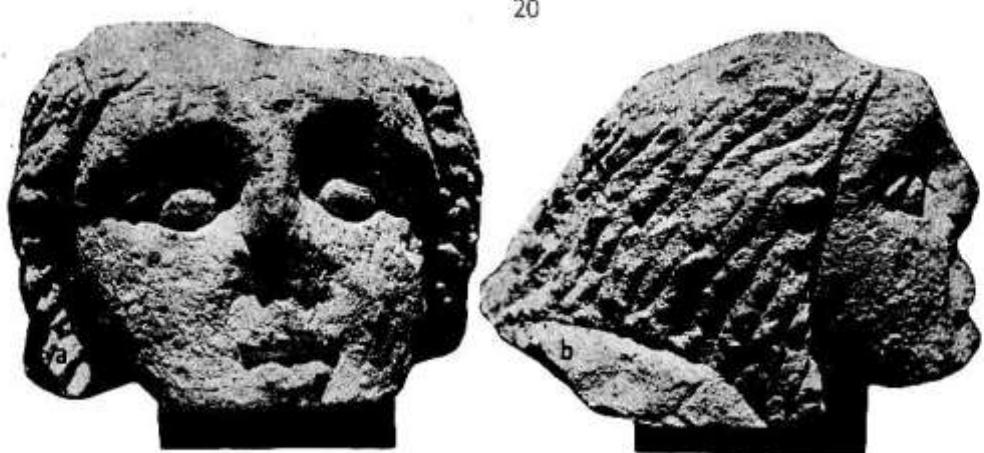
ABB. 17 — GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TOPOLOGU; II. JHS.

ABB. 18 — GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NORD-WESTLICH VON CASIMCEA, BEI „LA VIE“; MITTE D. II. JHS.

ABB. 19 — GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHE KALKSTEIN; FUNDORT NOVIODUNUM; II – III. JHS.

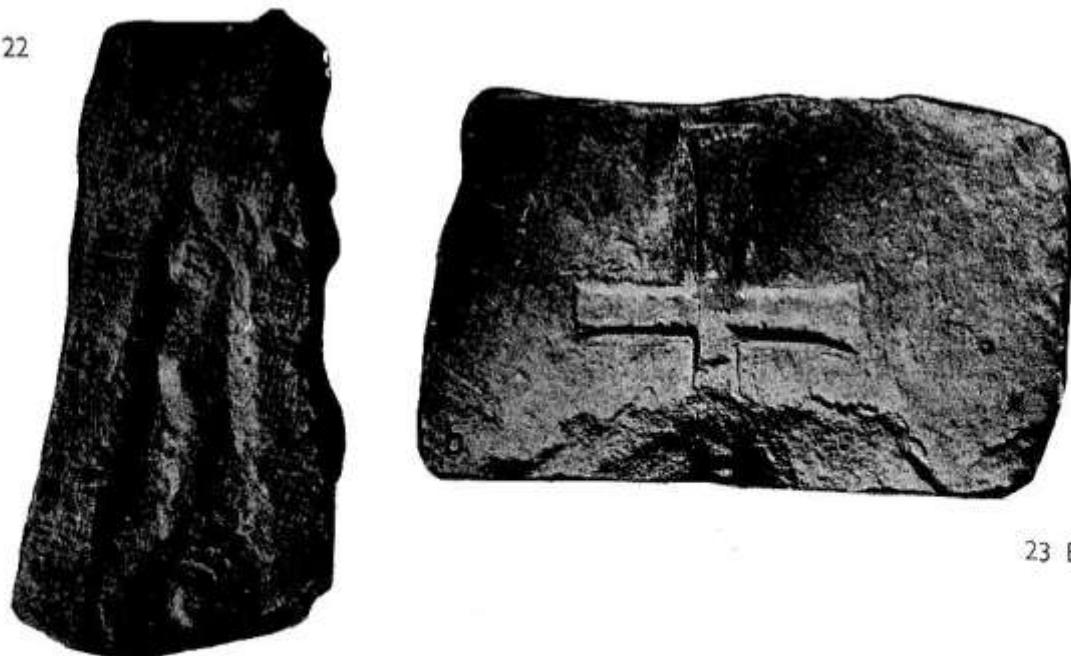
ABB. 20 — SPHINXKOPF, BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NÖRDLICH VON LUNCA, GEM. CEAMURLIA DE JOS.

21

22

23 B

FIG. 21 — CORONAMENT FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN NECROPOLA TUMULARA A CETĂȚI NOVIODUNUM.

FIG. 22 — CORONAMENT FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN COM. HORIA; PRIMA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 23 B — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN CETATEA DE LA CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); SEC. V—VI P.

FIG. 21 — COURONNEMENT FUNÉRAIRE; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE NOVIODUNUM.

FIG. 22 — COURONNEMENT FUNÉRAIRE; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA COMMUNE DE HORIA; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 23 B - DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA CITADELLE DE CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); V^e - VIe SIÈCLES P.

ABB. 21. GRABBEKRONUNG; KULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: HÜGELGRÄBERFELD VON NOVIODUNUM.

ABB. 22. GRABBEKRONUNG; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: GEM. HORIA, ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 23. B. GRABPLATTE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); V - VI. JHS.

FIG. 28 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR COCHILIFER. PROVINE DE LA TULCEA; ÎNCEPÂTUL SEC. III P.

FIG. 29 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DE LA TROESMIS; SEC. II P.

FIG. 25 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE PROBABIL DE LA NOVIODUNUM; EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 23. STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE COQUELLEUX. TROUVÉE À TULCEA; DÉBUT DU IIIe SIÈCLE P.

FIG. 24. STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À TROESMIS; IVe SIÈCLE P.

FIG. 25. STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE PROBABLEMENT À NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONININS.

ABB. 23. GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; ANFANG D. III. JHS.

ABB. 24. GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS; II. JHS.

ABB. 25. — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

23

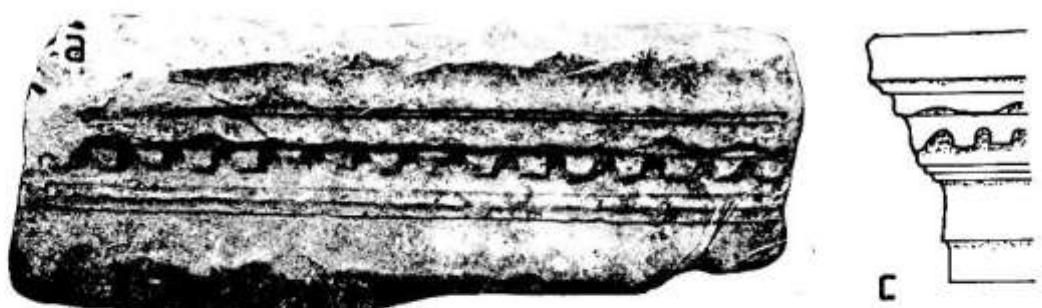
25

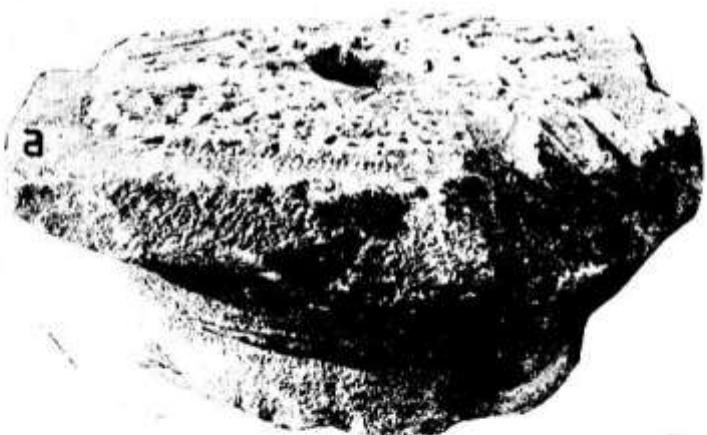
24

b

26

27

SC.1:10

28

610

FIG. 26 — CORNISA (SYMA); FRAGMENT; MARMURĂ; PROVINE DIN ZONA DE NORD A COM. CASIMCEA (PUNCTUL DULBENCI).

FIG. 27 — CAPITEL DORIC; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN SATUL NEATÎRNAREA (COM. BEIDAUD); SEC. I — II P.

FIG. 28 — CAPITEL IONIC ROMAN; MARMURĂ; PROVINE DIN AŞEZAREA CIVILĂ A CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. II — III P.

FIG. 26 — CORNICHE (SYMA); FRAGMENT; MARBRE; TROUVÉE DANS LA ZONE SÉP-TENTRIONALE DE LA COMMUNE DE CASIMCEA (LIEU-DIT DULBENCI).

FIG. 27 — CHAPITEAU DORIQUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ AU VILLAGE DE NEATÎRNAREA (COMM. DE BEIDAUD); I^e — IIe SIÈCLES P.

FIG. 28 — CHAPITEAU IONIQUE ROMAIN; MARBRE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE DE NOVIODUNUM; IIe — IIIe SIÈCLES P.

ABB. 26 — SYMA; BRUCHSTÜCK; MARMOR; FUNDORT: NÖRDLICH DER GEM. CASIMCEA, BEI DULBENCI.

ABB. 27 — DORISCHES KAPITEL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NEATÎRNAREA, GEM. BEIDAUD; I — II JH.

ABB. 28 — RÖMISCHES, IONISCHES KAPITEL; MARMOR; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG DER BURG VON NOVIODUNUM, II — III. JH.

FIG. 29 — CAPITEL IONIC ROMAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN AŞEZARFA CIVILĂ A CETĂȚII NOVIODUNUM; MIJLOCUL SEC. II P.

29

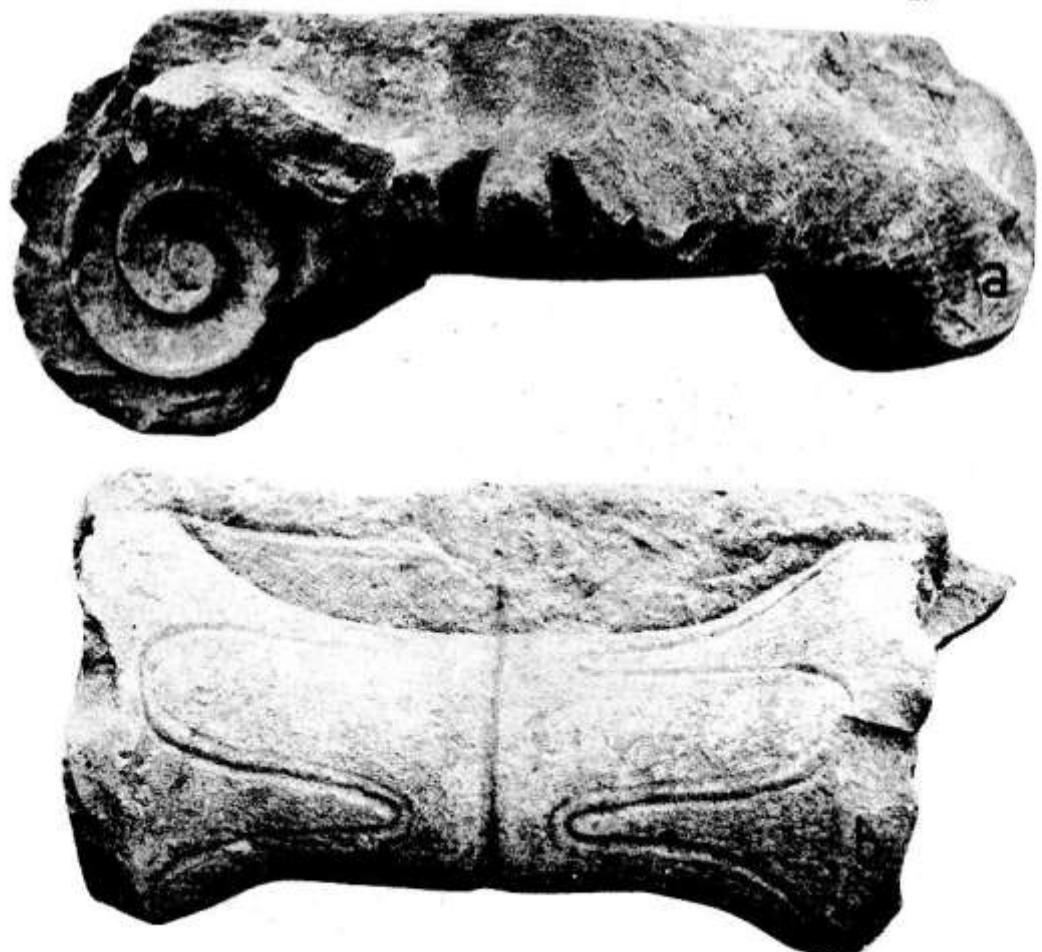

FIG. 29 — CHAPITEAU IONIQUE ROMAIN; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE DE NOVIODUNUM; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 29 — IONISCHES, RÖMISCHE KAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON NOVIODUNUM; MITTE II. JH.

FIG. 30 — CAPITEL TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA ROMANĂ DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 30 — CHAPITEAU TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉ DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

ABB. 30 — TOSKANISCHES KAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II — III. JH.

30

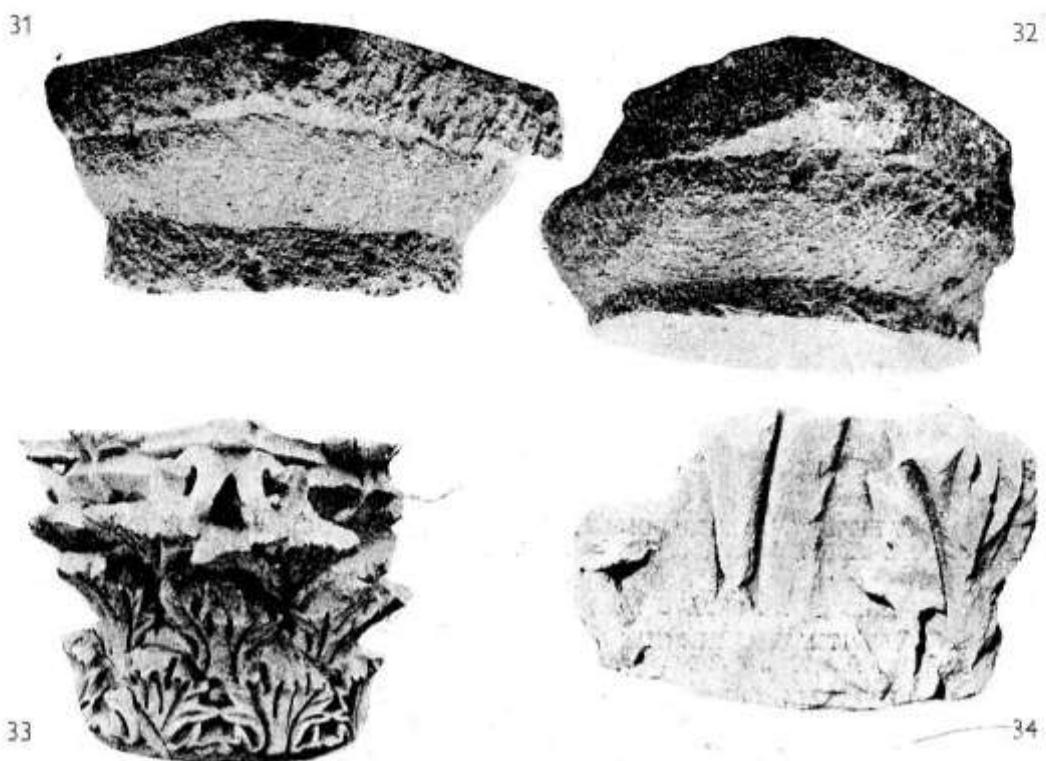

FIG. 31 — CAPITEL TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 32 — CAPITEL TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULTEL-NORD; SEC. II P.

FIG. 33 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC, PROVINE DE LA TROESMIS, CETATEA DE EST; SEC. II — III P.

FIG. 34 — CAPITEL COMPOZIT ROMAN; CALCAR CRETACIC, PROVINE DE LA TROESMIS, DIN ASEZAREA CIVILĂ; PRIMA JUMĂTATE A SEC. III P.

FIG. 31 — CHAPITEAU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉ DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 32 — CHAPITEAU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉ DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULTEL-NORD; IIe SIÈCLE P.

FIG. 33 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉ À TROESMIS, LA CITADELLE EST; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 34 — CHAPITEAU COMPOSITE ROMAIN; CALCAIRE CRÉTACIQUE, BOUVÉ À TROESMIS, L'AGGLOMERATION CIVILE; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIIe SIÈCLE P.

ABB. 31 — TOSKANISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: VILLA VON HORIA; II — III. JH.

ABB. 32 — TOSKANISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT NORDLICH DER VILLA RUSTICA VON NICULTEL; II. JH.

ABB. 33 — KORINTHISCHES, RÖMISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS, OSTBURG; II — III. JH.

ABB. 34 — RÖMISCHES KOMPOSITKAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; ERSTE HÄLFTE D. III. JHS.

36

35

FIG. 35 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; MARMURĂ DE PROCONES, PROVINE DIN SATUL NIFON (COM. HAMCEARCA); SEC. V — VI P.

FIG. 36 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; MARMURĂ DE PROCONES, PROVINE DINTR-UN PUNCT NECUNOSCUT AL CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. V — VI P.

FIG. 35 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; MARBRE DE PROCONÈSE, TROUVÉ AU VILLAGE DE NIFON (COMM. DE HAMCEARCA); V^e — VIe SIÈCLES P.

FIG. 36 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; MARBRE DE PROCONÈSE, ORIGINAIRES D'UN ENDROIT NON PRÉCISÉ DE NOVIODUNUM; V^e — VIe SIÈCLES P.

ABB. 35 — RÖMISCHE, KORINTHISCHE KAPITELLE; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: NIFON, GEM. HAMCEARCA; V — VI JH.

ABB. 36 — KORINTHISCHE, RÖMISCHE KAPITELLE; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH VON NOVIODUNUM; V — VI JH.

FIG. 37 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES, PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DIN CETATEA IBIDA (SLAVA RUSĂ); SEC. VI P.

FIG. 38 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES, PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 39 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT DECORAT CU CRUCE LATINĂ; PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 40 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT DECORAT CU DISC IN RELIEF; MARMURĂ DE PROCONES, PROVINE DIN RUINELE BASILICII DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 41 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN AŞEZAREA TIMPURIE DE LA TROESMIS; SEC. II — III P.

FIG. 42 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA ROMÂNĂ DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 37 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE, RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA (SLAVA RUSI); VIe SIÈCLE P.

FIG. 38 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE, RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 39 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT DÉCORÉ D'UNE CROIX LATINE. RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 40 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT DÉCORÉ D'UN DISQUE EN RELIEF; MARBRE DE PROCONÈSE. RETIRÉ DES RUINES DE LA BASILIQUE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 41 — BASE DE COLONNE, L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉE DANS L'AGGLOMÉRATION DE HAUTE-ÉPOQUE DE TROESMIS; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 42 — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE.
TROUVÉE DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe—IIIe SIÈCLES P.

ABB. 37 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES;
FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSĀ); VI. JH.

ABB. 38 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES;
FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSĀ); VI. JH.

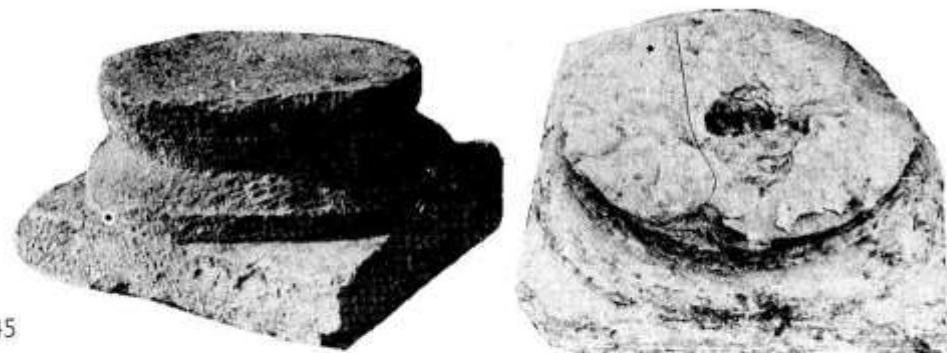
ABB. 39 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK MIT EINEN KREUZ VER-
ZIEHRT. FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSĀ); VI. JH.

ABB. 40 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK MIT EINEN HERVORSTE-
HENDEN DISKUS VERZIEHRT; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: CHRISTLICHE
BASILIKA VON IBIDA; VI. JH.

ABB. 41 — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHEM ORDNUNG; BRUCHSTÜCK;
KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: DIE FRÜHE SIEDLUNG VON TROESMIS;
II — III. JH.

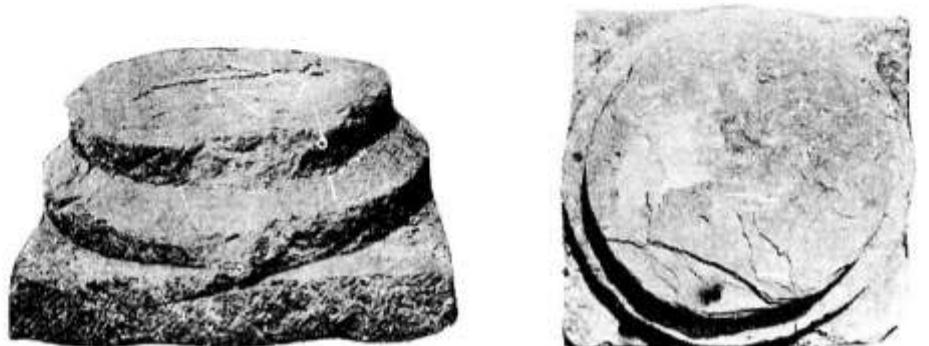
ABB. 42 — SÄULENBASIS, EINFACHE, TOSKANISCHE ORDNUNG; BRUCHSTÜCK; KRE-
TAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II — III. JH.

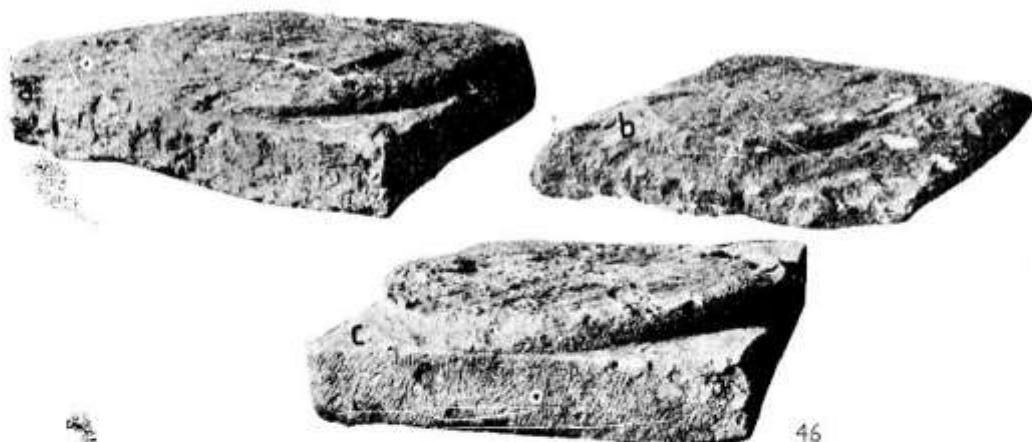
45

43

45 a

44

46

FIG. 43 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA ROMANĂ DE LA HORIA; SEC. II P.

FIG. 44 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; SEC. II P.

FIG. 45 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULITEL-NORD; SEC. II P.

FIG. 45 A — BAZĂ DE COLOANĂ; ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA HORIA; SEC. II P.

FIG. 46 — BAZĂ DE COLOANĂ; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULITEL; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 43 — BASE DE COLONNE; ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IVe SIÈCLE P.

FIG. 44 — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULITEL-NORD; IVe SIÈCLE P.

FIG. 45 — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULITEL-NORD; IVe SIÈCLE P.

FIG. 45 A — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE RETIRÉE DE LA VILLA RUSTICA DE HORIA; IVe SIÈCLE P.

FIG. 46 — BASE DE COLONNE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULITEL; SECONDE MOITIÉ DU IVe SIÈCLE P.

ABB. 43 — SÄULENBASES, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; BRUCHSTÜCK; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II. JH.

ABB. 44 — SÄULENBASIS, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON NICULITEL-NORD; II. JH.

ABB. 45 — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON NICULITEL-NORD; II. JH.

ABB. 45 A — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON HORIA; II. JH.

ABB. 46 — SÄULENBASIS; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON NICULITEL; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

FIG. 47 — BAZĂ DE COLOANĂ, STILUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC; FRAGMENT. PROVINE DIN CETATEA IBIDA; SEC. V — VI P.

FIG. 48 — BAZĂ DE COLOANĂ, STILUL IONIC ROMAN; DOLOMIT. PROVINE DIN APROPIEREA CETĂȚII ARRUBIUM (MĂCIN); SEC. IV — V P.

FIG. 49 — BAZĂ DE COLOANĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROKONES, PROVINE DIN EDIFICIUL BASILICAL DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 47 — BASE DE COLONNE, L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE; FRAGMENT, TROUVÉE À IBIDA; V^e — VIe SIÈCLES P.

FIG. 48 — BASE DE COLONNE, L'ORDRE IONIQUE ROMAIN; DOLOMITE. TROUVÉE AUX ALENTOURS DE LA CITÉ D'ARRUBIUM (MĂCIN); IVe — Ve SIÈCLES P.

FIG. 49 — BASE DE COLONNE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE; RETIRÉ DE L'ÉDIFICE BASILICAL IBIDA; VIe SIÈCLE P.

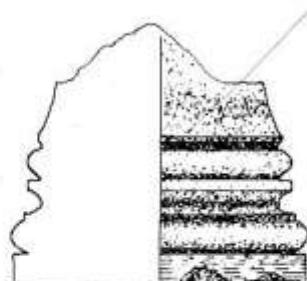
ABB. 47 — SÄULENBASIS, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; BRUCHSTÜCK; FUNDORT: IBIDA; V — VI. JH.

ABB. 48 — SÄULENBASIS, RÖMISCH, IONISCHER STIL; DOLOMIT; FUNDORT: IN DER NÄHE VON ARRUBIUM (MĂCIN); IV — V. JH.

ABB. 49 — SÄULENBASIS; BRUCHSTÜCK MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: BASILICA VON IBIDA; VI. JH.

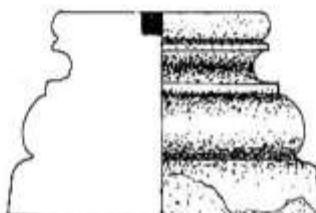
47

SC.1:10

48

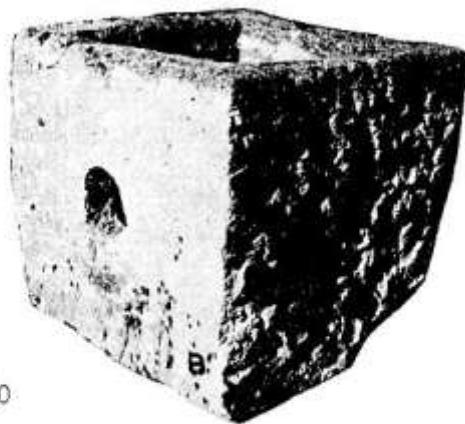
SC.1:10

49

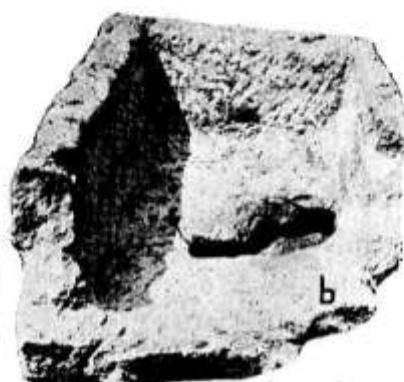
SC.1:10

50

51

52

619

FIG. 50 A — BAZIN-APEDUCT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN ZONA CETĂȚII NOVIODUNUM.

FIG. 50 B — CÂMIN-APEDUCT; CALCAR SARMATIC COCHILIFER. PROVINE DE LA TROESMIS, CETATEA DE EST.

FIG. 51 — BAZIN (ALVEUS); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN AȘEZAREA CIVILĂ DE LA TROESMIS; SEC. II—III P.

FIG. 52 — FUS DE COLOANĂ; CALCAR COCHILIFER. PROVINE DIN APROPIEREA COM. CASIMCEA; SEC. II—III P.

FIG. 50 A — BASSIN-AQUEDUC; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉ DANS LA ZONE DE LA FORTERESSE DE NOVIODUNUM.

FIG. 50 B — REGARD-AQUEDUC; CALCAIRE SARMATIQUE, COQUEILLEUX. PIÈCE PROVENANT DE TROESMIS, LA CITADELLE ORIENTALE.

FIG. 51 — BASSIN (ALVEUS); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMERATION CIVILE DE TROESMIS; IIe—IIIe SIÈCLES P.

FIG. 52 — FUSEAU DE COLONNE; CALCAIRE COQUEILLEUX. TROUVÉ AUX ENVIRONS DE LA COMMUNE DE CASIMCEA; IIe—IIIe SIÈCLES P.

ABB. 50 A — WASSERLEITUNGSBASIS; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: BURG VON NOVIODUNUM;

ABB. 50 B — WASSERLEITUNGSBASIS; SARMATISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS, OSTBURG.

ABB. 51 — ALVAEUS; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; II—III JH.

◀ FIG. 53 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN TULCEA, A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 54 — STELA FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DE LA TULCEA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 55 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN ZONA SUDICĂ A MUNICIPIULUI TULCEA; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 53 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE À TULCEA; SECONDE MOITIË DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 54 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À TULCEA; ÉPOQUE DES SÉVERES.

FIG. 55 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LE SECTEUR MÉRIDIONAL DU MUNICIPE DE TULCEA; SECONDE MOITIË DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 52 — SÄULENSCHAFT; KALKSTEIN; FUNDORT: IN DER NÄHE VON CASIMCEA; II—III. JH.

ABB. 53 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; II. JH.

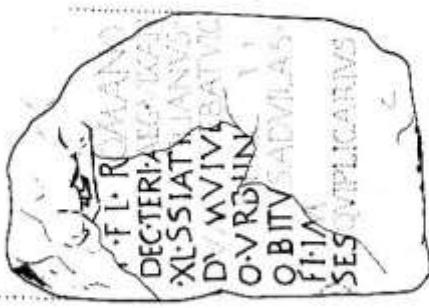
ABB. 54 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; SEVERZEIT.

ABB. 55 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: SÜDLICH VON TULCEA; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

53

55

621

54

EO VITIS VIXI
 LAT EG ISSESIS
 VAL PROCLVS
 MILES LEG II OVIC
 PRO PARENTID EX
 PRELEPTODECI
 PR EPOSITI

56

FIG. 56 — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN NECROPOLA CETĂTH AEGYSSUS (TULCEA); PRIMUL PÂTRAR AL SEC. IV P.

FIG. 56 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ D'AEGYSSUS (TULCEA); PREMIER QUART DU IVe SIÈCLE P.

ABB. 56 — GRABPLATTE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GRÄBERFELD DER BURG VON AEGYSSUS (TULCEA); ERSTES VIERTEL DES IV — JHS.

FIG. 57 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ. PROVINE DIN NECROPOLA TUMULARĂ A CETĂTH NOVIODUNUM; EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 57 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE. TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONINS.

FIG. 59 — TABULA ANSATA; SARCOFAG DE MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN NECROPOLA CETĂTH NOVIODUNUM; PRIMA JUMĂTATE A SEC II P.

FIG. 60 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN NECROPOLA CETĂTH NOVIODUNUM.

FIG. 61 — CIPPUS SAU ALTAR FUNERAR (?); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE PROBABIL DE LA TROESMIS; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 62 — CIPPUS FUNERAR; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN COM. TURCOALA; SFÎRȘITUL SEC. II P.

FIG. 57 — STELE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE. TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONINS.

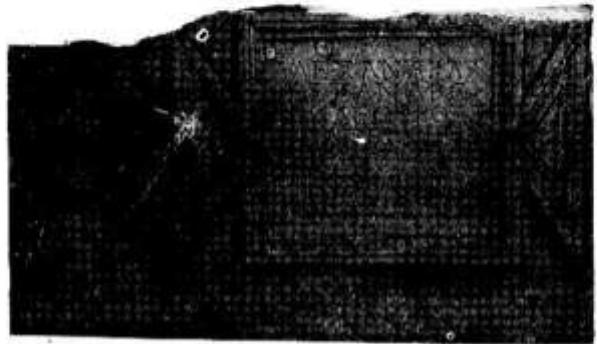
57

58

59

60

61

62

FIG. 58 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONINS.

FIG. 59 — TABULA ANSATA; SARCOPHAGE EN MARBRE DE PROCONÈSE, TROUVÉ DANS LA NÉCROPOLIS DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 60 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLIS DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM;

FIG. 61 — CIPPUS OU AUTEL FUNÉRAIRE (?); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉ PROBABLEMENT À TROESMIS; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 62 — CIPPUS FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉ DANS LA COMMUNE DE TURCOALA; FIN DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 57 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; MARMOR; FUNDORT: HÜGELGRÄBERFELD DER BURG VON NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

ABB. 58 — GRABPLATTE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: BURG VON NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

ABB. 59 — TABULA ANSATA; MARMORSARKOPHIAG VON PROKONES; FUNDORT: GRÄBERFELD DER BURG VON NOVIODUNUM; ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 60 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GRÄBERFELD VON NOVIODUNUM.

ABB. 61 — CIPPUS ODER GRABAHLAR (?); BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH TROESMIS; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 62 — GRABCIPPUS; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GEM. TURCOALA; ENDE D. II. JHS.

FIG. 63 A — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN ZIDUL CETĂȚII IBIDA; SEC. II I.

FIG. 64 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONÈSE; PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA, SITUATĂ LA 1 KM SE DE SATUL CATALOI (COM. FRECĂTEI); EPOCA ANTONINIILOR.

FIG. 65 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; DOLGMIT. PROVINE DIN IMPREJURIILE COM. CASIMCEA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 66 — ALTAR VOTIV; FRAGMENT; CALCAR DUR, GRANULOS, PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA, DIN AFROPIHEREA CETĂȚII TROESMIS; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 67 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN SATUL CERBU (COM. TOPOLOG); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 68 — INSCRIPTIE MARTIRICA; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN BASILICA PALEO-CRISTIANĂ DIN COM. NICULITEI; A DOUA JUMĂTATE A SEC. IV P.

FIG. 69 — STELE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE DANS LA MURAILLE DE LA CITÉ D'IBIDA; IIe SIÈCLE P.

FIG. 70 — STELE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE; TROUVÉE DANS UNE VILLA RUSTICA, SISE À 1 KM, SUD-EST DU VILLAGE DE CATALOI (COMM. DE FRECĂTEI); ÉPOQUE DES ANTONINS.

FIG. 71 — STELE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; BOLOMITE; TROUVÉE AUX ALENTOURS DE LA COMMUNE DE CASIMCEA; ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

FIG. 72 — AUTEL VOTIF; FRAGMENT; CALCAIRE DUR, GRANULEUX; TROUVÉ DANS UNE VILLA RUSTICA, DANS LE VOISINAGE DE LA CITÉ DE TROESMIS; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 73 — STELE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE AU VILLAGE DE CERBU (COMMUNE DE TOPOLOG); ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

FIG. 74 — INSCRIPTION MARTYROLOGIQUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE DANS LA BASILIQUE PALÉOCHRÉTIENNE; COMMUNE DE NICULITEI; SECONDE MOITIÉ DU IVe SIÈCLE P.

ABB. 63 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: MAUER DER BURG VON IBIDA; II. JH.

ABB. 64 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: VILLA RUSTICA, 1 KM NÖRDLICH VON CATALOI (GEM. FRECĂTEI) ANTONINERZEIT.

ABB. 65 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; DOLOMIT; FUNDORT: UNGEBUNG DER GEM. CASIMCEA; SEVERERZEIT.

ABB. 66 — VOTIVALTAR; BRUCHSTÜCK; KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA NEBEN DER BURG VON TROESMIS; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 67 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: CERBU, GEM. TOPOLOG, SEVERERZEIT.

ABB. 68 — MÄRTYRERINNSCHRIFT; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: PALEOCRISTLICHE BASILIKA VON NICULIPPEL; ZWEITE HÄLFTE D. IV. JHS.

69

70

626

FIG. 69 — ALTAR FUNERAR; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN IMPREJURI-MILE COM. TOPOLOG; PRIMA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 70 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN SATUL TURDA (COM. MIHAI BRAVU); PRIMA JUMĂTATE A SEC. III P.

FIG. 71 — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN ZIDUL CETĂȚII IBIDA; SEC. II P.

FIG. 69 — AUTEL FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LES ENVIRONS DE LA COMMUNE DE TOPOLOG; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 70 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE AU VILLAGE DE TURDA (COMM. DE MIHAI BRAVU); PREMIÈRE MOITIÉ DU IIIe SIÈCLE P.

FIG. 71 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA MURAILLE DE LA CITÉ D'IBIDA; IIe SIÈCLE P.

ABB. 69 — GRABALTAR; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: UM DER GEM. TOPOLOG; ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 70 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TURDA, GEM. MIHAI BRAVU; ERSTE HÄLFTE D. III. JHS.

71

72

73

FIG. 72 — ALTAR VOTIV (INCHINAT DIANEI); CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN VATRA SATU-LUI NIFON (COM. HAMCEARCA); DOMNIA LUI MARCUS AURELIUS.

FIG. 73 — COLOANĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN APROPIEREA COM. NALBANT (PUNCTUL „LA TAPTÎU”); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 74 — ALTAR VOTIV (INCHINAT MINERVEI); CALCAR CRETACIC, PROVINE DINTR-O ASEZARE ROMANĂ, SITUATĂ LA 2 KM NE DE COM. SLAVA CERCHEZĂ; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 75 — ALTAR VOTIV (INCHINAT LUI SILVANUS); CALCAR CRETACIC, PROVINE DINTR-O ASEZARE ROMANĂ SITUATĂ LA SUD DE SATUL NEATIRNAREA (COM. BEIDAUE); DOMNIA LUI GORDIANUS III (A. 238—244 P.)

FIG. 76 — STILP MILIAR, DIN VREMEA IMPĂRATULUI MAXIMINUS TRAX (A. 236 F); CALCAR CRETACIC, PROVINE DIN APROPIEREA MĂNĂSTIRII SAUN.

FIG. 72 — AUTEL VOTIF (CONSACRÉ À DIANE); CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉ DANS L'aire du village de Nifon (comm. de Hamcearca); RÈGNE DE MARC-AURÈLE.

FIG. 73 — COLONNE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE, TROUVÉE DANS LE VOISINAGE DE LA COMMUNE DE NALBANT (lieu-dit «La Taptîu»); ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

75 IMP CAES
PIG FELICIIN
VICTOAVC
DACICOMA
SMAATMA
XTRIBPOT
III COSPP PET
N°
ERM
DACICO
SARMAT
a

FIG. 74 — AUTEL VOTIF (CONSACRÉ À MINERVE); CALCAIRE CRÈTACIQUE. TROUVÉ DANS UN SITE ROMAIN SITUÉ À 2 KM. NORD-EST DE LA COMMUNE DE SLAVA CERCHEZA; ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

FIG. 75 – AUTEL VOTIF (CONSACRÉ À SYLVANUS); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS UN SITE ROMAIN SIS AU SUD DU VILLAGE DE NEATÍRNAREA (COMM. DE BEIDAUD); RÈGNE DE GORDIEN III (A. 238–244 P.).

FIG. 76 – BORNE MILLIAIRE, DU TEMPS DE L'EMPEREUR MAXIMINUS THRAX (A. 236 P.); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LE VOISINAGE DU MONASTÈRE DE SAUN.

ABB. 72 – VOTIVALTAR (DLANA GEWIDMET); KALKSTEIN; FUNDORT: DORF NIFON (GEM. HAMCEARCA); MARCUS AURELIUS-HERRSCHAFT.

ABB. 73 – GRABSÄULE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: IN DER NÄHE VON NALBANT, BEI „LA TAPTIC“, SEVERERZEIT.

ABB. 74 – VOTIVALTAR (MINERVA GEWIDMET); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG, 2 KM NO DER GEM. SLAVA CERCHEZĂ; SEVERERZEIT.

ABB. 75 – VOTIVALTAR (SILVANUS GEWIDMET); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG SÜDLICH DER DORFES NEATÍRNAREA, (GEM. BEIDAUD); HERRSCHAFT DES GORDIANUS D. III (238–244).

ABB. 76 – MILLIARIUM AUS DER ZEIT DES MAXIMINUS TRAX (236); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NEBEN DEM KLOSTER VON SAUN.